

HRVATSKI VOJNIK

BROJ | 672

23. PROSINCA 2022.

CIJENA 10 KUNA / 1,33 €

PRVI HRVATSKI VOJNOSTRUCHNI MAGAZIN // IZLAZI OD 1991. // WWW.HRVATSKI-VOJNIK.HR

*Sretan Božić
i Nova godina!*

**31. OBLJETNICA
HRZ-A
USKORO JOŠ
MOĆNIJI I
SNAŽNIJI...**

**HVU SE
PRILAGODIO
SVIM IZAZOVIMA**

RAZGOVOR
BRIGADIR
VLADO KOVAČEVIĆ
NAČELNIK
SAMOSTALNOG
SEKTORA ZA
VOJNOPOLICIJSKE
POSLOVE

**TERENSKA
OBUKA
- VRHUNAC
INTEGRACIJE**

ISSN 1330 - 500X
PRINTED IN CROATIA
0 5 1 1 2 2
9 177133 015000 3

Snimio Mladen ČOBANOVIĆ

www.hrvatski-vojn timer.hr

NAKLADNIK: **MINISTARSTVO OBRANE REPUBLIKE HRVATSKE / SAMOSTALNA SLUŽBA ZA ODNOS E S JAVNOŠĆU I IZDAVAŠTVO / ODJEL HRVATSKIH VOJNIH GLASIL A I IZDAVAŠTVA****Glavni urednik:** Željko Stipanović (zeljko.stipanovic@morh.hr) // **Zamjenica glavnog urednika:** Vesna Pintarić (vpintar@morh.hr)**Urednici i novinari:** Domagoj Vlahović (domagoj.vlahovic@gmail.com), Lada Puljizević (ladapuljizevic@yahoo.com), Ivan Šurbek, Tomislav Vidaković (tomislav.vidakovic@morh.hr)**Lektura / korektura:** Gordana Jelavić (gjelavic50@gmail.com), Andrea Pavlić // **Fotografi:** Tomislav Brandt (tomislav.brandt@morh.hr), Mladen Čobanović**Grafička redakcija:** Zvonimir Frank (urednik, (zfrank@morh.hr), Ante Perković // **Marketing:** Mila Badrić Gelo (mbadric@morh.hr), tel: 3784-243; fax: 3784-322**Tisak:** Tiskara Zelina d.d., Katarine Križmanić 1, Sveti Ivan Zelina // **Adresa uredništva:** Odjel hrvatskih vojnih glasila i izdavaštva, Iluca 256b, 10000 Zagreb, e-mail: hrvojn timer@morh.hr

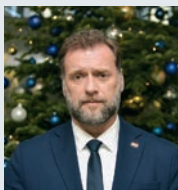

HVALA VAM VATRENI...

Svi smo bili uz naše Vatrene, bili smo jedna duša, jedno srce, jedna Hrvatska. Vratili su se kao pobjednici i ispisali još jednu povijesnu stranicu hrvatskog sporta

[STR. 16]

**Poštovane pripadnice i pripadnici
Hrvatske vojske,
poštovane djelatnice i djelatnici
Ministarstva obrane,
poštovane građanke i građani te naši
sunarodnjaci izvan domovine,**

u ovo predblagdansko vrijeme, u očekivanju najradosnijeg blagdana Božića i Nove godine, želim vam zahvaliti na doprinosu u ostvarivanju ciljeva našeg Ministarstva obrane i Hrvatske vojske.

Godina za nama po mnogočemu je bila izazovna. Podsjetila je svijet na okrutnost oružanih sukoba. Upravo nas ovo božićno raspoloženje poziva da ne zaboravimo sve one obitelji i zajednice koje se suočavaju s brojnim patnjama i poteškoćama.

Ponosan sam što je Hrvatska svojim odgovornim djelovanjem jasno stala na stranu obrane civilizacijskih vrijednosti na kojima počiva slobodni svijet.

Vi ste na svojim radnim mjestima, na svojim dužnostima, dali znatan doprinos hrvatskoj vjerodostojnosti, a prije svega hrvatskoj sigurnosti.

Protekla je godina obilježena nizom povijesnih postignuća naše domovine. Ostvarili smo uistinu velike strateške ciljeve o kojima su maštale generacije prije nas. I ono na što smo najponosniji, ostvarili smo sve ono za što su se zalagali i u što su vjerovali naši hrvatski branitelji.

Znamo da bez njihove borbe i bez njihove žrtve ne bi bile ove uspješne Hrvatske.

Blagdan Božića od nas traži i veliku zahvalu obiteljima hrvatskih branitelja: hvala što ste ih podržali u njihovoj spremnosti da se stave na raspolaganje domovini.

Želim vam svima obilje radosti i zadovoljstva postignutim, i na profesionalnom, i na osobnom planu.

Neka nas duh i poruke Božića potaknu na davanje, na doprinos, na izgradnju i sebe i onih oko sebe kao još boljih ljudi, otvorenih prema dobrom i usmjerenih prema svekoličkom blagostanju.

**Sretan vam i blagoslovljen Božić
te uspješna nova 2023. godina!**

SADRŽAJ

- 4** **31. OBLJETNICA HRZ-A**
Uskoro još moćniji i snažniji...
- 6** **RAZGOVOR**
brigadni general Michael KRIŽANEC,
zapovjednik Hrvatskog ratnog zrakoplovstva
- 12** **OSRH**
Kad je najteže tu je Hrvatska vojska
- 14** **OBLJETNICA**
HVU se prilagodio svim izazovima
- 18** **RAZGOVOR**
brigadir Vlado KOVAČEVIĆ,
načelnik Samostalnog sektora za
vojnopolicijske poslove
- 22** **POLIGON "EUGEN KVATERNIK"**
Terenska obuka - vrhunac integracije
- 26** **VOJNA IZOBRAZBA**
Potencijal za poboljšanja akademske suradnje
- 28** **OBLJETNICA**
Hrvatski vojnik – 31 godina časopisa nepobjedivih
- 30** **PREDSTAVLJAMO**
Josip Glasnović ponovno zlatni
- 32** **VOJNE MANIFESTACIJE**
Spektakl u švicarskim Alpama
- 38** **RATNO ZRAKOPLOVSTVO**
Apache – nikad jači
- 46** **VOJNA INDUSTRIJA**
Globalna vojna industrija – utjecaji pandemije i
rata u Europi
- 52** **PODLISTAK**
Francuska industrija vojnih aviona (IX. dio):
Zakašnjeli bombarderi
- 56** **CRITICE IZ HRVATSKE POVIJESTI**
Novi dvori Jelačićevi
- 58** **DOMOVINSKI RAT**
Na početku je bio... san
- 62** **MEĐUNARODNA KONFERENCIJA**
Barijere postoje, ali svladavaju se kad smo
jedinstveni
- 66** **TRENTAK SJEĆANJA**
Spomenik imotskim braniteljima
- 67** **FILATELIJA**
Marke – Božić 2022. iz Đakova

31. OBLJETNICA HRZ-a

USKORO JOŠ MOĆNIJI

"Svi naši junaci pokazali su snagu hrvatskog čovjeka te kako nema izazova s kojim se neće suočiti hrvatski pilot," rekao je ministar obrane Mario Banožić

Tekst: OJI / Foto: Filip Klen

U vojarni "Pukovnik Marko Živković" 12. prosinca 2022. održana je središnja svečanost obilježavanja 31. obljetnice utemeljenja Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. Svečanoj obljetnici te uručivanju odlikovanja i priznanja pripadnicima HRZ-a nazočili su ministar obrane Mario Banožić, admiral Robert Hranj, Dragan Lozančić, savjetnik Predsjednika RH, zapovjednik HRZ-a brigadni general Michael Križanec, bivši zapovjednici te pripadnici HRZ-a.

Čestitavši obljetnicu osnutka, ministar obrane prisjetio se svih pripadnika HRZ-a koji su svoje živote položili za našu slobodu. "Svi naši junaci pokazali su snagu hrvatskog čovjeka te kako nema izazova s kojim se neće suočiti hrvatski pilot," rekao je ministar Banožić te podsjetio kako je zadnja nesreća pada MiG-a 21 pokazala koliko je opravdana odluka o nabavi višenamjenskih borbenih aviona Rafale.

"Nažalost, u godinama koje su prethodile, za vrijeme bivših vlada, poprilično je bilo zapostavljeno sustavno opremanje i modernizacija. Jedino vrhunsko što smo u tim vremenima imali bili su sjajni ljudi. Vlada Andreja Plenkovića ustrajna je u opremanju i modernizaciji Hrvatske vojske. Nabavljamo višenamjenski borbeni avion Rafale. Ove godine stigla su četiri helikoptera Black Hawka, dva koja su donacija SAD-a te su još dva kupljena. Povećat ćemo broj tih helikoptera jer je naša ambicija imati eskadrilu od 12 Black Hawkova," kazao je ministar obrane.

Dodao je i kako je važno ulagati u sve grane Hrvatske vojske. Nabavljamo protuzračne sustave kratkog, a potom i srednjeg dometa čime ćemo složeni sustav visokotehnološke grane kao što je HRZ učiniti sposobnijim za suočavanje sa svim suvremenim izazovima.

"Ulaganje u obranu, u sigurnost, nije i nikad ne može biti potrošnja, već je to investiranje u budućnost, prosperitet i mir," istaknuo je Banožić. Ministar je čestitao svim promaknutim, nagrađenim i pohvaljenim pripadnicima i pripadnicima HRZ-a. "Neka vam današnja priznanja budu naša zahvala – a vama poticaj za daljnji rad," kazao je ministar obrane.

"U ovih trideset i jednu godinu, od rata do danas, čuvate hrvatsko nebo, iz dana u dan neumorno prevozite bolesne i ozlijeđene, tragate i spašavate izgubljene i unesrećene na moru i na kopnu, gasite požare te spašavate ljude i njihovu imovinu na poplavljenim područjima," rekao je načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga admiral Robert Hranj, istaknuvši kako će dolazak modernih borbenih aviona i helikoptera za Hrvatsko ratno zrakoplovstvo, ali i za cijele Oružane snage i društvo biti prilika da podignemo sposobnosti te tehnološku razinu u mnogim područjima. "Svi zajedno na dobrom smo tragu da naše zrakoplovstvo učinimo još boljim i spremnijim za odgovor na suvremene sigurnosne ugroze," zaključio je admiral Robert Hranj. Izaslanik Predsjednika Republike i savjetnik za obranu i nacionalnu sigurnost Dragan Lozančić čestitao je svim pripadnicima 31. obljetnicu Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, a posebno promaknutim i nagrađenim.

I SNAŽNIJI...

Brigadni general Michael Križanec zahvalio je zrakoplovcima na ustrajnosti i vjernosti. "Ono što se vidi profesionalnost je u pripremama, u organizaciji i provedbi svega što je do sada učinjeno i što će uskoro svjedočiti našoj spremnosti za nastavak razvoja sposobnosti Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. Uskoro će Hrvatsko ratno zrakoplovstvo biti još moćniji i snažniji jamac mira i sigurnosti domovine," rekao je zapovjednik Križanec poručivši svim zrakoplovcima da i dalje nastave podizati ljestvicu izvrsnosti.

Na svečanom obilježavanju 31. obljetnice osnutka Hrvatskog ratnog zrakoplovstva uručena su promaknuća, odlikovanja, nagrade i pohvale te je otkrivena ploča

o imenovanju Komplexa dežurnog borbenog dvojca "Brigadir Antun Radoš". Zapovjednik 91. krila brigadir Nikola Mostarac kazao je kako je ploča podsjetnik čemu trebamo težiti i što trebamo biti te da je ovo dom za sve pilote i one koji će to tek postati.

Tijekom obilježavanja obljetnice otkrivena je ploča o imenovanju Komplexa dežurnog borbenog dvojca "Brigadir Antun Radoš"

Razgovara: Domagoj Vlahović / Foto: Mladen Čobanović

RAZGOVOR

BRIGADNI GENERAL

MICHAEL
KRIŽANEC

ZAPOVEDNIK HRVATSKOG RATNOG
ZRAKOPLOVSTVA

SVAKI DAN
ZA HRZ

NOVI JE IZAZOV

"Rafale ne doživljam samo kao avion nego kao borbenu platformu koja nudi toliko mogućnosti da će za sobom povući razvoj sposobnosti cijelog OSRH," kaže nam pilot i zapovjednik koji ističe 2026. kao godinu u kojoj će grana definitivno ući u potpuno novo doba

HRZ je proslavio 31. obljetnicu ustrojavanja te smo tim povodom u vojarni "Pukovnik Marko Živković" na Plesu razgovarali sa zapovjednikom grane. Prva stvar koju je želio uputiti jesu pozdravi svim pripadnicima koji nisu u Hrvatskoj, nego na Kosovu, zatim u NATO-ovim zapovjednim strukturama, UN-ovim misijama u Iraku, Kašmiru, ekipi koja se obučava u Francuskoj... A zatim i svima koji su kroz tri desetljeća, od Domovinskog rata do danas, utemeljivali, gradili, održavali i pripremali HRZ za XXI. stoljeće.

RAZGOVOR // BRIGADNI GENERAL MICHAEL KRIŽANEC

JE LI AKTUALNO RAZDOBLJE NAJINTENZIVNIJE ZA HRZ JOŠ OD DOMOVINSKOG RATA?

Procesi opremanja i modernizacije koji su u tijeku i koji započinju traže velike i potpuno nove intelektualne i organizacijske napore u HRZ-u. I ne samo to, protekle tri godine imali smo pandemiju COVID-a, potrese, dvije tragične zrakoplovne nesreće, nedavnu nesreću aviona MiG-21, rat u Ukrajini i incident s dronom Tu-141. Ne mogu reći da kroz svoj mandat idem nekim ustaljenim shemama, svaki dan za HRZ novi je izazov i traži dodatne napore kakvi se djelomično mogu usporediti s izazovima u godinama Domovinskog rata.

NA KRAJU SMO 2022. GODINE, OBILJEŽENE ISPORUKOM HELIKOPTERA BLACK HAWK. S PRVA DVA VEĆ SE INTENZIVNO RADI, A DRUGA DVA STIGLA SU NEDAVNO...

Piloti HRZ sa svakim od prva dva helikoptera već su naletjeli i više od 200 sati naleta. Sad izgleda da je bilo lako, ali nije, jer nema instant-rješenja. Počeli smo rano, tražili smo vrijeme i mir, nismo dopustili improvizaciju. Ljudi su obučeni do standarda kako bi se suvereno uključili u provedbu nekih kompleksnih oblika obuke s drugim granama OSRH. Stabilnost procesa uvođenja helikoptera UH-60M u operativnu uporabu znači da smo imali realan, dobar i argumentiran plan s adekvatnim personalnim, financijskim, organizacijskim i svim ostalim resursima. Imali smo i kvalitetnu koordinaciju i suradnju s američkim saveznicima, Nacionalnom gardom Minnesote i američkim snagama u Europi u obuci mehaničara, tehničara, inženjera, pilota, probnih pilota i instruktora. Jako je dobra suradnja sa Slovačkom, a ona ima i potencijal širenja na druge zemlje NATO-a koje su u različitim fazama nabave Black Hawka; od Baltičkog do Crnog mora. I to na svim područjima: obuke, održavanja, upravljanja resursima, planiranju i provedbi operacija...

U SLUČAJU NABAVE JOŠ HELIKOPTERA BLACK HAWK, KOLIKO BI HRZ MOGAO BRZO REAGIRATI U SMISLU OSIGURANJA OSPOSOBLJENIH KADROVA ZA TE LETJELICE?

Slijedimo ono što stoji u određenim planskim dokumentima. Međutim, ako dođe do promjena u dinamici, volumenu ili sadržaju opremanja te posljedične potrebe za većim brojem ljudi, naravno da imamo plan B i da bismo se prilagodili. Neću reći da bi takav put bio optimalan ili najjeftiniji, no mi znamo što i kako napraviti ako za takav pristup bude potrebe. Dakle, jasno je da će se broj helikoptera ruskog podrijetla u HRZ-u s vremenom smanjivati, a mi imamo plan kako "preusmjeriti i reinvestirati" personalne i ostale resurse u cilju održavanja i razvoja helikopterskih sposobnosti.

KAKVE SU PRVE INFORMACIJE KOJE VAM STIŽU O OBUCI NAŠIH ZRAKOPLOVNIH TEHNIČARA ZA RAFALE U FRANCUSKOJ? JE LI SVE SPREMNO ZA ODLAZAK PILOTA?

Pripadnici HRZ upućeni su u miru i tišini, bez velike pompe. Pripreme za to započele su prije godinu i pol. Mogu samo reći da od prve skupine koja je na obuci nisam dobio niti jedan poziv ili informaciju koja bi upućivala na to da nešto nije kako je bilo planirano i dogovoreno ili da nešto nije u redu. To mi govori dovoljno i ne vidim problem niti kod budućeg upućivanja osoblja svih potrebnih specijalnosti. Rano, u prvom kvartalu 2023., u Francusku ide prva grupa pilota na obuku, a najveći "kontingent" ići će krajem ljeta te godine.

ŠTO ĆE ZA VAS ZNAČITI SLIJETANJE PRVOG RAFALEA S HRZ-ovim OZNAKAMA U HRVATSKU?

Dolazak prvih aviona predviđen je za sredinu proljeća 2024. godine i značit će krunu napora generacija ljudi koji su radili u HRZ-u, OSRH i MORH-u, dugogodišnjih uvjeravanja, objašnjavanja, argumentiranja, predlaganja, izrade studija... Black Hawk je jasno pokazao: kad slijedite svoj zacrtani, kvalitetno pripremljen plan, i imate mali broj varijabli koje mogu utjecati na plan, uvođenje novog sredstva ide točno onako kako treba i kako je planirano. Jamčim vam da će tako biti i s Rafaleom!

KAD ĆEMO IMATI KOMPLETIRANU ESKADRILU U HRVATSKOJ?

Prema planovima, to će biti početkom 2025. godine. Rafale ne doživljam samo kao avion nego kao borbenu platformu koja nudi toliko mogućnosti koje će za sobom povući razvoj sposobnosti cijelog OSRH. Uz nove letjelice, modernizaciju radara FPS-117, razvoj borbena-komunikacijskih sustava i završetak NATO financiranih projekata NATINAMDS i ASBE od 2023. do 2026. godine imat ćemo jedan potpuno nov, suvremen, "digitaliziran" HRZ.

"Modernizirat će se radari FPS-117, a opremit ćemo se i sustavima podatkovnih linkova, sustavima sigurne i štićene komunikacije te novim i modernim sustavom identifikacije"

"Stabilnost procesa uvođenja helikoptera UH-60M u operativnu uporabu znači da smo imali realan, dobar i argumentiran plan s adekvatnim personalnim, financijskim, organizacijskim i svim ostalim resursima"

RAZGOVOR // BRIGADNI GENERAL MICHAEL KRIŽANEC

MOŽETE LI REĆI NEŠTO DETALJNIJE VEZANO UZ BUDUĆNOST BOJNE ZMIN?

Neprekidna ispravnost funkcioniranja radarskih sustava je 99 %, a to je preduvjet za kvalitetno funkcioniranje i Središta za nadzor zračnog prostora Bojne ZMIN. To dovoljno govori koliko su naši "zminovci" stručni, voljni, sposobni i motivirani. Dakle, radari FPS-117 modernizirat će se, a opremit ćemo se sustavima podatkovnih linkova, sustavima sigurne i štićene komunikacije te novim i modernim sustavom identifikacije. To će tražiti određene promjene u organizaciji, obuci i školovanju u Bojni ZMIN, ali i novi pristup promišljanju koje će oblikovati njihove karijerne putove. Sad Bojna ZMIN izvršno obavlja svoje zadaće, ali morat će se razvijati i dalje, posebno s dolaskom aviona Rafale, koji će također donijeti za nas nove sposobnosti (borbene, komunikacijske, sustave za ratovanje u elektromagnetskom spektru itd.).

NETOM PRIJE NO ŠTO JE HRZ PROSLAVIO OBLJETNICU, TIJEKOM OBUKE SRUŠIO SE AVION MIG-21. ŠTO NAM, PREMA DOSADAŠNJIIM SAZNANJIMA, MOŽETE REĆI O TOM DOGAĐAJU?

Istraga je u tijeku i zasad ne mogu reći ništa više od onoga što sam rekao na konferenciji za medije nakon nesreće. Spremnost za zaštitu zračnog prostora nije ugrožena. Zahvaljujem svima koji su sudjelovali u potrazi za pilotima HRZ-a i u njihovu spašavanju. Posebno zahvaljujem zdravstvenim djelatnicima i djelatnicima bolnica u Zagrebu: Svetog Duha i Klinike za traumatologiju, koji daju sve od sebe kako bi se naš kolega brzo oporavio.

KOLIKO SU HELIKOPTERI OH-58D KIOWA WARRIOR PODIGNULI SPOSOBNOSTI HRZ-A?

To su helikopteri koji su prije svega projektirani za izvršenje zadaće, a ne za samo letenje. Oni su bili prvi iskorak prema novim sposobnostima štićene komunikacije i preciznog kinetičkog djelovanja. Ne samo to nego i prema drukčijem razmišljanju o modernom ratnom zrakoplovstvu i njegovim sposobnostima. Naime, jedna od najizazovnijih varijabli koje je potrebno mijenjati kod uvođenja u operativnu uporabu modernih borbenih platformi je "mindset" operatera, tehničara, ali i zapovjednika u HRZ-u, ali i na združenim razinama.

NEDAVNO SMO VIDJELI BOJNO GAĐANJE HKOV-A SA SUSTAVOM SPIKE, PLANIRA LI HRZ NEŠTO SLIČNO S HELLFIREOM?

Imamo mogućnost bojnog gađanja Hellfireom kad god želimo, no naši piloti na helikopterima Kiowa Warrior to rade svakodnevno sa simuliranim kompozitnim vježbovnim raketama. Izvršno su uvježbani i ne vidim potrebu ili razlog da potrošimo vrlo skupu bojnu raketu tek toliko da bismo se uvjerali da taj iznimno sofisticiran projektil dobro radi i pogađa. To ne bi bio dokaz uvježbanosti.

KAKO JE HRZ TIJEKOM 2022. GODINE IZVRŠAVAO ZADAĆE U MISIJI KFOR I KAKVI SU PLANOVI ZA IDUĆU GODINU?

Na KFOR možemo biti ponosni pa to vrijedi i za 2022. godinu. U misiji sudjelujemo još od srpnja 2009. godine i dosad nismo imali incidenata, ni s ljudima ni s tehnikom. Činjenica je da nam sudjelovanje u NATO-ovoj operaciji KFOR nudi i daje prednosti u osposobljavanju pilota i tehničara za rad u drukčijem okruženju, izvan matičnih baza. Što se tiče HRZ-a, neće biti većih promjena. Zadržat ćemo aktualnu razinu ambicije, opseg zadaća, vjerojatno i dinamiku rotacije.

“U zadnje dvije-tri godine, a pogotovo u aktualnoj 2022., približavamo se maksimalnim brojevima koje bismo očekivali kad je u pitanju ulazak mladih u sustav školovanja za potrebe HRZ-a”

MOŽETE LI UKRATKO PROKOMENTIRATI OVOGODIŠNJI UČINAK HRZ-A U PROTUPOŽARNOJ SEZONI?

Za nas je ovo bila nešto zahtjevnija, ali ne i prezahtjevna godina. Analiza učinjenog dokazala je ono što smo jamčili: imamo spremne posade, tehničare i sve resurse potrebne za održavanje sposobnosti u smislu otklanjanja kvarova. Tu mislim i na suradnju sa Zrakoplovno-tehničkim centrom. Bili smo nešto istaknutiji i u smislu pomoći susjedima, Sloveniji, BiH te Crnoj Gori.

RASTE LI INTERES MLADIH ZA POZIV VOJNOG PILOTA I ZRAKOPLOVNOG TEHNIČARA?

U privlačenju novih kadrova više smo godina imali brojeve koji su bili manji od optimalnih što, naravno, nije omogućavalo odgovarajuće planiranje razvoja grane. U zadnje dvije-tri godine, a pogotovo u aktualnoj 2022., mogu reći da se približavamo maksimalnim brojkama koje bismo očekivali kad je u pitanju ulazak mladih u sustav školovanja za potrebe HRZ-a. To znači da će “izlazni” brojevi biti optimalni ili blizu optimalnih. Trend je, dakle, pozitivan i želio bih zahvaliti svima koji su sudjelovali u tome. Modernizacija, opremanje, novi sustavi školovanja... sve to povećava interes. Međutim, mi ćemo morati biti još aktivniji u zadržavanju postojećeg osoblja, to je druga strana medalje.

MOŽETE LI POBLIŽE OBJASNITI UVOĐENJE SUSTAVA EMAR U HRZ?

Europske vojnozrakoplovne norme ili propisi koji reguliraju vojno zrakoplovstvo odnose se na najširi mogući spektar djelovanja, od obuke, školovanja, održavanja i licenciranja, preko uvjeta u hangarima, pa sve do samog letenja. Naravno da smo svjesni da je to put i trend kojim moramo ići i da smo u proteklih deset godina osigurali određene preduvjete kroz izmjenu dokumentacije, naših pravilnika i propisa te sustava školovanja. Međutim, u određenim područjima moramo vršiti procjene: u kojoj se mjeri EMAR prihvaća i u kojem segmentu. To je naša nacionalna nadležnost, dobro je usvojiti EMAR gdje to ima smisla, ali u nekim situacijama to je jednostavno nemoguće zbog posebnih okolnosti koje imate u zrakoplovstvu ili zato jer ćete ometati postojeće sposobnosti ili procese. Sigurno je da bezuvjetna primjena EMAR-a ne ide preko noći. Primjerice, ne možemo zaboraviti da imamo neke letjelice na koje se EMAR ne može primijeniti. Ne postoji neka prisila izvana, sami sebi zadajemo rokove, dinamiku, tempo i razinu ambicije.

U KOJOJ JE FAZI MOGUĆA NABAVA JOŠ ŠKOLSKIH, ODNOSNO PROTUPOŽARNIH AVIONA ZA POTREBE HRZ-A?

Što se tiče nabave novog školskog aviona, moram istaknuti da smo u protekle dvije godine napravili značajan iskorak u procesu školovanja. Naime, školske avione Zlin L242 koristimo isključivo za selekciju. Zajedničke temelje svi piloti u određenom iznosu letnih sati dobivaju na avionima Pilatus PC-9. Nakon prvog, inicijalnog naleta na njima, radi se selekcija koji će od njih ići na daljnje, kompleksnije vidove obuke na Pilatusu, a koji će prijeći na helikoptere, odnosno Bell 206. Trenutačni broj Zlinova je dovoljan. Ne treba zaboraviti da smo u međuvremenu u obuku uveli i nove tehnologije s virtualnom i proširenom stvarnošću: i kandidati i kadeti rade s modernim trodimenzionalnim simulacijskim sustavima. Što se tiče protupožarnih aviona, u koordinaciji s MUP-om otvorila se prilika da se dio flote kroz idućih nekoliko godina obnovi nabavom aviona CL-515. Financirala bi se sredstvima Europske unije, a mi bismo zadržali postojeću brojnost flote, tj. zamijenili dva starija aviona novima.

OSRH

KAD JE NAJTEŽE TU JE HRVATSKA VOJSKA

Snage Protupoplavnog voda
Namjenski organiziranih
snaga Oružanih snaga RH
od 11. do 15. prosinca bile
su angažirane u obrani
od poplava na području
Sisačko-moslavačke
županije

TEKST
OJI

FOTO
Mladen Čobanović

Na poplavama ugroženom području Hrvatske Kostajnice i Nove Drenčine bilo je angažirano 557 pripadnika Hrvatske vojske. Na teren su izišli u iznimno kratkom vremenu, a pomažući tijekom dana i noći napunili su 19 000 vreća pijeskom (za što je utrošeno 210 kubnih metara pijeska), izgrađeno je i rekonstruirano 400 metara nasipa i tri negativna zdenca.

Ministar obrane Mario Banožić zahvalio je pripadnicima Hrvatske vojske koji su sudjelovali u borbi protiv poplava kako bi pomogli ugroženom stanovništvu.

“Kao i mnogo puta ranije, pokazali ste da ste čvrsta kari-ka, da ste uvijek tu kad je najpotrebnije. Nema izazova koji vi, pripadnici Hrvatske vojske, ne možete svladati, nema cilja koji nećete dostići. Ponosan sam na vas,” poručio je. Ministar je uputio zahvalu svim sastavnicama sustava domovinske sigurnosti i svima koji su bili angažirani na terenu na nesebičnoj pomoći u obrani od poplava. “Potvrdili ste još jednom važnost sinergije, solidarnosti i zajedništva civilnih i vojnih institucija, kao i lokalne zajednice,” rekao je.

OBLJETNICA

HVU SE PRILAGODIO SVIM IZAZOVIMA

Tekst: Tomislav Vidaković / Foto: Mladen Čobanović

“Trajna zadaća ove institucije stalno je prilagođavanje novim izazovima u području obrane i sigurnosti, a to se može jedino ostvariti kontinuiranim ulaganjem u obrazovanje jer je to jedini način da budemo u toku s novim izazovima,” rekao je brigadni general Blaž Beretin

U vojarni "Petar Zrinski" svečano je obilježena 31. obljetnica Hrvatskog vojnog učilišta "Dr. Franjo Tuđman" na kojoj su uručena promaknuća, odlikovanja, medalje, nagrade i pohvale. Na obilježavanju obljetnice bili su predsjednik Republike Hrvatske i vrhovni zapovjednik Oružanih snaga Republike Hrvatske Zoran Milanović, državni tajnik u Ministarstvu obrane Branko Hrg, načelnik Glavnog stožera admiral Robert Hranj, zamjenik zapovjednika Hrvatskog vojnog učilišta brigadni general Blaž Beretin te izaslanici Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske te članovi obitelji poginulih generala Blage Zadre i Andrije Matijaša Pauka. Brigadni general Blaž Beretin u svojem je govoru naglasio kako je u ovih 31 godinu HVU razvio vlastiti identitet koji je utemeljen na hrvatskoj tradiciji i vrijednostima Domovinskog rata te posebno istaknuo kako je odgovornost Učilišta velika jer se u toj obrazovnoj ustanovi školuju novi naraštaji časnika i dočasnika koji su budućnost Hrvatske vojske. Zamjenik zapovjednika HVU-a istaknuo je kako je trajna zadaća ove institucije stalno prilagođavanje novim izazovima u području obrane i sigurnosti te pojasnio kako se to može jedino ostvariti kontinuiranim ulaganjem u obrazovanje jer je to jedini način da budemo u toku s novim izazovima. "Unatoč velikim izazovima koji su pogodili Hrvatsku u protekloj godini, kao što su potresi i pandemija, HVU se uspio prilagoditi izazovima i uspješno ispunio sve ciljeve nastavnih planova i programa," kazao je general Beretin. Predsjednik Republike Hrvatske Zoran Milanović, načelnik Glavnog stožera OSRH admiral Robert Hranj i zamjenik zapovjednika HVU-a brigadni general Blaž Beretin uručili su pripadnicima OSRH izvode o promaknućima, odlikovanjima, medaljama, nagradama i pohvalama. Redom bana Jelačića, za iznimno uspješno zapovijedanje postrojbama Oružanih snaga Republike Hrvatske te za osobite vojne zasluge u njihovu ustroju, odlikovan je brigadir Miro Čolić. Redom hrvatskog trolista, za osobite zasluge za Republiku Hrvatsku stečene u ratu i u iznimnim okolnostima u miru, odlikovani

su časnički namjesnik Vlado Derdić i časnički namjesnik Slobodan Sambol. Redom hrvatskog pletera, za osobit doprinos razvitku i ugledu Republike Hrvatske i dobrobiti njezinih građana, odlikovani su časnički namjesnik Damir Bakunić i časnički namjesnik Miroslav Raštegorec. U čin kapetanice bojnog broda/brigadira promaknuti su kapetanica fregate Darija Jurko i pukovnik Tomislav Vacenovski. U čin bojnice promaknuta je satnica Rebeka Krušelj, a natporučnik Igor Turk u čin satnika. U čin natporučnika promaknuti su poručnici Danijel Ević, Nikolina Sertić i Ivan Šarec. Za ostvarene iznadprosječne rezultate u izvršavanju postavljenih zadaća pohvala vrhovnog zapovjednika uručena je brigadirki Valentini Ključarić. Na kraju svečanosti prisutnima se obratio predsjednik RH i vrhovni zapovjednik OSRH Zoran Milanović koji je istaknuo kako je znanje presudno te dodao da nam ono pomaže da se kontinuirano prilagođavamo novim okolnostima i uvjetima.

DOČEK HRVATSKE NOGOMETNE REPREzentACIJE

HVALA VAM

Rijetko koji događaj može na površinu izvući toliko pozitivnih emocija kao nastup nacionalne reprezentacije na Svjetskom nogometnom prvenstvu. Ulazak naših Vatrenih među tri najbolje nogometne vrste na svijetu na SP-u u Katru, na korak se približivši uspjehu sa SP-a u Rusiji prije samo četiri godine kad smo slavili kao viceprvaci, a ponovivši uspjeh iz 1998., gotovo da je nestvarno. Hrvatska reprezentacija na čelu s našim kapetanom Lukom Modrićem i našim izbornikom Zlatkom Dalićem pokazala je da ovaj svjetski uspjeh nije slučajnost, već odraz kvalitete, truda, jedinstva, vjere i zajedništva, pokazala je da Hrvatska, iako brojčano desetak i više puta manja od mnogih na ovom prvenstvu, ima izvrsne nogometaše, sportaše dostojne samog svjetskog vrha, da je u svemu velika i među velikima. Poruke podrške našim Vatrenima slijevale su se sa svih strana, poslali su je i pripadnici Hrvatske vojske, iz domovine, iz misija i operacija... Svi smo bili uz naše Vatrene, bili smo jedna duša, jedno srce, jedna Hrvatska. Vratili su se kao pobjednici i ispisali još jednu povijesnu stranicu hrvatskog sporta.

O Hrvatskoj zbog naših Vatrenih zna cijeli svijet, a sve nas ispunili su neizmjernim ponosom i radošću. Doček naših brončanih nogometaša na glavnom zagrebačkom trgu, ma zapravo cijelim putem od zračne luke do središta grada bio je zaista nevjerovatan, unatoč hladnoći tisuće i tisuće ljudi su dočekivale i pratile autobus Vatrenih. To zajedništvo, ushit i radost, taj nacionalni zanos i ponos eksplodirao je na prepunom Trgu bana Jelačića, tisuće baklji stopilo se u vatreni pozdrav Vatrenima. A onda se uz Klapu "Sveti Juraj" HRM-a, naših Vatrenih i grla stotine tisuća zaorilo Zagrebom *Moja domovina, Moja zemlja Hrvatska... Hvala vam Vatreni!!!*

TEKST

Vesna Pintarić

FOTO

Mladen Čobanović

RAZGOVOR

BRIGADIR

VLADO KOVAČEVIĆ

NAČELNIK SAMOSTALNOG
SEKTORA ZA VOJNOPOLICIJSKE
POSLOVE

Kao i u Domovinskom ratu, tako i današnji vojni policajac treba biti prvo vojnik, a onda vojni policajac u službi svoje domovine Hrvatske. Prvo što sam naučio kao mladi vojni policajac u Domovinskom ratu rekao mi je moj tadašnji zapovjednik voda: "Ti, prije svega, postupaš prema hrvatskom vojniku i nikad to nemoj zaboraviti!"

TEKST

Domagoj Vlahović

FOTO

Mladen Čobanović

SPREMNOST VOJNE POLICIJE JE NEUPITNA

Kod ulaza u jednu od zgrada u vojarni "1. gardijske brigade Tigrovi" u Zagrebu, stoji velika infoploča. Na njoj su fotografije četvorice hrvatskih vojnika, vojnih policajaca, koje su postavili njihovi kolege. Iznad fotografija piše *Domovini vjerni*, uz opasku da im djelatna vojna služba prestaje s prvim danom iduće, 2023. godine. Jedan od njih je brigadir Vlado Kovačević, hrvatski vojnik, ali najpoznatiji kao časnik koji je obnašao mnoge dužnosti u ustrojstvenim cjelinama Vojne policije. Tom rodu posvetio je najveći dio svoje vojničke karijere koja je započela 1991. godine i koju smo pokušali obuhvatiti u razgovoru za Hrvatski vojnik, njegovu zadnjem kao djelatne vojne osobe.

TIJEKOM VAŠEG MANDATA DOŠLO JE DO PREUSTROJA, SLUŽBU VOJNE POLICIJE NASLIJEDIO JE SAMOSTALNI SEKTOR ZA VOJNOPOLICIJSKE POSLOVE. KOJI SU BILI CILJEVI REORGANIZACIJE I JESU LI ONI OSTVARENI?

Da, u 2017. godini proveden je preustroj značajan za Vojnu policiju. Glavni cilj reorganizacije bio je ustrojavanje strateškog upravnog dijela Vojne policije u Ministarstvu obrane RH - Samostalnog sektora za vojnopolicijske poslove. Prethodna Služba Vojne policije bila je ustrojstvena jedinica Glavnog stožera. Uz ustrojavanje strateškog upravnog dijela, 2017. došlo je do podjele zadaća na tri ustrojstvene jedinice. Prva je Pukovnija Vojne policije, izvršna postrojba pod načelnikom GS-a OSRH. Druga je Uprava za operativne poslove GS OSRH u kojoj djeluje časnik za doktrinu Vojne policije. Treći je Samostalni sektor za vojnopolicijske poslove čija je temeljna zadaća upravljanje, stručno vođenje i nadzor nad radom Vojne policije (unutar Ministarstva i Oružanih snaga) u područjima kriminalističkog istraživanja te poslova koje obavljaju u skladu sa Zakonom o obrani i Zakonom o službi. Preustroj mi je bio najavljen prije imenovanja za načelnika Službe, tako da mi je glavna zadaća u početku zapravo bila njegova provedba, stavljanje u funkciju novog Samostalnog sektora. Vjerujem da je temelj mojem imenovanju bilo prethodno iskustvo u vojnopolicijskim cjelinama, još od Domovinskog rata. Moja procjena jest da su ciljevi preustroja u potpunosti

SAMOSTALNI SEKTOR ZA VOJNOPOLICIJSKE POSLOVE

ostvareni. Međutim, oni nisu statični, već su podložni promjenama. Nove situacije, novi problemi, traže nova rješenja za buduće sigurnosne i obrambene izazove.

PLANIRAJU LI SE I DALJNJE USTROJSTVENE PROMJENE VEZANE UZ VP?

Prema mojim saznanjima, kratkoročno ne. Ali knjiga ustroja uvijek se može otvoriti u skladu s potrebama. Tu mislim na analizu stanja, iskazivanje potrebe za promjene te prijedlog nekog novog organizacijskog rješenja. Mislim da se neke veće promjene kod Pukovnije Vojne policije neće događati, osim ako OSRH bude prolazio veliki preustroj. Isto vrijedi za MORH i Samostalni sektor.

KAKVA JE INTERAKCIJA IZMEĐU SAMOSTALNOG SEKTORA I PUKOVNIJE VOJNE POLICIJE?

Naša je veza strukovna. Za uspješan rad oba tijela nužna je svakodnevna interakcija i suradnja. Ona se bazira na provedbi vojnopolicijskih poslova i zadaća unutar MORH-a te OSRH, ali i unutar NATO-a te Europske unije. Naša interakcija treba se promatrati kroz cjelovitu organizaciju Vojne policije kao roda borbene potpore u cilju njezina rodovskog razvoja te provedbe vojnopolicijskih poslova i zadaća. Ona počiva na premisi da Samostalni sektor u suradnji s tijelima poput Ministarstva pravosuđa, MUP-a i drugih stručno definira i nadzire obavljanje vojnopolicijskih poslova i to transferira prema Pukovniji. Postoji i obrnuti proces: Pukovnija evidentira i stručno obrađuje svako svoje postupanje i to šalje prema Sektoru, koji sve to evidentira i na temelju godišnjih izvješća šalje prema Ministarstvu obrane, Glavnom stožeru OSRH, Inspektoratu obrane, VSOA i drugim ustrojstvenim jedinicama.

ŠTO VAS JE MOTIVIRALO ZA VOJNIČKU KARIJERU?

Imao sam civilnu karijeru i izobrazbu inženjera. No, došla je agresija na Hrvatsku. Velika osobna motivacija u početku karijere bila je da dam svoj doprinos obrani Republike Hrvatske te se vratim s obitelji u Topusko, na zemlju mog djeda s koje je bio prognan. U vojničkoj karijeri izazovi su pred vama koju god dužnost obnašali. Ako ste motivirani za profesionalni vojnički život, naći ćete rješenje za sustav i sebe osobno. Uz sve to, u vojsci vam je bila pružena mogućnost za obrazovanje, pa sam s obzirom na tu činjenicu uložio dosta vremena za daljnje obrazovanje. Časnik mora težiti učenju i ulaganju u svoje znanje. Upravo zato što sam obnašao visoku časničku dužnost, neprestano sam se poticao na stjecanje novih znanja u području u kojem radim kako bih bio još spremniji za nove izazove.

KAO ČASNIKU, JE LI VAM IZAZOVNIJI BIO RAD U OPERATIVNIM POSTROJBAMA VP-A ILI NA ČELU SAMOSTALNOG SEKTORA?

U Domovinskom ratu ušao sam u Hrvatsku vojsku kao vojnik, da bih s vremenom postao dočasnik i časnik. Koju god dužnost obnašate postoje određeni izazovi te dobre i loše strane. Kad ste časnik, vaš se razvoj temelji na obavljanju zapovjednih i stožernih dužnosti od nižih prema višima ili kako bismo mi vojnici rekli, svaki pojedinac uspinje se do vrha vojne piramide u skladu sa svojim cilje-

RAZGOVOR // BRIGADIR VLADO KOVAČEVIĆ

vima i u međuođnosu s potrebama službe. Jako sam ponosan što sam imao čast zapovijedati Samostalnom bojnom Vojne policije, 67. bojnom VP-a Zagreb, koja je bila ratna postrojba, a prostorno obuhvaćala područje odgovornosti središnje Hrvatske. Kad zapovijedate postrojbom, više se vežete na svoje vojnike i njihovu kvalitetu izvršenja zadaća. Koncentrirate se na zadaće i ciljeve postrojbe, njezinu obuku i opremanje. Ponosan sam što sam dobio priliku i obnašao dužnosti na najvišim ustrojstvenim razinama, i to načelnika Uprave Vojne policije, Odjela Vojne policije, Službe Vojne policije i na kraju Samostalnog sektora za vojnopolicijske poslove MORH-a. Iskreno, izazovnije je upravljati i voditi takve organizacije, tu je širok spektar vojnopolicijskih poslova i zadaća koji se razmatra na strateškoj vojnoj razini, a i izvan nje.

KOJE SU BILE GLAVNE VOJNOPOLICIJSKE ZADAĆE U 2022. GODINI?

Vojnopolicijski posao je mjerljiv, zbrajamo sve izvanredne događaje po kojima postupamo. Naravno, i ti su događaji različitog intenziteta, traže više ili manje vremena, postupanja i kapaciteta. Primjer složenog događaja nedavni je pad aviona MiG-21 ili besposadne letjelice Tu-141 Striž. Ne treba zaboraviti da u ovom trenutku 26 hrvatskih vojnih policajki i policajaca sudjeluje u međunarodnim misijama i operacijama izvan Hrvatske.

KAKVA JE DANAS OPREMLJENOST POSTROJBI VP-A POTREBNOM VOJNIČKOM I SPECIFIČNOM VOJNOPOLICIJSKOM OPREMOM? KOJI SU PRIMARNI PROJEKTI OPREMANJA, MODERNIZACIJE ILI OBNOVE INFRASTRUKTURE?

Imajući u vidu cjelokupno stanje opremljenosti u OSRH, zadovoljni smo opremljenošću postrojbi Vojne policije potrebnom vojničkom i specijalističkom opremom. No, svaka naša specijalnost, bilo kriminalistička, prometna ili antiteroristička ima potreba i prostora za novim sredstvima te godišnjim planiranjem svaka od njih iskazuje zahtjeve za modernizaciju.

Pozitivan primjer nedavne modernizacije opremanje je 2018. godine onim najvidljivijim dijelom opreme, a to su vojnopolicijska vozila. Vozila su nama potrebna kao što su zrakoplovstvu potrebni avioni ili mornarici brodovi. Specijalističku opremu

za prometnu, kriminalističku ili antiterorističku postrojbu ne trebamo u velikim količinama. Ta oprema kontinuirano se osvježava novim nabavama. Što nam nedostaje? Nova vozila za osiguranje štićenih osoba i prijevoz važnih osoba, to je Pukovnici Vojne policije sad prioritet. Što se tiče infrastrukture, svakako je prioritet ulaganje u razvoj kompleksa Središta za obuku vođača i službenih pasa Vojne policije u Dugom Selu. Ne zaboravimo da je rad Središta jedna od najprepoznatljivijih sposobnosti hrvatske Vojne policije, i to ne samo u Hrvatskoj.

KAKO JE VP BIO UKLJUČEN U ZADAĆE OSRH POVEZANE S PANDEMIJOM TE POTRESIMA?

Nakon izbijanja pandemije, Vojna policija imala je zadaću nadzora djelatnika MORH-a i OSRH u pridržavanju preventivnih i samoizolacijskih mjera. S obzirom na broj djelatnika Ministarstva i OSRH, bila je to intenzivna zadaća. Također, izvješćivala je nadležne ustrojstvene jedinice i zapovjednike o provedbi mjera i poduzetim radnjama protiv pojedinaca koji se nisu pridržavali mjera. Nakon zagrebačkog i petrinjskog potresa, uz sve zadaće VP je osiguravao i štitio, sigurno upravljao i usmjeravao vojnim prometom na cestama u potresom ugroženim područjima. Iskustvo još iz Domovinskog rata pa nadalje naučilo me je da je upravo dodir s civilnim stanovništvom jedna od temeljnih pozitivnih karakteristika Vojne policije. Kad vojska djeluje izvan vojarni i poligona, mi smo često "prvi vojni kontakt" s civilima, pa i u kriznim situacijama.

ZNAČI LI DANAŠNJA SIGURNOSNA SITUACIJA U EUROPI DA VP MORA BITI JOŠ VIŠE USREDOTOČEN NA ZADAĆE U SAMOJ HRVATSKOJ?

Što se tiče zadaća Vojne policije u odnosu na sigurnosnu situaciju u Europi, one su prije svega vezane za odluku Ministarstva obrane. Vojna policija usredotočena je prije svega nacionalno, ali ima i drugih obveza u skladu sa sporazumima sklopljenim sa saveznicima. Ne zaboravimo, hrvatska Vojna policija sudjeluje u međunarodnim zadaćama još od 2003. godine kad je naš vod kao prva postrojba OSRH upućen u misiju ISAF u Afganistan. Osim toga, od 2007. godine potpisnici smo sporazuma o projektu NATO-ove Multinacionalne bojne vojne policije s vojnim policijama Poljske, Češke i Slovačke. Tu su još obveze stalno spremnih snaga, a odnose se na Snage brzog odgovora, NATO Response Force Very High Readiness Joint Task

“Moja je procjena da su ciljevi preustroja u potpunosti ostvareni. Međutim, oni nisu statični, već su podložni promjenama. Nove situacije, novi problemi, traže nova rješenja za buduće sigurnosne i obrambene izazove”

Force 2023, deklarirane snage za Cilj sposobnosti Vojne policije i Snage VP-a za NRI (NATO Readiness Initiative). Želim zaključiti sljedeće: Vojna policija izvršava svoje zadaće i u Hrvatskoj i u inozemstvu 24 sata dnevno i njezina je spremnost neupitna! Naravno, uvijek mislimo na pomlađivanje, na osposobljavanje novih pripadnika.

KAD SMO KOD POMLAĐIVANJA, KAKO BISTE OPISALI DANAŠNJEG HRVATSKOG VOJNOG POLICAJCA ILI POLICAJKU? JESU LI PO ČEMU DRUKČIJI OD ONIH IZ VREMENA DOMOVINSKOG RATA?

Da biste postali vojni policajac potrebno je biti djelatni pripadnik OSRH barem dvije godine. I to bez mrlje u osobnom očevidniku. Potom treba proći strogi obučni proces u Središtu Vojne policije za obuku “Bojnik Alfred Hill”. Kao i u Domovinskom ratu, tako i današnji vojni policajac treba biti prvo vojnik, a onda vojni policajac u službi svoje domovine Hrvatske. Prvo što sam naučio kao mladi vojni policajac u Domovinskom ratu rekao mi je moj tadašnji zapovjednik voda: “Ti, prije svega, postupaš prema hrvatskom vojniku i nikad to nemoj zaboravit!” Shvatio sam da je preventivno djelovanje u vojnopolicijskom postupanju najvažnije.

MOŽETE LI USPOREDITI IZOBRAZBU ZA VOJNOG POLICAJCA U VRIJEME DOMOVINSKOG RATA I DANAŠNJE?

Tijekom Domovinskog rata situacija je tražila brz sustav za obuku u kojem smo obučavali uglavnom mi koji smo bili u Vojnoj policiji, imali terenskog iskustva, ali i potrebne kvalifikacije. Danas, uz naše Središte za obuku, imamo HVU i vojne studije u kojima se obrazuju budući časnici roda Vojne policije, no dočasnička izobrazba nema posebne programe za naš rod. Dakle, ima mjesta za poboljšanja i to u suradnji s vojnopolicijskim stručnjacima. Recimo, mogućnost je slijedna dočasnička izobrazba u vojnopolicijskim specijalnostima.

KOLIKO JE DOPRINOS PRIPADNIKA VP-A U MEĐUNARODNIM MISIJAMA I OPERACIJAMA PREPOZNAT MEĐU SAVEZNICIMA I PARTNERIMA?

Doprinos u operacijama potpore miru ISAF i Odlučna potpora u Afganistanu, UNDOF na Golanskoj visoravni te danas u Mađarskoj i u Iraku čine me posebno zadovoljnim. To je posebno priznanje za cjelokupan rad hrvatske Vojne policije. Ona ima svoje specifičnosti, po nečemu je bolja, po nečemu lošija od drugih, no sigurno je da je pokazala kontinuitet kvalitetnog izvršavanja zadaća.

IMA LI JOŠ PROSTORA ZA POVEĆANJE SURADNJE S MUP-OM?

Uvijek! Velik sam pobornik te suradnje i stalno sam joj davao potporu. S MUP-om smo stalno u kontaktu, najviše kroz dnevne operative zadaće. Jako je bitan dio suradnje koja podrazumijeva planiranje obuke i specijalističkih tečajeva koji se provode na Policijskoj akademiji.

KAKVA JE SURADNJA S BIVŠIM DJELATNICIMA I BRANITELJSKIM UDRUGAMA VOJNE POLICIJE?

Do sada je registrirano više udruga Vojne policije, suradnja je vidljiva kod obilježavanja obljetnica Vojne policije iz Domovinskog rata. Udruge su vrlo aktivne i surađuju s djelatnim sastavom, tu mislim i na Pukovnju Vojne policije i na Samostalni sektor za vojnopolicijske poslove. U budućem razdoblju, nadam se još boljoj suradnji i međusobnom razumijevanju svih naš vojnih policajaca iz Domovinskog rata, a i onih koji su došli poslije toga. Naš zajednički cilj treba biti daljnja izgradnja profesije vojnog policajca te očuvanje prošlosti Vojne policije kakva je bila u Domovinskom ratu.

USKORO IDETE U MIROVINU, HOĆETE LI I DALJE SURADIVATI S VOJNOPOLICIJSKIM USTROJSTVENIM CJELINAMA OSRH?

Teško pitanje, ali nadam se da ćemo imati zajedničkih interesa za suradnju na određenim projektima.

KAD SE VRATITE UNATRAG, KOLIKO STE ZADOVOLJNI S ONIM ŠTO STE NAPRAVILI U SVOJEM MANDATU I JESTE LI ISPUNILI SVE CILJEVE KOJE STE SI POSTAVILI KAD STE DOŠLI NA OVU DUŽNOST?

Zadovoljan sam i mislim da sam zacrtane ciljeve ispunio. Ovaj mandat bio je poput jednog avanturističkog putovanja, vrlo zahtjevno, ali i prekrasno vrijeme. Teško je sjećanje na izvanredne događaje koji su se dogodili 2019. godine u Pukovnji Vojne policije, tad su za vrijeme obnašanja službene zadaće u prometu na cestama stradala dva vojna policajca. Ponosan sam što sam u cilju prevencije, a u čast njihovih izgubljenih mladih života, pokrenuo

inicijativu za donošenje Pravilnika o načinu postupanja Vojne policije u provedbi nadzora vojnog prometa i upravljanja prometom. On je 25. studenog 2022. i objavljen u Narodnim novinama. Mislim da sam jedan dio sebe ugradio u sustav Vojne policije, ponosan sam da sam upravljao i rukovodio jednom specifičnom vojnom organizacijom kao što je Vojna policija. Njezin je znak utisnut u moje srce. Nosio sam tu značku i tijekom iznimno teške 1991. godine, nosio sam je još niz godina i nosim je i danas, još nekoliko dana. Ona je bila i moj unutarnji glas, koji mi je uvijek govorio da budem razuman i postupam po zakonu. A ponavljam: to nije lako, jer uvijek postupaš prema pripadniku Hrvatske vojske. Hvala vam na prilici za ovaj intervju, uvijek ostajem domovini Hrvatskoj vjeran!

POLIGON "EUGEN KVATERNIK"

TERENSKA OBUKA

Ekipe Hrvatskog vojnika pratila je na poligonu "Eugen Kvaternik" dio završne vježbe na integracijskoj obuci hrvatskih i njemačkih vojnopolicijskih snaga. Riječ je o pripadnicima Multinacionalne satnije VP-a, koju su vojske dviju članica formirale u okviru NATO-ove Inicijative spremnosti

TEKST
Domagoj Vlahović

FOTO
Mladen Čobanović

U početku, bio je to scenarij kakav smo često vidali na različitim vojnim vježbama: prvo vozilo u konvoju na makadamu je naišlo na improviziranu eksplozivnu napravu. Iz gustiša kraj ceste na konvoj je otvorena vatra iz jurišnih pušaka. Međutim, ovaj put, uz dobro poznate žute tablice Hrvatske vojske, neka su terenska vozila imala tablice njemačkih oružanih snaga, Bundeswehra. A iz svih su počele izlaziti vojnkinje i vojnici u hrvatskim i njemačkim odorama te s posebnim oznakama vojne policije. Naravno, slijedio je odgovor na vatru, a potom i osiguranje područja te evakuacija *poginulih i ranjenih*. S vremenom, kao pojačanje došla su i druga vozila te vodič s vojnopolicijskim psom, koji je tražio još mogućeg eksploziva. Bili su tu i maskirani forenzičari, tj. kriminalistički istražitelji sa svojom najlonskom zaštitnom opremom, koji su za mapiranje situacije na terenu koristili čak i suvremeni trodimenzionalni skener...

"IMPRESIONIRAN SAM OVIM ŠTO SAM VIDIO"

Ukratko: na poligonu "Eugen Kvaternik" kod Slunja bili smo na dije-lu završne vježbe na integracijskoj

VRHUNAC INTEGRACIJE

Iako mješoviti, hrvatski i njemački vojnopolicijski timovi izvrsno su proveli vježbu. Svatko je radio svoj posao kako je trebalo, bez zastoja

obuci hrvatskih i njemačkih vojnopolicijskih snaga. Riječ je o pripadnicima Multinacionalne satnije VP-a, koju su vojske dviju članica Sjevernoatlantskog saveza formirale u okviru NATO-ove Inicijative spremnosti (NATO Readiness Initiative). Podsjetimo, saveznice su je dogovorile 7. lipnja 2018. godine. Cilj inicijative je poboljšati spremnost postojećih nacionalnih snaga i njihovu sposobnost raspoređivanja unutar Europe i preko Atlantika u cilju odgovora na nepredvidivo sigurnosno okruženje. Ne radi se o novim snagama, nego o povećanju spremnosti sna-

POLIGON "EUGEN KVATERNIK"

ga koje saveznice imaju – snage koje bi mogle biti stavljene na raspolaganje u operacijama kolektivne obrane i odgovora na krize. Vježbu je promatrao i vojni izaslanik Savezne Republike Njemačke u Republici Hrvatskoj pukovnik Guido Altendorf, koji je kratko prokomentirao: "Impresioniran sam ovim što sam vidio."

Hrvatska vojska nositelj je ustroja Multinacionalne satnije, čiju jezgru čini Zapovjedništvo i jedan vod iz 2. satnije Pukovnije Vojne policije OSRH, kao i vod iz 5. satnije 2. pukovnije Bundeswehrove Vojne policije (Feldjägerregiment 2) sa sjedištem u Augustdorfu na sjeverozapadu Njemačke, u saveznoj zemlji Sjevernoj Rajni-Vestfaliji. Njemački gosti u studenom su došli na dvotjednu integracijsku obuku u Hrvatskoj. Iako je riječ o postrojbama iz istog roda i Saveza, integracija inače toliko fizički udalje-

Jezgru Multinacionalne satnije čini Zapovjedništvo i jedan vod iz 2. satnije Pukovnije Vojne policije OSRH, kao i vod iz 5. satnije 2. pukovnije Bundeswehrove Vojne policije (Feldjägerregiment 2)

Na poprište zasjede gdje je vozilo naišlo na improviziranu eksplozivnu napravu stigao je i vodič s vojnopolicijskim psom, koji je tražio još mogućeg eksploziva

Na vježbi su bili i maskirani forenzičari, tj. kriminalistički istražitelji sa svojom najlonskom zaštitnom opremom

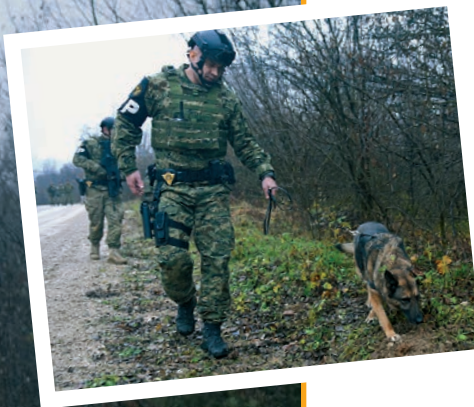

nih cjelina iz različitih zemalja kompleksan je posao, a obuka kod Slunja njezin je vrhunac i nezamjenjiv dio. Kako smo saznali od zapovjednika Multinacionalne satnije i 2. satnije Pukovnije Vojne policije satnika Marija Požega, obučni su ciljevi postavljeni vrlo ambiciozno. "Integracija se provodi u svih pet područja vojnopolicijskih funkcija propisanih NATO-ovim doktrinama, a razlike se mogu ogledati samo u pojedinim zakonskim regulativama određene zemlje," objašnjava nam prvi dočasnik Satnije nadnarednik Damir Sertić. No, i sama završna vježba pokazala je da su uspjeli. "Upoznali smo se, jedni drugima na terenu prikazali procedure, opremu, vozila, komunikacijske sustave, ograničenja... I onda počeli provoditi procese integracije i razvoja interoperabilnosti, sve u skladu s dokumentima koji definiraju naše sposobnosti. Vidjeli smo da smo uigrani i da zajedničkim snagama možemo provesti sve zadaće koje bi nam mogli dodijeliti u bilo kojem području," rekao nam je satnik Požega. Zapovjednik Bundeswehrove komponente u Satniji satnik Christian Heier prokomentirao je da su, iako mješoviti, hrvatski i njemački vojnopolicijski timovi izvrsno proveli vježbu i da je svatko radio svoj posao kako je trebalo, bez zastoja. "Kad smo stigli ovamo, svi smo bili pojedinci koji hodaju zasebno. Sad smo jedan tim koji zajednički može istrčati maraton! Možemo zajednički raditi, otići u misiju i boriti se!" slikovito je opisao satnik Heier.

ZAJEDNIČKE TEME I INTERESI

Obilazak terenskih i zatvorenih obučnih lokacija pokazao nam je kako pripadnici obiju vojski čine mladu ekipu koja, osim vojničkih i profesionalnih, sigurno ima još puno zajedničkih tema i interesa. "Interakcija nam je vrlo zanimljiva. U nekim stvarima imamo drukčiji način razmišljanja. No iz svega toga izvlačimo pozitivno, što znači da i jedni i drugi možemo iskoristiti iskustva stranih kolega kako bismo ih primijenili u svojem radu," naglašava zapovjednik Požega. Nadnarednik Sertić govori nam da su Nijemci impresionirani načinom na koji Hrvati učinkovito provode propisane taktike i procedure i za tu hrvatsku odliku pokazuju najveći interes. "Bilo

Karlovcjanin je istaknuo da je natjecanje imalo pozitivan ton. Nitko nije razmišljao o tome da bi bilo dobro da neki drugi natjecatelj promaši, svi su se fokusirali na svoje pogotke. Na Cindrićevu stranu prevagnulo je gađanje pod pritiskom, ono s vremenskim ograničenjem, i tako je osvojio prigodnu zlatnu medalju. "Nisam se nadao pobjedi, no sad sam iznimno ponosan. Smatram da su rezultati svih vojnika dobar pokazatelj našeg zalaganja na terenu, a i tijekom godine provodimo različita gađanja," govori nam hrvatski vojni policajac.

"Upoznali smo se, jedni drugima na terenu prikazali procedure, opremu, vozila, komunikacijske sustave, ograničenja... I onda počeli provoditi procese integracije i razvoja interoperabilnosti..."

je zanimljivo vidjeti kako rade hrvatski kolege. Isprva smo imali probleme u jezičnoj komunikaciji, no mogu reći da smo tijekom obuke rasli zajedno i već za nekoliko dana sve je izvrsno funkcioniralo. Što se tiče poligona, poseban je po tome što se vremenske prilike više puta mijenjaju tijekom dana. Isto tako, njemački poligoni puno su manje brdoviti. Nadam se da će nas hrvatski kolege posjetiti u Njemačkoj iduće godine," rekla nam je narednica Jennifer Mense.

Uzbudljiva crtica s obuke bilo je natjecanje u strelaštvu iz službenih pištolja. Hrvati su koristili svoje HS-9, a Nijemci Heckler & Kochove P8 i P30. Načini gađanja bili su: precizno te s vremenskim ograničenjem. Pobjedu je odnio hrvatski predstavnik – vojnik Mislav Cindrić (24).

Vježbu je pratio i vojni izaslanik SR Njemačke u Republici Hrvatskoj pukovnik Guido Altendorf (u sredini)

Vezano uz obuku, istaknuo je da su se vojni policajci izmjenjivali na različitim dužnostima i zadaćama. Interakciju s Nijemcima opisao je kao nešto u čemu su svi puno naučili jedni od drugih. "Terenska obuka ključna je za integraciju multinacionalne postrojbe. Što smo dulje ovdje na Slunju, funkcioniramo sve bolje i bolje," opisao je vojnik Cindrić.

"Tu smo da *iznesemo na stol* sve što imamo, da to kombiniramo i uskladimo te budemo sve kvalitetniji i učinkovitiji. Na Slunju je sve bilo pažljivo planirano i provedeno. Proveli smo izvrsnu obuku, u koju je svaka strana uložila puno napora, energije i entuzijazma," zaključio je satnik Heier.

Na Hrvatskom vojnom učilištu za djelatnike NDC-a i polaznike Seniorskog tečaja bio je pripremljen zaista opsežan program

POTENCIJAL ZA POBOLJŠANJA AKADEMSKE SURADNJE

NATO-ov koledž obrane (NATO Defence College - NDC) visokoškolska je obrazovna institucija koja više od 70 godina obrazuje vojne i civilne polaznike. Utemeljena je 1951. godine u Parizu, a od 1967. premještena u Rim. Seniorski tečaj (Senior Course) oblik je izobrazbe koji u školi nazivaju temeljnim: iz njega su proizašli i ostali u bogatoj povijesti koledža. Najjednostavnije rečeno, namijenjen je časnicima razine pukovnika ili brigadira, kao i civilnim službenicima zemalja saveznika

Djelatnici i polaznici NATO-ova koledža obrane sredinom su prosinca u Zagrebu u okviru svojevrsnog studijskog putovanja imali priliku pobliže upoznati hrvatski obrambeni sustav, MORH, Oružane snage RH, ali i hrvatsku povijest te obrambenu industriju

PRIPREMIO
Domagoj Vlahović

FOTO
Mladen Čobanović
Josip Kopi

i partnera, koji jesu ili će biti na dužnostima povezanim s NATO-om. S obzirom na razinu, jasno je da je trodnevni posjet Hrvatskoj djelatnika NDC-a te izaslanstva Seniorskog tečaja 141 bio značajan događaj. Od 14. do 16. prosinca, gosti iz Rima u Zagrebu su u okviru svojevrsnog studijskog putovanja (Field Study) imali priliku pobliže upoznati hrvatski obrambeni sustav, MORH, Oružane snage RH, ali i hrvatsku obrambenu

Neke od najistaknutijih tvrtki hrvatske obrambene industrije imale su priliku predstaviti se i "uživo"

bre suradnje u budućnosti. "Imajući u vidu transformaciju Hrvatskog vojnog učilišta u Sveučilište obrane i sigurnosti, vjerujem da postoji potencijal za poboljšanje akademske suradnje posebice kroz istraživanja," istaknuo je ministar Banožić. General-pukovnik Rittimann rekao je kako je ovaj posjet dokaz da je ulaganje u obrazovanje primarno za članice NATO-a.

Na sastanku su također razmijenjena mišljenja o trenutačnoj sigurnosno-političkoj situaciji u jugoistočnoj Europi i potvrđena je predanost daljnjoj potpori Ukrajini.

Na Hrvatskom vojnom učilištu za djelatnike NDC-a i polaznike Seniorskog tečaja bio je pripremljen zaista opsežan program. Zamjenik zapovjednika HVU-a brigadni general Blaž Beretin ukratko je predstavio vrhovnu hrvatsku vojnoobrazovnu instituciju. Načelnik GS-a OSRH admiral Robert Hranj održao je predavanje o OSRH, u kojem je dao detaljniji osvrt na ustroj, Ciljeve sposobnosti, strateške dokumente, ustroj, opremanje i modernizaciju, međunarodne misije i operacije...

ZAHVALA NA PROGRAMU

Prezentacije o Obrambenoj politici RH (Drago Kelemen) i obrambenom planiranju (pukovnica Ružica Horvat i bojnica Tatjana Šolaja) održali su predstavnici Uprave za obrambenu politiku MORH-a, a predstavnici HVU-a na teme Razumijevanje uloge i pozicije RH u regionalnom kontekstu (brigadir Marijan Paljević) i Trenutačne i buduće aktivnosti RH u okviru CSDP/PESCO i EU vođenih operacija (brigadirka Valentina Ključarić). Gordan Akrap iz Instituta za istraživanje hibridnih prijetnji održao je predavanje na temu RH i maliciozne operacije utjecaja.

Nakon predavanja, gostima se obratio državni tajnik Zdravko Jakop, koji je ukratko predstavio hrvatsku obrambenu industriju. Naglasio je kako je MORH partner, ali i potpora našoj industriji, naglasivši njezinu bogatu povijest, od Fausta Vrančića i Ivana Blaža Lupisa, preko Domovinskog rata, sve do današnjih dana. Hrvatski vojnik danas je potpuno opremljen osobnom opremom i naoružanjem hrvatskih proizvođača, naglasio je državni tajnik Jakop. Zanimljivo, neke od najistaknutijih tvrtki imale su priliku predstaviti se i "uživo". Djelatnici HS Produkta, Šestan-Buscha, Dok-Inga i Jelen Professionala prvo su imali kratke prezentacije, a zatim su gosti mogli i razgledati neke od njihovih proizvoda. Zapovjednik NDC-a general-pukovnik Rittimann zahvalio je domaćinima na prijemu, gostoljubivosti i zanimljivom programu koji su pripremili tijekom posjeta.

industriju. Inače, Hrvatska je bila zadnja stanica na tom putovanju, prije naše zemlje predstavnici i polaznici NDC-a posjetili su i Tursku, Gruziju te Crnu Goru.

O TRANSFORMACIJI HVU-A

Zapovjednika NDC-a, francuskog general-pukovnika Oliviera Rittimanna, 15. je prosinca u MORH-u primio ministar obrane Mario Banožić. Na sastanku se razgovaralo o doprinosu NDC-a učinkovitosti i koheziji NATO-a te razvijanju njegove uloge kao glavnog središta obrazovanja, dostignuća i istraživanja transatlantskih pitanja. Razgovaralo se također o dosadašnjoj i mogućnostima buduće suradnje Hrvatskog vojnog učilišta "Dr. Franjo Tuđman" i NDC-a u području obrazovanja.

Republika Hrvatska sudjelovanje u tečajevima i aktivnostima NDC-a započela je u razdoblju prije ulaska u NATO. Ministar Banožić istaknuo je kako je uvjeren u nastavak do-

Ministar obrane Mario Banožić primio je 15. prosinca u MORH-u zapovjednika NDC-a francuskog general-pukovnika Oliviera Rittimanna

HRVATSKI VOJNIK -

Ono što je uvijek bilo u središtu naših priča bio je hrvatski vojnik, a Hrvatski vojnik nije dopustio da svih ovih godina njegova izlaženja bude drugačije. Hrvatski vojnik potvrđuje kontinuitet i činjenicu da smo cijelo vrijeme bili na dobrom putu i da je ovo uspješna priča, koja će se, uvjereni smo, još uspješnije nastaviti...

U povijesnom trenutku stvaranja hrvatske države i vojske, ratne jeseni 1991. započela je i priča o Hrvatskom vojniku, prvom hrvatskom vojno-stručnom časopisu... I još nije završila. Ne znamo je li to zato što prkosno i ponosno nosi ime Hrvatski vojnik, ili je u ljudima koji su ga neumorno gradili i štitili, ne dajući na njega i dajući se za njega. I tako već 31 godinu.

Mijenjala se redakcija, urednici i novinari, mijenjali su se ministri i načelnici, mijenjao se ustroj, zadaće i uloga Hrvatske vojske, ali ono što je uvijek bilo u središtu naših priča bio je hrvatski vojnik, a Hrvatski vojnik nije dopustio

da svih ovih godina njegova izlaženja bude drugačije. Baš onako kako je u uvodniku prvog broja kazao prvi hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman koji je i potaknuo njegovo stvaranje: *Bitna zadaća Hrvatskog vojnika je da bude promicatelj svijesti o postojanju i važnosti i hrvatske povijesti, hrvatske ratne vještine..., hrvatskih vojnih pobjeda.*

I Hrvatski vojnik neumorno je svjedočio, o herojstvu hrvatskih branitelja i vojnim uspjesima, o narastanju Hrvatske vojske i njezinu jačanju. Bio je izvor informacija, znanja, nadahnuća i potpore, vjerni tumač i kroničar svih značajnijih događanja u Hrvatskoj vojsci. Izlazio je i dvotjedno i tjedno, na manje ili više stranica, manjem ili većem formatu, dijeleći se pa spajajući, mijenjajući čak i imena, ali uvijek ispunjavajući očekivanja, uvijek stručan i profesionalan, slijedeći svjetske trendove i sadržajem i kvalitetom.

Od samog početka, oni uvijek malobrojni koji su radili i izdavali Hrvatski vojnik - časopis nepobjedivih kako su ga prozvali, nadograđivali su ga kako bi bio što

TEKST

Vesna Pintarić

**FOTOARHIVA
REDAKCIJE**

31 GODINA ČASOPISA NEPOBJEDIVIH

aktualniji, sadržajniji i bolji. I u tome nisu nikad posustali. Ipak su bili ona jedinstvena i neponovljiva generacija koja je imala čast pisati novu hrvatsku povijest i možda nas je upravo to nosilo u svim izazovima s kojima smo se susretali. Iako nam je časopis uvijek bio primarna zadaća, bili smo željni iskoraka, puni ideja, inicijativa i entuzijazma. Proširili smo se s vremenom u nekoliko pravaca, uvijek vođeni željom da sliku hrvatskog vojnika pošaljemo što dalje i u što boljem izdanju. Počeli smo izdavati knjige, monografije i fotomonografije, multimedijalna te audio i videoizdanja, pa i časopis CROMIL na engleskom jeziku. Modernog dizajna i vizualnog identiteta ovaj šestomjesečnik nikog nije ostavio ravnodušnim.

Shvaćajući važnost videa odlučili smo se okušati i na tom području. Bila je to za nas velika nepoznanica, avantura za koju nismo znali kako će završiti, jer osim volje i želje nismo ništa drugo imali. No nije dugo trebalo da i na tom području budemo nagrađivani i prepoznati čak i izvan naših granica. I video je tako postao sastavni dio većine naših terenskih vojničkih priča. I možda se sve to činilo amaterski i s puno nedostataka, ali dosad nam to još nitko nije zamjerio. Naš *YouTube* kanal sve se više punio videoisječcima, a s vremenom i ozbiljnijim videopriložima, kratkim filmovima i dokumentarcima, pa čak i glazbenim spotovima.

A onda opet ne želeći zaostati zakoračili smo u još jedan, novi virtualni svijet bezgraničnog interneta. Na našoj *web*-stranici i društvenim mrežama nastavili smo sad još brže i šire promovirati naše vojnike. Nastojali smo biti sveprisutni kako bismo promovirali i naš časopis i našu vojsku, na obljetnicama i izložbama, hodnjama i natjecanjima, od krajnjeg istoka do krajnjeg juga.

Ipak posebno su nam vrijedni naši posjeti hrvatskim vojnicima u misijama, u Afganistanu, Libanonu, Litvi, Kosovu, Poljskoj, Mađarskoj..., bili smo na njih zaista ponosni i to smo u svojim priložima željeli podijeliti i s drugima, a bila su to i za nas nevjerojatna i vrijedna iskustva.

Brojem djelatnika bili smo uvijek skromni. Mnogi su kroz ovu redakciju prošli, ostavili trag koji čuvaju stranice našeg časopisa i naša arhiva. Mnogi od njih i danas kažu - bila su to dobra vremena. Hrvatski vojnik dio je i njihove neza- boravne uspomene.

A oni koji su tu, koji su uvijek nalazili neki novi poticaj u tome što rade, i dalje pišu, lektoriraju, prelamaju, snimaju, montiraju, fotografiraju, uređuju, planiraju... Nastavljaju pisati priču o Hrvatskom vojniku.

Naši su radni prostori ukrašeni zahvalama onih koji su prepoznali našu posvećenost i naš trud. Onih koji su i sami bili vojnici i zapovjednici, onih koji su shvaćali njegovu vrijednost i davali nam vjetar u leđa.

I tako eto već 31 godinu. Hrvatski vojnik potvrđuje je kontinuiteta i činjenice da smo cijelo vrijeme bili na dobrom putu i da je ovo uspješna priča, koja će se, uvjereni smo, još uspješnije nastaviti...

Hrvatski vojnik neumorno je svjedočio o herojstvu hrvatskih branitelja i vojnim uspjesima, o narastanju Hrvatske vojske i njezinu jačanju. Bio je izvor informacija, znanja, nadahnuća i potpore, vjerni tumač i kroničar svih značajnijih događanja u Hrvatskoj vojsci

PREDSTAVLJAMO

Ugovorni pričuvnik Hrvatske vojske Josip Glasnović, hrvatski reprezentativac u streljaštvu osvojio je zlato na turniru na kojem su sudjelovali samo oni najbolji... Titulom najboljeg strijelca svijeta 2022. godine u trapu za leteće mete osvojio je Golden target naslov...

Josip Glasnović 39-godišnji Zagrepčanin i osvajač zlatne medalje s Olimpijskih igara u Riju de Janeiru u disciplini trap te brojnih medalja s velikih natjecanja i dalje potvrđuje svoju klasu.

Na natjecanju President Cup, koje se početkom prosinca održalo u egipatskom glavnom gradu Kairu, sudjelovala su dvanaestorica najboljih strijelaca iz protekle sezone u svakoj disciplini. Među najboljima u disciplini trap - laicima poznatij i kao disciplini u kojoj se gađaju tzv. glineni golubovi odnosno pokretne mete Josip Glasnović bio je najbolji osvojivši zlatnu medalju. President Cup je zapravo završnica sezone koja od ove sezone nosi ovaj naziv.

Josip Glasnović u kvalifikacijama je bio na petoj poziciji, a najbolji u kvalifikacijama bio je njegov dvije godine stariji brat također ugovorni pričuvnik Hrvatske vojske Anton s gotovo savršenim učinkom 99/100 dok je Josip u kvalifikacijama ostvario učinak 97/100.

Braća su u polufinalu nastupila u istoj skupini u kojem je ovaj put uspješniji bio Josip s učinkom 22/25 što mu je donijelo drugo mjesto, dok je Anton bio nešto slabiji s učinkom 19/25 što mu je donijelo treće mjesto te je ostao bez borbe za odličja. Josip je u borbi za medalje pobijedio aktualnog olimpijskog prvaka Čeha Jirija Liptaka 20/25 spram 19/25. U finalu je pak

JOSIP GLASNOVIĆ

Josip bio uspješniji od Amerikanca Derricka Scotta Maina rezultatom 6:4. Velik je ovo uspjeh za Josipa Glasnovića koji je osvojio ovo prestižno natjecanje pod okriljem Svjetske streljačke federacije ISSF koje se nažalost nije uzelo u obzir za olimpijsku kvotu odnosno neće se za nju bodovati. No, bez obzira na to bio je ovo zaista izvrstan nastup našeg zlatnog olimpijca koji je svoje dojmove s natjecanja podijelio za naš časopis.

"Dojmovi su stvarno fenomenalni. Osjećam se odlično i presretan sam što sam pobijedio na tom prestižnom natjecanju i biti među dvanaest najboljih u svijetu stvarno je iznimna čast i poticaj za daljnji rad," kaže Josip. Osvojio je titulu najboljeg strijelca svijeta 2022. godine u trapu za leteće mete čime je osvojio Golden target naslov.

"Presretan sam i zadovoljan cijelom sezonom jer sam osvo-

TEKST

Ivan Šurbek

FOTO

ISSF
privatna arhiva
Josipa Glasnovića

Josip Glasnović od ove je godine ugovorni pričuvinik Oružanih snaga Republike Hrvatske što je velik dobitak za Hrvatsku vojsku s obzirom na to da je riječ o jednom od najboljih svjetskih strijelaca, a rezultati koji postiže na natjecanjima to itekako potvrđuju. Zahvalan je Ministarstvu obrane na potpori koju mu pruža i kaže kako mu je velika čast biti dio Hrvatske vojske

PONOVNO ZLATNI

Hrvatska vojska u svojoj ugovornoj pričuvni ima čak četiri-pet vrhunskih strijelaca koji su u ovom sve popularnijem sportu osvajali brojne medalje s velikih natjecanja, pa uz olimpijske pobjednike Josipa Glasnovića i Giovannija Cernogorza tu su još i Anton Glasnović kao natjecatelj u disciplini trap te Miran Maričić i Petar Gorša u disciplini zračna puška, a ne treba zaboraviti ni satnika Željka Posavca zapovjednika streljšta Vrapčanski potok koji uz to što je profesionalni vojnik postiže zavidne rezultate u ovom sportu na svjetskoj razini dokazujući time kvalitetu naših natjecatelja.

jio ukupno pet medalja sa svjetskih kupova, Europskog prvenstva i President Cupa odnosno završnice sezone," dodaje. Josip Glasnović ima dvije ekipne medalje - zlato iz Lonata i bronca iz Bakua sa Svjetskog kupa. "Imam i ekipno srebro s prvenstva Europe i ovo je peta medalja tako da sam vrlo sretan."

Na pitanje kakvi su planovi za dalje i koji su ciljevi Josip je vrlo optimističan i jasan.

"Planovi su da se malo odmorim nakon svih ovih natjecanja, a nakon toga mi počinje sezona. Nova sezona starta 15. siječnja, prva postaja je marokanski Rabat gdje će se skupljati bodovi za rang ljestvicu kojom se ostvaruje kvota za Olimpijske igre odnosno viza, a raspored sezone je gust."

"Pokušat ću osvojiti natjecanje kako bi nastupio na svojim četvrtim Olimpijskim igrama. Imamo natjecanja svjetskih kupova u Kairu, u Dohi, Lonatu i zatim dolazi Kazahstan. Prilika za ostvarivanje plasmana na Olimpijske igre svakako će biti prvenstvo Europe gdje se dijeli jedna kvota, zatim prvenstvo svijeta gdje se dijele četiri kvote, pa onda i Europske igre. Na njima će se dijeliti jedna kvota," kaže Josip.

Josip Glasnović od ove je godine ugovorni pričuvinik Oružanih snaga Republike Hrvatske što je velik dobitak za Hrvatsku vojsku s obzirom na to da je riječ o jednom od najboljih svjetskih strijelaca, a rezultati koji postiže na natjecanjima to itekako potvrđuju. Zahvalan je Ministarstvu obrane na potpori koju mu pruža i kaže kako je velika čast za njega biti dio Hrvatske vojske.

"Naravno da je čast predstavljati Lijepu Našu na velikim natjecanjima, a posebno kad ste dio Hrvatske vojske. Iduća godina bit će naporna s natjecanjima, očekuje me gust raspored i cilj je biti najbolji i osvojiti kvotu za Olimpijske igre," kaže. Na istom su natjecanju u disciplini zračne puške sudjelovali i ugovorni pričuvinici Miran Maričić i Petar Gorša. U kvalifikacijama su ostvarili odlične rezultate, Maričić je bio drugi, a Gorša peti, međutim unatoč tome ipak nisu uspjeli doći u borbu za medalje, pa se kući vraćaju sa spoznajom da su odradili dobre nastupe.

Dvojac aviona F/A-18 Super Hornet prilazi izravno promatračnici te se u niskom preletu okreće za 180 stupnjeva uz ispuštanje toplinskih mamaca

VOJNE MANIFESTACIJE

SPEKTAKL U ŠVICARSKIM ALPAMA

Na vojnom strelištu Ebenfluh, smještenom na 2240 metara nadmorske visine nadomak vrha Axalp, u listopadu je održana trodnevna manifestacija Švicarskog ratnog zrakoplovstva – Axalp. Riječ je o jedinstvenom događaju, koji bi se mogao opisati kao kombinacija vojne vježbe s elementima *airshowa*

NAPISALA I SNIMILA
Josipa Jakšić

VOJNE MANIFESTACIJE

Sredinom listopada svake godine visoki alpski pašnjak u Bernskom kantonu, na sjevernoj padini Bernskih Alpa s pogledom na jezero Brienz, tradicionalno je mjesto okupljanja tisuća zaljubljenika u vojno zrakoplovstvo. Posebnost je te vojne vježbe s bojnim gađanjem Švicarskog ratnog zrakoplovstva, čiji je puni službeni naziv Axalp Fliegerschiessen, mogućnost dolaska civilnih gledatelja iz cijelog svijeta. Premda je uobičajeno poznata kao *airshow*, organizatori češće koriste sintagmu vježba s bojnim gađanjem na koju su pozvani civilni promatrači. Zrakoplovi i helikopteri koji sudjeluju u programu polijeću iz zrakoplovne baze Meiringen, koja je uz zb Payerne i zb Emmen jedna od tri glavne baze švicarskog RZ-a.

Počeci Axalpa sežu u vrijeme Drugog svjetskog rata, kad je zapovjednik švicarskog OS-a general Henri Guisan (1874. – 1960.), pred opasnošću od nacističke okupacije zapovjedio da sve zračne posade moraju provoditi uvježbavanja i bojna gađanja. Dodao je i da moraju biti sposobne pružiti potporu iz zrakoplovnog naoružanja postrojbama u planinskim uvjetima. Kako je ratovanje u planini bilo okosnica švicarskog obrambenog plana, smatrao je realističnu obuku nužnom za zaštitu vojske i civila skrivenih u Alpama.

ZAŽIVJELA TRADICIJA

U to je vrijeme uspostavljeno nekoliko zrakoplovnih baza i strelišta. Vojno strelište Ebenfluh u planinskom je području, promjenjivog profila terena na

Bojna gađanja ciljeva na zemlji provode se uz primjenu i poštivanje svih mjera sigurnosti i zaštite. Pritom se nevjerojatnom čini blizina završnih kutova napada i publike

2240 metara nadmorske visine. Opremljeno za uvježbavanje gađanja zračno-kopnenih meta, od 1942. u kontinuiranoj je uporabi te je 2022. obilježilo 80. obljetnicu. Tijekom godina služilo je za različite vojne vježbe gađanja iz teškog i lakog naoružanja, te bombardiranja desetaka kopnenih meta, no danas su iz sigurnosnih razloga i izraženije svijesti o zaštiti prirode i okoliša u upotrebi ostale samo tri fiksne mete. Krajem 1990-ih zaživjela je tradicija listopadskog termina vježbovnog gađanja uz nastup letačkih akrogrupa na koji su pozvani i gledatelji iz civilstva. Kako u programu sudjeluju isključivo pripadnici i tehnika ratnog zrakoplovstva, a podrazumijeva se nepredvidivost vremenskih uvjeta u Alpama i opasnost od snježnih lavina, organizatori ne potvrđuju održavanje predviđenog programa do ranojutarnjih sati na sam dan događaja.

POTREBNA JE TJELESNA SPREMNOST

Ove godine imali smo sreće jer se na dan našeg posjeta program mogao održati u cijelosti. Dolazak do jedne od tri službene promatračnice – Brau, Tschingel, kontrolni toranj Ebenfluh – i praćenje vježbe gađanja samo je po sebi atraktivno. Kako bi dočekali svitanje uz spektakularan pogled na prve zrake Sunca među alpskim vrhovima, brojni gledatelji

Publika je bila oduševljena programom, pa je planinskim obroncima stalno odjekivao pljesak

uspon započinju u ranojutarnjim satima. Nekoliko je mogućnosti za uspon do promatračnica, a odabir ovisi o tjelesnoj spremnosti. Oni najspremniji uputit će se pješice, a za takav pothvat potrebno je oko pet sati planinarenja stazom dugom 11 kilometara. Za ostale sudionike organizirani su *shuttle* bus-ovi od grada Brienza do Axalpa, smještenog na 1500 metara nadmorske visine. Put se nastavlja žičarom, koja se potom uspinje do 1900 metara. No, tu usponu nije kraj: za zadnjih tristotinjak metara visinske razlike do promatračnica jedini je način dolazak pješice strmom i krivudavom stazicom uz rub kanjona. Od uzbuđenja i naleta adrenalina, entuzijastični posjetitelji tu zadnju dionicu izrazito strmog uspona do promatračnice gotovo pretrče. Naporan uspon višestruko nam se isplatio već prvim pogledom s promatračnice na tirkizno jezero Brienz i okolne alpske vrhove koji se spajaju s oblacima. Kroz jutro prije središnjeg događaja letački su program najavljivali zvukovi trenažnih naleta švicarskih lovaca F/A-18C/D Hornet, obučno-trenažni avioni švicarske proizvodnje Pilatus PC-21 te višenamjenski helikopteri Super Puma i Cougar, koji su od zrakoplovne baze Meiringen do promatračnica prevozili VIP uzvanike i akreditirane predstavnike medija. Kontrolni toranj Ebenfluh jedina je čvrsta građevina na vrhu planine i služi kao zapovjedno mjesto iz kojeg vojni

Prikazana je i procedura samostalnih helikopterskih Air Policing ophodnji i preprata namijenjenih reakciji na sporoleteće objekte. Na fotografiji je AS332M1 Super Puma

Četiri švicarska Horneta u formaciji s talijanskim F-35 Lightningom II, avionom koji će uskoro nabaviti i švicarsko zrakoplovstvo

kontrolori odobravaju i prate svaku aktivnost pilota borbenih aviona i helikoptera.

LEGENDARNI STATUS

Zapovjednik Švicarskog ratnog zrakoplovstva general-bojnik Peter Merz pozdravio je sve okupljene i najavio letački program na četiri jezika. Švicarskom preciznošću, samim premještanjem kazaljki sata sa 13:59 na 14:00 nebo je propirao zvuk dva para višenamjenskih borbenih zrakoplova F/A-18C/D Hornet popraćenih mnoštvom svjetlucavih mamaca koje su ispustili u preletu kroz kanjon i oko promatračnice. Otvaranje programa vrlo niskim preletom 20-tonskih borbenih aviona četvrte generacije koji su se gotovo neprimjetno prišuljali iza obronaka bilo je izvrsna najava programa. Neopterećeni uobičajenim europskim letačkim pravilnicima o sigurnosti zrakoplovnih manifestacija, piloti borbenih lovaca u nekim trenucima prelijetali su iznad gledatelja na udaljenostima manjim od 100 metara, što pridonosi legendarnom statusu Axalpa među zaljubljenicima u zrakoplovstvo. Kao avioni odličnih manevarskih sposobnosti, Horneti su prikazali borbene manevre pri gađanju zemaljskih meta 20-milimetarskim topom, kao i demonstracijske prelete. Kako nije riječ o klasičnoj demonstraciji sposobnosti, već o vojnoj vježbi s gađanjem, iz zapovjednog tornja promatraju se i ocjenjuju piloti u prilazu i kutu napada, udaljenosti s koje gađaju mete te preciznost svakog pogotka. Bojna gađanja ciljeva na zemlji provode se uz primjenu i poštivanje svih mjera sigurnosti i zaštite, koliko se god nevjerojatnom činila blizina završnih kutova napada i publike (u nekim slučajevima i preko publike). U naletima pri brzinama do 900 km/h piloti su bili nepogrešivi u gađanju iz topova M61 Vulcan, koji ispaljuju do 100 metaka u sekundi na narančaste mete veličine 2 x 6 m od kojih su prvi gledatelji bili udaljeni svega 230 metara. Navedene tri mete postavljene su tako da svaka zahtijeva radikalno drukčiji kut prilaza, što je značilo da su avioni, podijeljeni u dva para, napadali iz tri smjera unutar

VOJNE MANIFESTACIJE

180 stupnjeva u formaciji *shooter/shooter* s vrlo kratkom vremenskom separacijom. U prilazu i pri izlasku iz naleta, *osamnaestice* su iznimno agresivno manevrirale koristeći taktike niskog letenja i maskiranja terenom. Brzina, koordinacija i sigurnost kojima su se napadi redali jedan za drugim bile su impresivne i prikazale su iznimnu uvježbanost švicarskih pilota u provedbi bojnih gađanja zrak-zemlja u planinskim uvjetima.

POSEBNI GOSTI IZ ITALIJE

Axalp je odličan poligon za demonstraciju sposobnosti letenja i borbenog djelovanja u planinskom okruženju. Nepotrebno je naglašavati koliko je upečatljivo gledati i slušati precizne pogotke u mete u vrlo kratkom vremenskom okviru, s manevriranjem pri kojem se dosežu G-sile do 7,5. Piloti su tijekom izvođenja zadanog zahtjevnog vojnog programa vješto pronalazili trenutke za održavanje komunikacije s publikom *mahanjem* krilima i ostalim akrobatskim manevrima, za što su nagrađivani gromoglasnim pljeskom i uzvicima. Za kraj nastupa dvojac prilazi izravno promatračnici te se u niskom preletu iznad publike okreće za 180 stupnjeva uz ispuštanje toplinskih mamaca.

U nešto neformalnijem i pomalo akrobatskom prikazu letačkih sposobnosti jedna od glavnih zvijezda nedvojbeno je bio pilot Solo Display tima F/A-18 Hornet satnik Yannick "Fönsi" Zanata, kojem je to bio drugi nastup na Axalpu. Posebnost tog demonstracijskog tima iščitava se iz njegova slogana

Uz zadnje taktove himne slijedilo je veliko finale – 20-minutni nebeski valcer nacionalne akrogrupe Patrouille Suisse

No AOA Limits, odnosno bez ograničenja napadnog kuta, te manevriranja zrakoplovom do njegovih krajnjih granica. Nakon takvog izvanrednog prikaza sposobnosti teško je bilo povjerovati da pravo iznenađenje organizatora tek slijedi. U daljini se nazirala prilazeća formacija od šest borbenih aviona. Četiri Horneta već su nastupila i mnogi su naglas razmišljali o pratnji *nepoznatog dvojca*. Oduševljeni uzvici najiskusnijih promatrača svima su dali do znanja o kome je riječ – naime, zadnji desni i lijevi zrakoplovi u formaciji bili su borbeni zrakoplovi pete generacije Lockheed Martin F-35A Lightning II, kojima će za nekoliko godina raspolagati i Švicarsko ratno zrakoplovstvo. Za taj su gostujući nastup dva aviona stigla iz Talijanskog ratnog zrakoplovstva, iz sastava 32. eskadrile (Stormo) Amenadola smještene u zrakoplovnoj bazi Armando Boetto. Nakon zajedničkog preleta gosti iz Italije odvojili su se iz formacije i ozarenim su gledateljima prikazali svoje letačke sposobnosti. Visoka vlaga u zraku omogućila je lakšu vidljivost percepcije kružnog savijanja svjetlosnih zraka oko zrakoplova poznatiju kao Schlierenov efekt. Vidjelo se i stvaranje bijelog maglovitog plašta na gornjoj površini krila nastalog od kondenzirane vlage pri demonstracijama brzih transoničnih preleta i preleta pod visokim kutovima napada. Demonstracija sposobnosti letačkih vještina pilota i tehničkih mogućnosti višenamjenskog borbenog zrakoplova F-35 nedvojbeno izaziva oduševljenje i strahopoštovanje.

RED NA HELIKOPTERE

Po odlasku gostujućeg dvojca na *pozornicu* ubrzo stižu švicarski vojni helikopteri AS332M1 Super Puma i AS532 Cougar. Vrlo su male okom vidljive razlike između ta dva modela: uz nekoliko malih antena, najsigurniji je način razlikovanja srebrna boja rešetke na usisniku zraka kod modela Cougar. Prikaz sposobnosti *solo display* helikopterskog tima uključivao je atraktivno demonstracijsko letenje i manevre kao što su Hammerhead, Screwdriver Up/Down, Back Turn, Pull-Up Back i Lazy Eight. Helikopterska posada prikazala je sposobnosti sustava ISSYS (Integrated Self Protection Solution). On omogućuje pravodobno upozoravanje posade na vanjsko elektromagnetsko djelovanje pri čijem se detektiranju u manevru izbjegavanja koriste protumjere u vidu

lansiranja toplinskih mamaca.

Prikazana je procedura samostalnih helikopterskih Air Policing ophodnji i preprata namijenjenih reakciji na sporeteće objekte, te onih s avionima F/A-18C/D. Piloti helikoptera za kraj su se s publikom pozdravili istodobnim mahanjem rukom kroz lijevi i desni kabinski prozor. To nije lak manevar s obzirom na to da uključuje sinergiju dva pilota u upravljanju – dva tijela koja djeluju kao jedno.

Atraktivan program nastavljen je prezentacijom specijalnih zračnih operacija. Pripadnici švicarskih specijalnih snaga (Kommando Spezialkräfte – KFK) demonstrirali su *rappel* iz helikoptera s dva paralelna konopa te gađanje meta strojnica i protuoklopnim raketama Panzerfaust 3. Po završetku prikaza sposobnosti pripadnici KSK-a su, viseći u *grozdu* na konopu ispod helikoptera koji ih je prevozio do zrakoplovne

Padobranac sa zastavom Švicarske Konfederacije u letu je preko komunikacijskog sustava pozdravio sve prisutne sudionike i najavio himnu

Pripadnici švicarskih specijalnih snaga demonstrirali su *rappel* iz helikoptera

PROGRAM AIR2030

U sklopu švicarskog programa modernizacije ratnog zrakoplovstva AIR2030, u rujnu ove godine nakon dva održana referenduma potpisan je ugovor o nabavi 36 borbenih aviona F-35A Lightning II težak 6,035 milijardi švicarskih franaka. Zrakoplovstvu će biti isporučeni između 2027. i 2030., kako bi u potpunosti zamijenili F/A-18C/D Hornets. Uz nabavu ide i plan modernizacije sustava 24-satnog nadzora švicarskog zračnog prostora i protuzračne obrane sustavom Patriot. Sustav sigurnosti švicarskog zračnog prostora nosi mrlju nemilog događaja iz 2014., kad je oteti putnički zrakoplov u šest ujutro prisilno prizemljen pod pratnjom francuskih i talijanskih borbenih zrakoplova u ženevsku zračnu luku.

baze, oduševljenu publiku pozdravili mahanjem rukama, ali taj put i nogama. Publika im je zahvalila pljeskom, koji je još jednom odjeknuo planinskim obroncima.

PEČAT ZA PAMĆENJE

Za ono što je slijedilo više nije bilo dvojbe oko naziva. Punopravni *airshow*, koji je uključivao zajedničke formacije aviona koje Švicarsko ratno zrakoplovstvo koristi za obuku: PC-7, PC-21 i F/A-18. Švicarsko zrakoplovstvo odlučilo se nakon odluke o umirovljenju aviona F-5E Tiger II za novi pristup obuci budućih vojnih pilota: uvježbavaju se na avionima Pilatus PC-21, nakon čega izravno prelaze na borbene avione F/A-18 Hornet. U budućnosti se isto planira i za pilote na avionima F-35. Zgodno je napomenuti kako je upravo Hrvatsko ratno zrakoplovstvo među prvima svojodobno dokazalo provedivost sličnog koncepta, prelaskom s Pilatusa PC-9 izravno na MiG-21. Kabina najnovijeg švicarskog proizvoda – Pilatusa PC-21 – prilagođena je za obuku prema naprednijim avionima, a po letnim značajkama sasvim se približava brzom, mlaznom, lovcu. Takav program obuke za vojnog pilota traje prosječno 64 mjeseca, dakle nešto više od pet godina. Mogućnost pilota eskadrile višenamjenskih borbenih aviona F/A-18 da svakodnevno upravljaju i Pilatusima PC-7 i PC-21 otvara im dodatne mogućnosti za razvoj i usavršavanje te česte zajedničke nastupe u različitim letničkim formacijama.

Zadnji dio programa najavili su padobranici atraktivnim skokovima iz aviona, noseći zastave i dimne označivače privezane za noge. Jedan od padobranaca koji je nosio zastavu Švicarske Konfederacije u letu je preko komunikacijskog sustava povezanog na razglas pozdravio sve prisutne sudionike i najavio državnu himnu. Uz zadnje taktove himne slijedilo je veliko finale – 20-minutni nebeski valcer nacionalne akrogrupe Patrouille Suisse na prepoznatljivim crveno-bijelim avionima Northrop F-5E Tiger II. Iako je planinsko letenje za posade najzahtjevniji oblik letenja, bravure koje su izvodili među planinskim vrhovima dale su pečat ovom programu za pamćenje, koji nikoga nije ostavio ravnodušnim.

RATNO ZRAKOPLOVSTVO

Poznati američki jurišni helikopter i danas je bez prave konkurencije na tržištu. Unatoč tomu, Boeing je nedavno predstavio njegov novi koncept. Neki od sustava i sposobnosti već su potvrđeni, a o nekima se tek nagađa

Boeing je na godišnjoj smotri Udruge Američke kopnene vojske (Association of the United States Army – AUSA) objavio novi koncept svojeg poznatog jurišnog helikoptera. Znatno poboljšanih borbenih mogućnosti, Modernized Apache temelji se na poznatoj inačici AH-64E Apache Guardian Version 6, čija bi proizvodnja trebala završiti 2026. godine.

Odluka o razvoju novih inačica Apachea nije nikakvo iznenađenje. Osim novih narudžbi Američke kopnene vojske, helikopter se odlično prodaje i stranim kupcima. Tako je poljski ministar obrane Mariusz Blaszczak 8. rujna 2022. objavio namjeru kupnje čak 96 letjelica AH-64E kao zamjenu za 30 zastarjelih jurišnih helikoptera Mi-24 Hind. Poljska vojska bit će, kad isporuka bude dovršena, drugi najveći korisnik Apachea, odmah nakon američke. Boeing je još u veljači 2022. osigurao i ugovor za isporuku 24 letjelice AH-64E Maroku. U tijeku su isporuke Apachea Indiji, Katru i Ujedinjenom Kraljevstvu. Najzanimljivija je isporuka Australiji, koja je početkom 2021. odlučila zamijeniti francusko-njemačke jurišne helikoptere Tiger ARH sa 29 Apache Guardian. Operativnu uporabu australskih Tigera obilježili su brojni problemi pa je tamošnje ministarstvo obrane još 2016. odlučilo pokrenuti postupak odabira za njihove zamjene.

Sve u svemu, čak i bez novih narudžbi, Boeing već ima osiguranu proizvodnju

Foto: Boeing

TEKST
Mario Galić

Apache Guardian za dobar dio idućeg desetljeća. Može se očekivati da će dio postojećih korisnika naručiti nove primjerke kako bi obnovili flote, ali i da će dio kupaca koji je dosad preferirao jeftinije ruske jurišne helikoptere još jednom razmisliti. U svakom slučaju, AH-64 ostaje glavni borbeni helikopter američkih oružanih snaga idućih 25 do 30 godina. Američka vojska zasad još nema projekt kojim bi zamijenila Apache. Najbliže je tomu program Future Attack Reconnaissance Aircraft (FARA), no on je zapravo zamjena za helikoptere OH-58 Kiowa Warrior. Američka vojska planirala je da će prvi prototipovi programa FARA poletjeti ove godine, ali sve se oduljilo. Početak letnih testiranja Bellova 360 Invictusa i helikoptera Raider X tvrtke Sikorsky zasad je planiran za 2024. godinu.

SLABA KONKURENCIJA

Jedna je od tajni dugovječnosti AH-64 činjenica da ima vrlo slabu konkurenciju, koja nikad nije uspjela ugroziti njegov primat. Apache je izvorno razvijen kako bi uništavao sovjetske tenkove koji bi pokušali prodrijeti u nekadašnju SR Njemačku i dalje na zapad Europe. Zbog toga je razvijen praktički u paru s laserski navođenim protuoklopnim projek-

APACHE

NIKAD JAČI

tilom AGM-144 Hellfire. Prvi prototip prvi je put poletio davnog 30. rujna 1975., pa se moglo očekivati da će konkurencija uspjeti izraditi dostatno moćnog suparnika. Ali nije.

Uz spomenuti francusko-njemački Eurocopter Tiger, u Europi je razvijen još samo talijanski Augusta A.129 Mangusta. Prema prvotnim planovima Tiger je trebao biti ozbiljna konkurencija Apacheu, no razvoj se oduljio te je prvi prototip prvi put poletio tek 27. travnja 1991., u godini raspada SSSR-a. Međutim, projekt je previše uznapredovao da bi bio prekinut iako su svi uključeni u razvoj izgubili interes za njega. Stoga ne iznenađuje da je krajnji prodajni rezultat prilično slab: uz Francusku i Njemačku jedini su kupci Španjolska i Australija. Talijanska Mangusta tek je nešto uspješnija. Razvoj A129 pokrenut je

Moćni AH-64E Guardian s poboljšanim mogućnostima bliske zračne potpore već je dobio i neke podinačice

1972., kad su se talijansko i zapadnonjemačko ministarstvo obrane usuglasili oko zajedničke potrebe za lakim izvidničkim helikopterom koji će imati i borbene mogućnosti. Helikopter je zajedničkim snagama trebala razviti talijanska Augusta i njemački MBB. Iako je MBB ubrzo odustao od suradnje, Augusta je 1978. prvi put službeno predstavila projekt A129. Prvi prototip poletio je 11. rujna 1983. No, Augusta je laki izvidničko-borbeni helikopter i nikad nije ni bio prava konkurencija Apacheu. Projekt je mogao biti potpuni promašaj jer su helikopter nabavile samo talijanske oružane snage. No, stvar je spasila Turska, koja je otkupila licenciju za proizvodnju i na toj osnovi razvila svoj jurišni helikopter T129. On bi mogao postati uspješniji od svojeg prethodnika: Pakistan je 2018. naručio 30 primjeraka T129, a Filipini su ih 2020. godine kupili šest. Turska najavljuje i nove izvozne poslove, među ostalim, s Brazilom, Katrom, Saudijskom Arabijom...

NISKA CIJENA KAO ARGUMENT ZA PRODAJU

Najveći konkurenti AH-64 trebali su biti ruski jurišni helikopteri Mi-28 i Ka-50/52. Prema borbenim odlikama Apacheu je najbliži Mi-28N, barem na papiru. Prvi prototip izvornog Mi-28 prvi je put poletio dalekog 10. studenog 1982. Među-

RATNO ZRAKOPLOVSTVO

Ilustracija: Boeing

tim, zbog političke i ekonomske krize u SSSR-u, te naposljetku i raspada 1991. godine, razvoj se oduljio. Ni ruska vojska nije pokazivala posebnu namjeru za kupnju većeg broja domaćih letjelica. Kako bi je pokušali učiniti konkurentnijom na svjetskom tržištu, razvijena je izvedenica Mi-28N. Prvi je put poletjela 14. studenog 1996., ali i njezin je razvoj bio vrlo spor. Posljedica je da ga je ruska vojska proglasila operativnim tek krajem 2009. Očekivano je da ni strani kupci nisu stajali u dugom redu. Prodan je samo Alžiru, Iraku i Ugandi. Bangladeš je krajem 2021. objavio namjeru kupnje osam Mi-28NE, no s obzirom na trenutačna događanja teško da će ugovor biti realiziran.

Ruska vojska bila je zainteresirana za Ka-52, dvosjednu izvedenicu jurišnog helikoptera Ka-50. Prvi prototip Ka-50 prvi je put poletio 17. lipnja 1982. Konceptijski vrlo napredan jednosjed ipak se pokazao prenaprednim. Stoga je razvijena dvosjedna izvedenica Ka-52, koja je poletjela 25. lipnja 1997. Iako je ruska vojska preferirala Ka-52 u odnosu na Mi-28N, prodaja je bila vrlo slaba. Isporučen je tek Egiptu. Kao stanovita konkurencija mogu se spomenuti i kineski Z-10 te Z-19. S obzirom na to da je Z-19 laki jurišno-izvidnički helikopter, već u startu nije posebno velika konkurencija

Ilustracija kojom Boeing okvirno predstavlja buduće helikoptere Apache. Bez obzira na nove letjelice, AH-64 još će godinama biti oslonac Američke kopnene vojske

Apacheu. Doduše, Kina intenzivno nudi izvoznu izvedenicu Z-19E. Navodno će biti puno jeftiniji od svih ostalih konkurenata pa Peking očekuje dobru prodaju. Međutim, zasad nema vijesti o potpisanim ugovorima.

Helikopter Z-10 po borbenim je odlikama znatno bliži Apacheu. Zapravo ga neki izvori opisuju kao kinesku (lošiju) inačicu AH-64. Prvi prototip prvi je put poletio 29. travnja 2003., a u operativnu je uporabu uveden u prosincu 2012. Kina otad nastavlja intenzivan razvoj i najnovija izvedenica Z-10ME trebala bi biti puno bolja od prvotne. Ima, uz ostalo, znatno jače motore (2 x 1200 kW), milimetarski radar za otkrivanje i praćenje ciljeva, ojačan oklop itd. Razvoj Z-10ME pri samom je kraju, a pakistanski i indijski izvori navode da je Pakistan već kupio 30 letjelica.

POSTOJANO NA VRHU

Američka kopnena vojska u svim nabrojenim okolnostima nije ni pomišljala o pokretanju projekta zamjene za AH-64. Umjesto toga, u suradnji s Boeingom samo ga je nastavila poboljšavati.

Najveća poboljšanja u odnosu na izvorni AH-64A donijela je izvedenica AH-64D Apache Longbow. Adut je ugradnja radara AN/APG-78 Longbow, čija je antena smještena iznad glavnog rotora. Njegova je namjena otkrivanje pokretnih i nepokretnih ciljeva te navođenja Longbow Hellfirea (AGM-114L), radarski samonavodećih projektila zrak-zemlja. Ta kombinacija omogućava sigurno uništavanje svih oklopnih vozila (i sličnih ciljeva) u svim vremenskim uvjetima s velike udaljenosti (do 8000 m), a Apacheu je osigurala dominantno mjesto među jurišnim helikopterima.

Na osnovi izvedenice AH-64D razvijena je još moćnija AH-64E Guardian s poboljšanim mogućnostima bliske zračne potpore. Boeing je s vremenom ponudio i bolju inačicu: AH-64F s jačim motorima i uvlačivim podvozjem. Američka vojska odbacila je, međutim, taj projekt, pa je uporna tvrt-

Foto: US Army / Chaplain (CPT) Joshua Hughes

ka predstavila još napredniji koncept AH-64E Block 2 Compound. On je, po njihovu mišljenju, trebao osigurati dominaciju Apachea barem do 2050. godine. Glavne su mu odlike potisna elisa na kraju repa, jači motori i veća krila. Američka vojska ocijenila je, međutim, Compound kao preradikalan prijedlog. Stoga je Boeing ponudio novu inačicu, koja je nastavak razvoja AH-64E.

Za razliku od AH-64E Block 2 Compounda, koji je trebao biti revolucija, novi je Boeingov prijedlog evolucija, koja se temelji na razvoju postojećeg AH-64E Capability Version 6. Evolucija se, prema tvrdnjama Boeinga, odnosi na šest područja. Prvo je ugradnja naprednijih motora razvijenih unutar Programa poboljšanog turbinskog motora (Improved Turbine Engine Program – ITEP). Program se u početku zvao Napredni priuštivi turbinski motor (Advanced Affordable Turbine Engine – AATE). ITEP je pokrenula Američka kopnena vojska s ciljem razvoja suvremenog motora kojim će zamijeniti General Electricove T700 i CT7 na helikopterima UH-60 Black Hawk i AH-64 Apache.

U najuži odabir ušao je motor T900 (HPW3000) konzorcija ATEC, koji čini Honeywell i Pratt & Whitney. Konkurent mu je bio T901 (GE3000) tvrtke General Electric Aviation. Američka vojska

Let jedne od najnovijih inačica Apachea 27. srpnja 2020. tijekom certifikacijskog procesa AH-64E Capability Version 6

Lansiranje izvidničkog sustava ALTIUS iz helikoptera UH-60 Black Hawk. Dron pripada seriji izvidničkih besposadnih letjelica i različitih senzora koji bi se mogli brzo i financijski povoljno prilagoditi najširem spektru zadaća

u veljači 2019. objavila je pobjednika – T901. GE Aviation dobio je ugovor vrijedan 517 milijuna dolara kako bi dovršio razvoj i pokrenuo serijsku proizvodnju. Prvi prototip serijskog modela T901-GE-900 prvi je put proradio 22. ožujka ove godine i zasad, barem prema tvrdnjama Američke vojske, testiranja idu jako dobro. Prođu li bez većih teškoća, serijska ugradnja novog motora trebala bi početi 2026. godine.

Novi će motor bitno poboljšati letne odlike AH-64 s obzirom na to da je 36 % jači (2200 kW prema 1409 kW) u odnosu na dosadašnji motor T700-GE-701C. Doduše, veća snaga neće donijeti znatnije povećanje brzine, ali povećat će nosivost i operativni vrhunac leta. GE Aviation znatno više ističe smanjenje potrošnje od čak 25 % u odnosu na T700. S jednakom količinom goriva AH-64 imat će borbeni polumjer djelovanja od 215 km, što je puno više od dosadašnjih 100 km s motorom T700. Prema navodima GE Aviation, AH-64 s novim će motorom na udaljenosti od 100 km nad zonom djelovanja moći ostati čak 139 minuta.

BORBENA RAČUNALA

Boeing posebno ističe sustav otvorene arhitekture MOSA (Modular Open Systems Approach), koji će omogućiti brzo i jednostavno dodavanje novih mogućnosti na području naoružanja i avionike. MOSA će, prema tvrdnjama Boeinga, omogućiti znatno bržu i povoljniju modernizaciju. Zamjena ili dodavanje novih sustava (modula) jednostavno će se uklopiti u postojeći sustav. Bit će znatno jednostavnije i uvođenje novog naoružanja.

Boeing planira MOSA-u uporabiti i na svim drugim proizvodima namijenjenim američkim oružanim snagama. MOSA će omogućiti ugradnju naprednijih borbenih sustava čija bi uporaba znatno povećala opterećenje posade. Stoga su sastavni dio paketa poboljšanja i napredni sustavi za planiranje i provedbu borbenih zadaća. Oni će smanjiti kognitivno i radno naprezanje posade te bitno sniziti razinu

Foto: US Army / Courtesy Photo

stresa koja se javlja tijekom borbe.

Kako bi se omogućila uporaba naprednijeg oružja, Boeing predlaže ugradnju naprednijih sustava za nadzor bojišta, otkrivanje ciljeva i navođenje oružja na njih.

U odnosu na trenutačne, novi će sustavi imati znatno veće mogućnosti prikupljanja podataka pa se za njihovu obradu moraju ugraditi dodatna računala. Boeing navodi da će nova borbeno računala imati mogućnost automatske obrade podataka, i to ne samo pojedinačno za svaki motrilački sustav već i u obliku objedinjene slike bojišta. Pritom će se u tu sliku uključivati i podaci dobiveni preko podatkovne veze s drugih helikoptera, izvidničkih platformi i sa zapovjedno-nadzornog sustava. Ono što Boeing ne spominje, a što je očito s obzirom na količinu podataka koji će se prikupljati, jest da će se morati rabiti neka razina umjetne inteligencije kako bi se sve to moglo suvislo prezentirati posadi.

Radar AN/APG-78 Longbow jedan je od sustava motrenja čija bi zamjena suvremenijim uvelike povećala borbene mogućnosti Apachea. Taj je radar razvijen još 1980-ih i omogućio je izniman napredak. Međutim, kako je otad radarska tehnologija uvelike napredovala, spomenuti je radar zastario. Na crtežima i maketama koje je Boeing prikazao tijekom 2022. vidi se nova kupola namijenjena radaru. To bi moglo upućivati na mogućnost ugradnje radara s AESA (Active Electronically Scanned Array) tehnologijom. Američka kopnena vojska pokrenula je još u lipnju 2018. program MIRAGE (Multi-threat IR/RF Advanced Generic Effects) za kompaktni AESA radar namijenjen ugradnji na helikoptere, no nije poznato koliko je napredovao. Niti jedan američki ili europski proizvođač nije javno objavio postojanje AESA radara namijenjenog helikopterima Apache. No, znakovito je da je dosta takvih sustava u razvoju, a postoje i već razvijeni laki AESA radari za helikoptere i besposadne letjelice. Tako Raytheon ima dovršen AESA radar PhantomStrike, dovoljno malen da može biti zamjena za AN/APG-78

Foto: General Electric via US Army

Prvi prototip serijskog modela motora T901-GE-900 prvi je put proradio 22. ožujka ove godine. Novi će motor bitno poboljšati letne odlike AH-64 s obzirom na to da je 36 % jači u odnosu na dosadašnji T700-GE-701C

Longbow. Mase samo 45 kg i kompaktne antene, kao da je namjenski razvijen za ugradnju u Apache. Stoga zasigurno nije slučajno da je prvi put prikazan javnosti upravo 2022. godine.

Ugradnja AESA radara u Modernized Apache potrebna je to prije jer je konkurencija već počela ugrađivati slične sustave na jurišne helikoptere. Tako je još 2019. ruski Ka-52M dobio AESA radar V006 Rezec tvrtke Zaslon. Proizvođač navodi da radar može otkrivati tenkove na udaljenosti od 45 km, most na 100 km, a brod veličine razarača na 150 km. Činjenica je da ni Boeing ne može objaviti koji će novi radar biti ugrađen zato što je to u ingerenciji Američke kopnene vojske.

NOVO ORUŽJE

Prvo što se uoči kad se pogledaju makete i crteži novog Apachea veća su krila s po jednom dodatnom podvjesnom točkom na svakom. Boeing tvrdi da te dvije točke uvelike povećavaju borbene mogućnosti te da će novi Apache na njima moći nositi lasersko oružje, male borbene i izvidničke besposadne letjelice te projektele povećanog dometa. Jedan je od tih budućih sustava Air Launched Effects (ALE). Zapravo se radi o cijeloj seriji izvidničkih besposadnih letjelica i različitih senzora koji bi se mogli brzo i uz povoljnu cijenu prilagoditi najširem spektru zadaća. Zato se uz ALE često dodaje i pokrata FoS (Family of Systems). ALE FoS ključni je dio budućeg koncepta Future Armed Reconnaissance Aircraft Ecosystem, kojim Američka kopnena vojska želi objединiti sve izvidničke platforme. Cilj je povećanje mogućnosti automatizirane obrade podataka te mogućnosti

RATNO ZRAKOPLOVSTVO

nadzora bojišta, otkrivanja ciljeva i njihove neutralizacije združenim djelovanjem borbenih letjelica kopnene vojske. Jednostavnije rečeno, radi se o iznimno naprednom zapovjedno-nadzornom sustavu s automatskom obradom podataka i dodjeljivanja zadaća.

Kako će imati dvije dodatne podvjesne točke, novi Apache moći će zadržati mogućnost nošenja osam projektila AGM-114 Hellfire te (recimo) dvaju lansera za ALE besposadne letjelice po krilu. Iako je Američka kopnena vojska zadovoljna projektilom Hellfire, posebno najnovijim izvedenicama dometa 11 km, razvijena je njegova zamjena AGM-179 JAGM (Joint Air-to-Ground Missile). To je učinjeno nakon što je 2007. ugašen program AGM-169 JCM (Joint Common Missile), koji se pokazao presloženim i preskupim. Razvoj JAGM-a službeno je dovršen 8. rujna 2022. te je proglašen spremnim za serijsku proizvodnju.

Nove projekte koriste će i Marinski korpus na svojim jurišnim helikopterima AH-1Z Viper. JAGM zajednički razvija KoV, mornarica i Marinski korpus, uz najavu kupnje desetaka tisuća projektila. Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva odabralo je JAGM za novo oružje svojih helikoptera AH-64E Apache. Projektil je predviđen za uporabu s najrazličitijih platformi, ne samo jurišnih helikoptera (uključujući i izvidničko-borbeni OH-58D Kiowa Warrior) već i borbenih besposadnih letjelica, ali i lansera smještenih na vozilima i brodovima. Osnovna premisa programa JAGM bila je zadržati troškove razvoja i proizvodnje što nižim. Zbog toga je AGM-179 prema nekim odlikama slabiji od najnovijih izvedenica Hellfirea. Tako je najveći domet prve inačice tek 8000 metara.

POSUĐIVANJE OD STARIJEG

Kako je JAGM zamjena za Hellfire i rabit će se s jednakih platformi, zadržani su i sustavi navođenja – laserski poluaktivni i radarski. JAGM je od Hellfirea posudio i bojne glave pa se onda može postaviti pitanje zašto je AGM-179 uopće razvijen? Odgovor je jednostavan: zato što su primijenjeni naj-

Lockheed Martinova ilustracija djelovanja laserskog sustava iz višenamjenskog borbenog aviona. Tvrtka će, bude li potrebno, prilagođavati laser i za uporabu na helikopteru

Ilustracija: Lockheed Martin

Agencija DARPA i tvrtka Sikorsky, uz sufinanciranje i potporu Američke kopnene vojske, provele su 2022. nekoliko letova besposadnog helikoptera UH-60A Black Hawk. To je postignuto zahvaljujući sustavu ALIAS, koji može doći u obzir i za Apache, a crni jastreb na fotografiji podvjesno nosi kontejner mase 1179 kg

Foto: Lockheed Martin

noviji materijali i tehnička rješenja koja imaju znatno veći potencijal razvoja nego stari Hellfire. Tako je Lockheed Martin u rujnu 2022. najavio razvoj znatno bolje izvedenice JAGM-MR. Zahvaljujući novom raketnom motoru domet će biti povećan na 16 kilometara kad se lansira s nepokretnog lansera. Ako se lansira s helikoptera, domet će biti veći od 20 km. Usto će biti ugrađen novi multimodalni sustav navođenja na cilj koji će omogućiti *ispali-i-zaboravi* sustav rada, što će znatno povećati sigurnost posada. JAGM-MR nešto je veći u odnosu na izvorni JAGM. Masa je s početnih 51,5 povećana na 53,3 kg. Zbog potrebe za zadržavanjem kompatibilnosti s lanserom M229, jednak je promjer obaju projektila – 17,8 cm. Zanimljivo je da će novi JAGM-MR biti *mrviću* kraći od JAGM – 175,6 u odnosu na 175,8 cm. JAGM-MR rabit će jednake bojne glave kao i JAGM, a to znači *posuđene* s Hellfirea. I sve je to postignuto, prema tvrdnjama Lockheed Martina, uz minimalno povećanje troškova. Najzanimljivije je novo oružje laser smješten u velikom podvjesniku, koji je na Boeingovim crtežima postavljen na trećoj podvjesnoj točki desnog krila. Tvrtka Raytheon još je 2017. na poligonu White Sands Missile Range prvi put testirala High Energy Laser (HEL) na helikopteru Apache. Iako je testiranje bilo uspješno, Raytheon se u međuvremenu posvetio razvoju HEL-a namijenjenih za ugradnju na vozila sustava DE M-SHORAD 1 (Directed Energy Maneuver-Short Range Air Defense). Razvoj sustava HEL za uporabu na borbenim zrakoplovima preuzeo je Lockheed Martin. Njegov laser SHIELD (Self-Protect High Energy Laser Demonstrator) trebao bi biti osnova za razvoj jednog od glavnih

RATNO ZRAKOPLOVSTVO

LASER PROTIV PROJEKTILA

Američke oružane snage trebaju donijeti odluku o tome hoće li na buduću Apache biti ugrađen sustav za aktivnu obranu od projektila s infracrvenim navođenjem, poznatiji kao DIRCM (Directional Infrared Countermeasures). Spomenuti sustav čine dva glavna podsustava – motrilački i radarski. Motrilački otkriva i prati projektil te procjenjuje je li opasnost za zrakoplov. Ako jest, laserskom zrakom uništava infracrveni sustav za navođenje projektila. Kod helikoptera ti se sustavi primarno rabe za obranu od projektila koji se lansiraju s ramena vojnika (MANPADS). Mali je broj američkih Apachea opremljen DIRCM sustavom AN/AAQ-24 LAIRCM (Large Aircraft Infrared Countermeasure) tvrtke Northrop Grumman. Ti su helikopteri potom poslani u Irak i Siriju kako bi se učinkovitost sustava procijenila u realnim uvjetima. Izvješće iz 2018. tvrdi da LAIRCM ima znatna ograničenja, nakon čega su planovi vezano uz njegovu ugradnju u druge helikoptere Apache zaustavljeni.

U međuvremenu je Northrop Grumman dovršio razvoj novog sustava Common Infrared Countermeasures (CIRCM). Namjenski je razvijen za ugradnju na helikoptere i srednje velike avione u svrhu obrane od protuzračnih projektila s infracrvenim sustavom samonavođenja. Glavna je komponenta sustava CIRCM napredni Quantum Cascade Laser (QCL) koji, prema tvrdnjama Northrop Grummana, znatno povećava pouzdanost i skalabilnost.

Foto: Northrop Grumman

CIRCM – novi sustav za aktivnu obranu od projektila s infracrvenim navođenjem razvila je tvrtka Northrop Grumman

oružnih sustava višenamjenskog borbenog aviona šeste generacije. Lockheed Martin tvrdi da će razvoj HEL-a za takve letjelice dovršiti do 2025. godine. To je prilično optimistično jer je početak testiranja planiran za 2024. godinu. Usporedo s tim projektom, Lockheed Martin razvija i sustav HEL u podvjesniku TALWS (Tactical Airborne Laser Weapon System), namijenjen za uporabu na avionima F-22 i F-35, ali i na F-15 i F-16. Prođe li prijedlog novog

Modernized Apachea, Lockheed Martin sigurno će prilagoditi HEL podvjesnik i za uporabu na helikopteru.

O projektu SHIELD zna se vrlo malo. Procjene su da je snaga lasera do najviše 100 kW kako bi masa podvjesnika ostala ispod 680 kg.

MOŽDA BEZ PILOTA I CILJAČA

Boeing dosad nije spominjao mogućnost razvoja Modernized Apachea u borbenu besposadnu letjelicu iako je Američka kopnena vojska itekako zainteresirana i za tu opciju. Agencija za istraživanje naprednih obrambenih projekata (Defense Advanced Research Projects Agency – DARPA) i tvrtka Sikorsky provele su u veljači 2022. uz sufinanciranje i potporu KoV-a prvi let helikoptera UH-60A Black Hawk bez pilota. To je postignuto zahvaljujući sustavu ALIAS (Aircrew Labor In-Cockpit Automation System), koji je razvila DARPA. Let je trajao 30 minuta, a obavljen je iznad baze Fort Campbell u Kentuckyju. Dva dana kasnije obavljen je još jedan let bez pilota. Sredinom listopada 2022. na poligonu Yuma Proving Ground u Arizoni obavljena su tri demonstracijska leta bez pilota, koja su ukupno trajala 2,4 sata. Letovi su obavljeni u sklopu vježbe Project Convergence 2022 Technology Gateway Američke kopnene vojske. Prvi je let obavljen s pilotima koji su doveli helikopter do unaprijed određene zone djelovanja, dokazavši da ALIAS ne umanjuje pilotove sposobnosti upravljanja. Drugi i treći let obavljeni su bez pilota.

Helikopter je na drugom letu prevezao teret ukupne mase 226 kilograma na udaljenost od 133 kilometra. Let je trajao 50 minuta. Pritom je helikopter održavao visinu leta od samo 61 m, leteći kroz udoline (simulirao je izbjegavanje PZO sustava) pri brzini od 100 čvorova (185 km/h).

Foto: USMC / Cpl. Matthew Romonayske-Bean

Drugi je let bio još složeniji, a sastojao se od dva dijela. Prvi dio uključivao je podvjesno nošenje kontejnera mase 1179 kg. Helikopter je morao pritom lebdjeti iznad kontejnera na visini od 12 metara kako bi tehničari na kontejner pričvrstili noseću kuku. Potom je helikopter pri brzini od 100 čvorova prenio kontejner do mjesta spuštanja, a let je trajao 30 minuta. Uslijedio je najsloženiji dio demonstracije: operateri su s pomoću tableta i sigurnog radiouređaja odredili helikopteru novu zadaću – slijetanje zbog hitne evakuacije ranjenika. Ukrancana je lutka na nosilima nakon čega je operater zadao helikopteru novu rutu leta do najbliže poljske bolnice. Zanimljivo je da je u početku sustav ALIAS razvijan tek kao pomagalo koje će znatno smanjiti naprezanja posade i pri najsloženijim zadaćama. Kao osnova uzet je sustav MATRIX tvrtke Sikorsky. Međutim, MATRIX se pokazao toliko naprednim da omogućava potpuno autonoman let. Lockheed Martin (Sikorsky je dio te korporacije) o MATRIX-u ne otkriva baš puno, ponajmanje kako sustav djeluje. Neki američki izvori navode da se oslanja na uporabu umjetne inteligencije sposobne ne samo za upravljanje helikopterom već i za rješavanje mogućih problema nastalih tijekom leta. DARPA i Sikorsky odabrali su za prva testiranja UH-60A pa

**Američki marinci
6. prosinca 2021.
provjeravaju
projektil
zrak-zemlja
AGM-179 JAGM
na helikopteru
AH-1Z Viper
prije operativnog
testiranja**

je sustav ALIAS morao biti prilagođen zastarjelom sustavu upravljanja letom. U međuvremenu je ALIAS ugrađen u znatno napredniji UH-60M, što omogućava još bolje i brojnije opcije nadzora leta.

Prije ugradnje u Black Hawk, Sikorsky je testirao sustav MATRIX na letećim laboratorijima, tj. helikopteru S-76B SARA (Sikorsky Autonomy Research Aircraft) i lakom avionu Cessna C208 Caravan. Jasno je da će ALIAS i MATRIX znatno utjecati na daljnji razvoj dvaju najnovijih programa helikoptera Američke kopnene vojske – Future Vertical Lift (FVL). Program je složen i sveobuhvatan te bi trebao dovesti do razvoja letjelica koje će zamijeniti helikoptere UH-60 Black Hawk, AH-64 Apache, CH-47 Chinook i OH-58 Kiowa Warrior. Bit će zanimljivo pratiti daljnji razvoj sustava ALIAS i MATRIX te hoće li KoV, zrakoplovstvo, mornarica i Marinski korpus SAD-a odlučiti tim sustavima modernizirati postojeće helikoptere. DARPA i Sikorsky najavljuju da će sustave ALIAS i MATRIX u pojednostavnjenim izvedenicama ponuditi i na tržištu komercijalnih zrakoplova. Kao prve potencijalne kupce navode Obalnu stražu, policiju i vatrogasce.

**Prije ugradnje
u Black Hawk,
Sikorsky je
testirao sustav
MATRIX na letećim
laboratorijima,
tj. helikopteru
S-76B SARA**

Foto: Lockheed Martin

VOJNA INDUSTRIJA

Ukupni prihodi najjačih svjetskih proizvođača naoružanja i vojne opreme u 2021. godini na tradicionalnoj su se top-100 listi instituta SIPRI u realnim okvirima povećali za 1,9 % u odnosu na 2020. i iznose 592 milijarde dolara

TEKST Domagoj Vlahović

GLOBALNA VOJNA INDUSTRIJA

UTJECAJI PANDEMIJE I RATA U EUROPI

Francuski zrakoplovni tehničar u bazi Mont-de-Marsan provjerava višenamjenski borbeni avion Rafale. Prema SIPRI-jevoj listi, tvrtka Dassault Aviation prošle je godine povećala prihode u odnosu na 2020. za 2,3 milijarde dolara i sa 34. skočila na 19. mjesto

Prošlogodišnja analiza i izvješće Štokholmskog instituta za međunarodna mirovna istraživanja (Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI) o prometu najjačih tvrtki svjetske vojne industrije obuhvatili su 2020. godinu. Te se godine proširila pandemija, a popratni *lockdown* i druge posljedice uvelike su unazadili svjetsko gospodarstvo. Međutim, najzanimljivije je da je SIPRI-jeva analiza pokazala da vojna industrija i nije osjetila neke posljedice: promet stotinu tvrtki s najvećim prihodima od roba i usluga ukupno je malo i narastao. Ni kumulativne statistike o tvrtkama te zemljama i regijama iz kojih dolaze nisu se znatnije mijenjale (opširnije v. tekst Otporni na pandemiju, HV br. 645). Najnovije izvješće, ono za 2021. godinu, predstavljeno je nedavno, 5. prosinca. I možemo dodati da je zanimljivije od prethodnog. Ne može se reći da je došlo do tektonskih promjena, no neke su ipak neočekivane. Većina je posljedica pandemije, koja je ovaj put ostavila znatniji trag na listi, barem kad je riječ o zapadnim tvrtkama.

Prvi i ključni podatak jest da su se ukupni prihodi top-100 tvrtki u realnim okvirima povećali u odnosu na 2020. godinu za 1,9 % i iznose 592 milijarde dolara. Taj bi rast sigurno bio i veći te bi iznos premašio 600 milijardi da nije bilo pandemije. Podatak koji možda i najviše bude oči jest onaj o padu ukupnog udjela tvrtki koje dolaze iz najmoćnije vojne industrije, one američke. Ipak, minus je minimalnih 0,9 %, a SAD ima čak 40 tvrtki i drži čak 51 % ukupnog kolača top-100. I ne samo to: iz SAD-a još od 2018. dolazi pet prvoplasiranih tvrtki na listi. No sve su osim Raytheon Technologiesa (2. mjesto) zabilježile pad u odnosu na 2020.: i Lockheed Martin (1.) i Boeing (3.) i Northrop Grumman (4.) i General Dynamics (5.).

AMERIKA I EUROPA ČEKAJU ISPORUKE

Što se tiče poretka na cijeloj listi, tu nema zapaženijih promjena. Zapravo je jako dobar skok ostvarila tvrtka s kojom surađuje i Hrvatska: francuski Dassault Aviation povećao je prihode u odnosu na 2020. za 2,3 milijarde dolara i sa 34. skočio na 19. mjesto. I tim SIPRI-jevih analitičara primjećuje da je glavni uzrok toga prošlogodišnja isporuka 25 višenamjenskih borbenih aviona Rafale. Prihod je skočio i drugim francuskim tvrtkama: Thalesu (16.), Safranu (24.), Naval Groupu (29.)... Od istaknutijih tvrtki članica NATO-a financijski skok bilježi i talijanski gigant Leonardo (12.), koji je povećao prihode za dvije milijarde dolara, te talijansko brodogradilište Fincantieri, koje je 46. Ukupni napredak od 5,6 % bilježi i Njemačka premda je njezin najjači predstavnik Rheinmetall lagano pao na ljestvici (sa 29. na 31.). To

VOJNA INDUSTRIJA

Foto: US Navy / Mass Communication Specialist 1st Class Rebecca Wolfbrandt

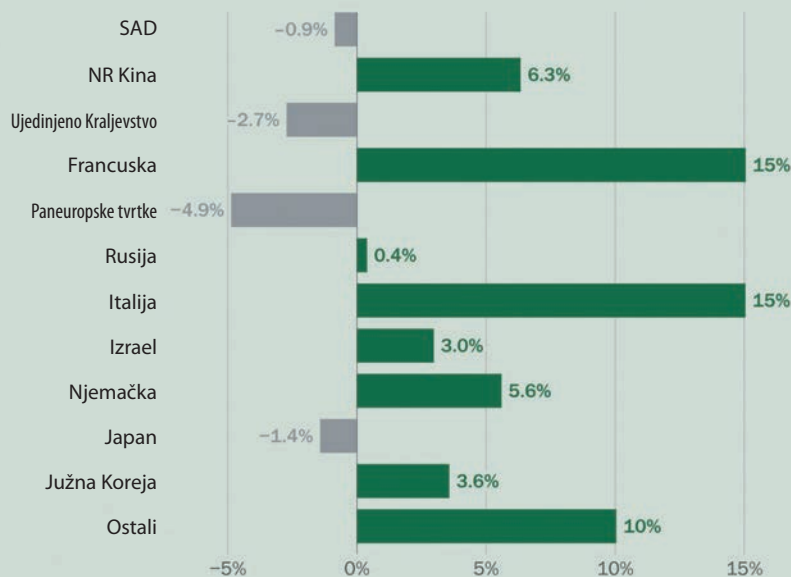
Kineski razarač Xian klase Type 052C (Luhang II) napušta američku luku Pearl Harbor nakon završetka vježbe Rim of the Pacific 2016. Kineska grupa CSSC danas je najveći vojni brodograditelj na svijetu

je nadoknadio ThyssenKrupp (55.), Hensoldt (69.) i Diehl (99.). U probleme su zato upale tvrtke iz Ujedinjenog Kraljevstva: ukupni iznos u top-100 pao je za gotovo 5 %. Za to je tek malo kriv veliki BAE Systems (6.), a više Rolls-Royce (26.) i Melrose Industries, za koji 87. mjesto znači pad za čak 20 na ljestvici. Znakovito je da je potonja tvrtka specijalizirana za zrakoplovne komponente, a njezin se pad veže uz pad paneuropskog zrakoplovnog proizvođača Airbusa (15.), čiji su prihodi u 2021. manji za gotovo dvije milijarde dolara. U toj je skupini paneuropskih tvrtki i MBDA (27.), specijalizirana za projekte, te KNDS (44.), čije su glavno područje oklopna vozila. Europu u top-100 zastupa još Švedska (Saab na 34. mjestu), Poljska (PGZ – 76.), Ukrajina (UkrOboronProm – 79.), Norveška (Kongsberg – 88.) i Španjolska (Navantia – 91.). Jedina je kanadska tvrtka na listi CAE (80.).

GODINA PRIJE AGRESIJE

SIPRI je dao i poseban osvrt na rusku vojnu industriju. Tijekom 2020. najveće su tvrtke osjetile pad, što zbog pandemije, što zbog završetka velikog

PROMJENE (U POSTOCIMA) U UKUPNOJ PRODAJI TOP-100 TVRTKI SVJETSKE VOJNE INDUSTRIJE PO ZEMLJAMA (2020. i 2021., SIPRI)

Izvor: SIPRI

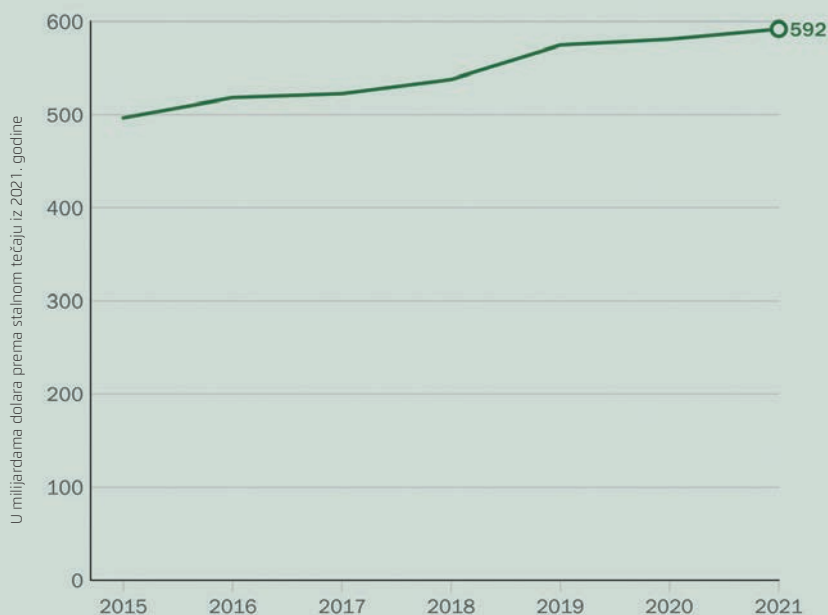
programa nabave ruskih oružanih snaga, što zbog smanjene potražnje za ruskim oružjem na inozemnom tržištu. Prema podacima do kojih je došao SIPRI, u 2021. zaustavljen je trogodišnji trend pada ukupnog prometa ruskih tvrtki u top-100. Povećan je, ali za neznatnih 0,4 %. Vojni avioni koje proizvodi United Aircraft Corporation (objedinjuje Suhoj, MiG, Tupoljev itd.) prodavali su se slabije i grupa je pala sa 23. na 30. mjesto ljestvice. Tu negdje kao i 2020. jesu brodograditelji iz tvrtke United Shipbuilding Corporation (prije 35., danas 36.), zatim tvrtke United Engine Corp. (48.) i Russian Helicopters (85.), a napredovao je Tactical Missiles Corporation (37.) i proizvođač tenkova UralVagon-Zavod (83.). Zanimljivo je da ove godine na listi nema proizvođača PZO raketnih sustava Almaz-Antej, koji je uobičajeno bio najbolje pozicioniran predstavnik Rusije (u 2020. bio je 15.), jer SIPRI nije mogao doći do adekvatnih podataka kakve traži u skladu sa svojim strogim kriterijima. Što će biti s ruskim tvrtkama u 2022., godini agresije? S jedne strane, SIPRI predviđa veće prihode zbog povećanih narudžbi samih ruskih oružanih snaga, no s druge su strane međunarodne sankcije, koje

TOP-15 SVJETSKIH TVRTKI VOJNE INDUSTRIJE (SIPRI)

MJESTO 2021. (2020.)	TVRTKA	ZEMLJA	PRIHOD 2021. (u milijardama dolara)
1. (1.)	Lockheed Martin	SAD	60,34
2. (2.)	Raytheon Technologies	SAD	41,85
3. (3.)	Boeing	SAD	33,42
4. (4.)	Northrop Grumman	SAD	29,88
5. (5.)	General Dynamics	SAD	26,39
6. (6.)	BAE Systems	UK	26,02
7. (7.)	NORINCO	NR Kina	21,57
8. (8.)	AVIC	NR Kina	20,11
9. (9.)	CASC	NR Kina	19,10
10. (10.)	CETC	NR Kina	14,99
11. (13.)	CASIC	NR Kina	14,52
12. (14.)	Leonardo	Italija	13,87
13. (11.)	L3Harris Technologies	SAD	13,36
14. (15.)	CSSC	NR Kina	11,13
15. (12.)	Airbus	Paneuropska	10,85

Izvor: SIPRI

UKUPNA PRODAJA TOP-100 TVRTKI VOJNE INDUSTRIJE 2015. – 2021. (SIPRI)

Izvor: SIPRI

zaustavljaju ruski pristup potrebnim uvoznim proizvodnim komponentama, ponajprije poluvodičima. To će otežati i izvoz. Almaz-Antej još je u ožujku 2022. priopćio da nije mogao naplatiti isporuku nekih sustava koje je proizveo. No, s obzirom na rat, teško je očekivati da će takva izvješća ruskih tvrtki biti uobičajena, pa nije ni sigurno hoće li one svojom transparentnošću i otvorenim izvorima udovoljavati SIPRI-jevim kriterijima za 2022. godinu i novu listu.

KINESKI NAPREDAK

Nakon američke, najjača je vojna industrija na svijetu kineska. Najveće tamošnje tvrtke, tj. one koje su među SIPRI-jevih top-100, ostvarile su 2021. za 6,3 % veći prihod nego prethodne godine. Statistička je zanimljivost da su NORINCO, AVIC, CASC, CETC i CASIC *skupljene* od 7. do 11. mjesta, a samo je CETC, specijaliziran za informatičke i elektroničke sustave, zabilježio smanjenje prihoda. Sve te tvrtke u vlasništvu su države, među njima i CSSC, grupa koja je nastala spajanjem dvaju velikih brodogradilišta. Kako je 2021. prodala roba i usluga u

VOJNA INDUSTRIJA

vrijednosti 11,1 milijardu dolara, prema ocjeni iz Stockholma bila je najveći vojni brodograditelj na svijetu.

U *ostatku* srednje i istočne Azije te Oceanije najviše tvrtki u top-100 ima Japan i Južna Koreja, po četiri. Japan je zabilježio ukupan pad prihoda od 1,4 %, no najviše zbog manjih brojeva najvećeg proizvođača, tvrtke Mitsubishi Heavy Industries (35. na listi). Zato su prekomorski susjedi narasli za 3,6 %. Najistaknutiji su Hanwha Aerospace (50.) i LIG Nex1 (71.), s tim da će Hanwha u idućim godinama sigurno još napredovati. Dovoljno je baciti pogled na tenkove K2, haubice K9 i samohodne višecijevne lansere raketa K239 Chunmoo koje je isporučila ili će tek isporučiti Poljskoj.

Indijska obrambena industrija stalno ima obvezu da sama razvije oružne sustave za svoje oružane snage. Kad u tome ne uspije, prihvaća se licencijske proizvodnje i tako osigurava prihode. U top-100 dvije su tvrtke – Hindustan Aeronautics (42.) i Bharat Electronics (63.), i obje su ostvarile veće prihode u 2021.

U regiji koju SIPRI označava bliskistočnom najistaknutije su vojne industrije izraelska i turska. U top-100 pet je tvrtki iz regije, koje su ostvarile 15 milijardi dolara ukupnih prihoda. To u 2021. znači skok za 6,5 % i označen je kao najveći od svih regija. Najjača je izraelska tvrtka Elbit Systems (28.), s ostvarenim prihodom od 4,8 milijardi dolara. Analitičari ističu njegovu suradnju s Ujedinjenim Arapskim Emiratom. Ondje je osnovana tvrtka-kćer Elbit Systems Emirates, koja znači normalizaciju odnosa dviju zemalja prema sporazumima potpisanim 2020. godine. Štoviše, Israel Aerospace Industries (38.) potpisao je 2021. godine sporazum o zajedničkom razvoju besposadnih oružanih sustava s emiratskom grupom EDGE. Podsjetimo da je EDGE tijekom 2020. odjednom ušao u svjetski top-25, zato što je nastao spajanjem praktički cijele emiratske vojne industrije. No, u međuvremenu je ispao s liste jer 2021. nije objavio nikakvu prodaju vojnih roba i usluga.

Turska tvrtka Aselsan (56.) povećala je prodaju za 6 %, a Turkish Aerospace

Sasvim nova sigurnosna situacija prisiljava vlade na izdvajanje sve više novca za obranu, posebno za opremanje i modernizaciju. To se osjeća već ove godine, a još će više u onima što dolaze, kad će početi i intenzivnija realizacija isporuka

Foto: NATO

UDIO UKUPNE PRODAJE TOP-100 TVRTKI SVJETSKE VOJNE INDUSTRIJE U 2021. PO ZEMLJAMA (SIPRI)

SAD 51 %

NR Kina 18 %

Ujedinjeno Kraljevstvo 6,8 %

Francuska 4,9 %

Paneuropske tvrtke 3,2 %

Rusija 3,0 %

Italija 2,8 %

Izrael 2,0 %

Njemačka 1,6 %

Japan 1,5 %

Južna Koreja 1,2 %

Ostali 4,0 %

Izvor: SIPRI

Industries (84.) za čak 62 %, što ga je vratilo u top-100. To najviše može zahvaliti isporuci besposadnih letjelica Anka-S turskim oružanim snagama.

UBRZANJE PROIZVODNJE

Vrijedi zaključiti da će mnoge američke i europske tvrtke 2022. zabilježiti veći promet. Dva su osnovna razloga: prvi je što će problemi u lancima opskrbe i s radnom snagom koje je prouzročila korona biti manje izraženi. Drugi je ruska agresija na Ukrajinu: proizvođači dobivaju puno narudžbi za oružje koje se doprema ukrajinskoj vojsci, kao i narudžbi članica NATO-a za potrebe vlastitih oružanih snaga. Sasvim nova sigurnosna situacija prisiljava vlade na izdvajanje sve više novca za obranu, posebno za opremanje i modernizaciju. To se osjeća već ove godine, a još će više u onima što dolaze, kad će početi i intenzivnija realizacija isporuka. Doduše, SIPRI-jevi stručnjaci upozoravaju da će ruska agresija opet prouzročiti stanovite teškoće s lancima opskrbe, već i zbog toga što je Rusija važan izvoznik nekih osnovnih proizvodnih sirovina.

U svakom slučaju, SIPRI je u interpretaciji svoje liste lako naveo nekoliko ovogodišnjih primjera koji potvrđuju predviđeni skok prihoda američke obrambene industrije i rat u Ukrajini. Raytheon je krajem studenog dobio ugovor vrijedan 624 milijuna dolara za isporuku projektila Stinger koji će popuniti zalihe američkih oružanih snaga. Jednak

Američki marinac uz haubicu M777 kalibra 155 mm tijekom NATO-ove vježbe Dynamic Front 2019 na poligonu Ādaži u Latviji. Oružane snage SAD-a stimuliraju domaću obrambenu industriju da ubrza proizvodnju granata tog kalibra

je slučaj s isporukom projektila Javelin, dogovorenom s konzorcijem koji čini Lockheed Martin i Raytheon te vrijednim 663 milijuna dolara. Lockheed Martin opskrbit će KoV SAD-a i lanserima HIMARS, za što će dobiti 95 milijuna dolara. Unatoč svim problemima, proizvodnja se mora ubrzati. SAD je do kraja listopada 2022. isporučio Ukrajini 8500 projektila Javelin, za čiju su proizvodnju obično trebale četiri godine. Konzorcij bi sad trebao udvostručiti proizvodnju, no implementacija tog procesa mogla bi potrajati dvije godine. Izvješće se dotaknulo i topničkog streljiva kalibra 155 mm, koje je ukrajinskoj vojsci nužno. SAD je do kraja listopada 2022. isporučio više od 900 000 standardnih i 4000 preciznih vođenih projektila. Kako je trenutni ritam proizvodnje oko 14 400 mjesečno, SAD-u bi trebalo pet godina da nadoknadi zalihe. No, završen je plan koji traži da se proizvođači u iduće tri godine prebace na ritam od 36 000 projektila mjesečno.

**FRANCUSKA INDUSTRIJA
VOJNIH AVIONA**
(IX. DIO)

ZAKAŠNJELI

Za postojanje Blocha MB 162 i Brégueta Bre 482 danas znaju samo najveći zaljubljenici u zrakoplovstvo. A tako je malo nedostajalo da budu najpoznatiji avioni Drugog svjetskog rata...

Spletom okolnosti, tvrtka Société des Avions Marcel Bloch (SAMB) dala je jednaku oznaku dvama različitim avionima. Tako je postojao Bloch MB 162 Raid namijenjen zrakoplovnim utrka na velike udaljenosti, kao i bombarder MB 162.

Još je zanimljivije da oba potječu od istog prethodnika – putničkog aviona MB 160. Imao je 14 sjedala i bio namijenjen prijevozu na velike udaljenosti. Prvi je put poletio 18. lipnja 1937., a već 17. listopada te godine oborio je svjetski rekord u prijevozu

TEKST
Mario Galić

tereta mase 5000 kg na udaljenost veću od 2000 km prosječnom brzinom od 307,45 km/h. Odmah je postalo jasno da se od aviona MB 160 može uz relativno male preinake napraviti odličan teški bombarder. Ipak, tvrtka SAMB konstruirala je tek tri MB 160 pa bi ih se danas nazvalo demonstratorima tehnologije. Izvedenica namijenjena serijskoj proizvodnji bila je MB 161, koja je mogla prevesti 33 putnika na 3200 kilometara. No prvi je put poletjela tek 15. prosinca 1939., prekasno za pokretanje masovne proizvodnje. Ona je na kraju pokrenuta neposredno nakon Drugog svjetskog rata.

INŽENJERI STARTAJU OD POČETKA

MB 161 bio je velik i vrlo skup avion. Da bi ga uspješno prodavao, SAMB je trebao pokrenuti veliku promidžbenu kampa-

BOMBARDERI

Foto: San Diego Air & Space Museum

nju. Glavna komponenta te kampanje trebao je biti Bloch MB 162 Raid. Prvotno je bio namijenjen za utrku Istres – Damask – Pariz održanu 1937., ali nije na vrijeme dovršen. Nakon što su dovršena tri MB 160, SAMB je zaključio da bi dovršetak MB 162 Raida bio nepotreban trošak. Potonji avion stoga nikad nije dovršen.

MB 162 projektirao je Henri Déplante (1907. – 1996.) i Lucien Servanty (1909. – 1973.) za natječaj A20 francuskog Ministarstva zrakoplovstva. Cilj je bio proizvesti teški bombarder za dnevna i noćna djelovanja. Godine 1937. odobrena su državna sredstva za gradnju triju prototipova. Iako je prvotno planirano tek prepraviti MB 160, od toga se ubrzo odustalo. Naime, bombarder je zahtijevao drukčiji trup s prostorom, nosačima i vratima pogodnim za bom-

Prvi let Blocha MB 162 obavljen je tek 1. lipnja 1940., usred napada nacističke Njemačke na Francusku

be, ali i bitno drukčija krila. Déplante i Servanty morali su zato startati praktički od početka, što je tražilo dodatno vrijeme. To će se ubrzo pokazati presudnim za projekt.

Prva maketa u prirodnoj veličini (*mock-up*) prvi je put prikazana javnosti na pariškoj zrakoplovnoj izložbi u studenom 1938. Međutim, izrada prvog prototipa oduljila se, pa je rok prvo pomaknut na kraj 1939., a onda na početak 1940. godine. Na kraju je prvi let obavljen tek 1. lipnja 1940., usred njemačkog napada na Francusku. Francuska je kapitulirala 22. lipnja, a Nijemci su na aerodromu Mérignac zarobili prototip. Avion je predan tvrtki Focke-Wulf na testiranja, te je sve do lipnja 1944. rabljen za transport. Službene stranice Dassaulta spominju i tajne misije prijevoza agenata.

Po odlikama, MB 162 uvelike je nalik na američki teški bombarder Boeing B-17 Flying Fortress. Francuski avion bio je dug 22,8 i raspona krila 29,15 m. Masa praznog aviona iznosila je 11 990, a najveća poletna 19 000 kg. Pokretala su ga četiri zvjezdasta zrakom hlađena motora Gnome & Rhône 14 N 48/49 pojedinačne snage 821 kW (1100 KS).

Dassault navodi da je to bilo dostatno za najveću brzinu od, za to vrijeme solidnih, 480 km/h. Dio izvora navodi pogre-

PODLISTAK

Foto: San Diego Air & Space Museum

šan podatak od 551 km/h, što je vrlo malo vjerojatno jer bi to značilo da je MB 162 bio brži od tadašnjih francuskih lovačkih aviona. Operativni vrhunac leta bio je 9000 m, a dolet 2400 km. MB 162 mogao je ponijeti najviše 3600 kilograma bombi.

SUDBINA DVAJU PROTOTIPOVA

Francusko ratno zrakoplovstvo bilo je početkom 1930-ih malobrojno i uglavnom su ga činili zastarjeli avioni. Ministarstvo zrakoplovstva objavilo je u prosincu 1936. natječaj B4 (dio izvora navodi pogrešnu oznaku A12), kojim se tražio novi dvomotorni bombarder. Uvjeti nisu bili posebno zahtjevni – 1000 kilograma korisnog tereta trebalo bi prevesti na udaljenost od najmanje 2500 kilometara. Bréguet se, za razliku od Blocha koji je predložio četveromotorni avion, od početka držao zahtjeva i predložio dvomotorni Bréguet Bre 480. Smatrali su da neće biti problema za ispunjenje zahtijevane specifikacije jer su namjeravali uporabiti tad najnovije zvjezdaste motore Gnome & Rhône 18P snage 1103 kW (1500 KS). Problem je nastao kad je tvrtka Gnome & Rhône objavila da prekida razvoj tog motora. Kako su svi ostali motori bili puno slabiji, a razvoj jačeg od 2000 KS podjednako neizvjestan, tvrtka je potražila drugo rješenje.

Odlučili su odustati od zvjezdastih motora i pokušati s rednim V12 motorima Hispano-Suiza 12Y-21. Problem je bio što su ti motori bili znatno slabiji – tek 669 kW (910 KS). Međutim, u Bréguetu su bili zadovoljni jer su ostali unutar zahtijevanih specifikacija.

Putnički zrakoplov Bloch MB 161 (na fotografiji) bio je tek dijelom osnova za bombarder MB 162. Njegova masovna proizvodnja pokrenuta je neposredno nakon Drugog svjetskog rata

MB 162 po svojim je značajkama bio uvelike nalik na američki teški bombarder Boeing B-17 Flying Fortress

No tad dolazi do obrata: Ministarstvo zrakoplovstva prihvatilo je Blochov prijedlog s četiri motora, što je navelo Bréguet da prepravi prijedlog iz dvomotorca u četveromotorca. Tako je nastao Bréguet Bre 482. Promjenom projekta izgubilo se vrijeme, pa je ugovor o izradi dvaju prototipova potpisan tek 12. svibnja 1938.

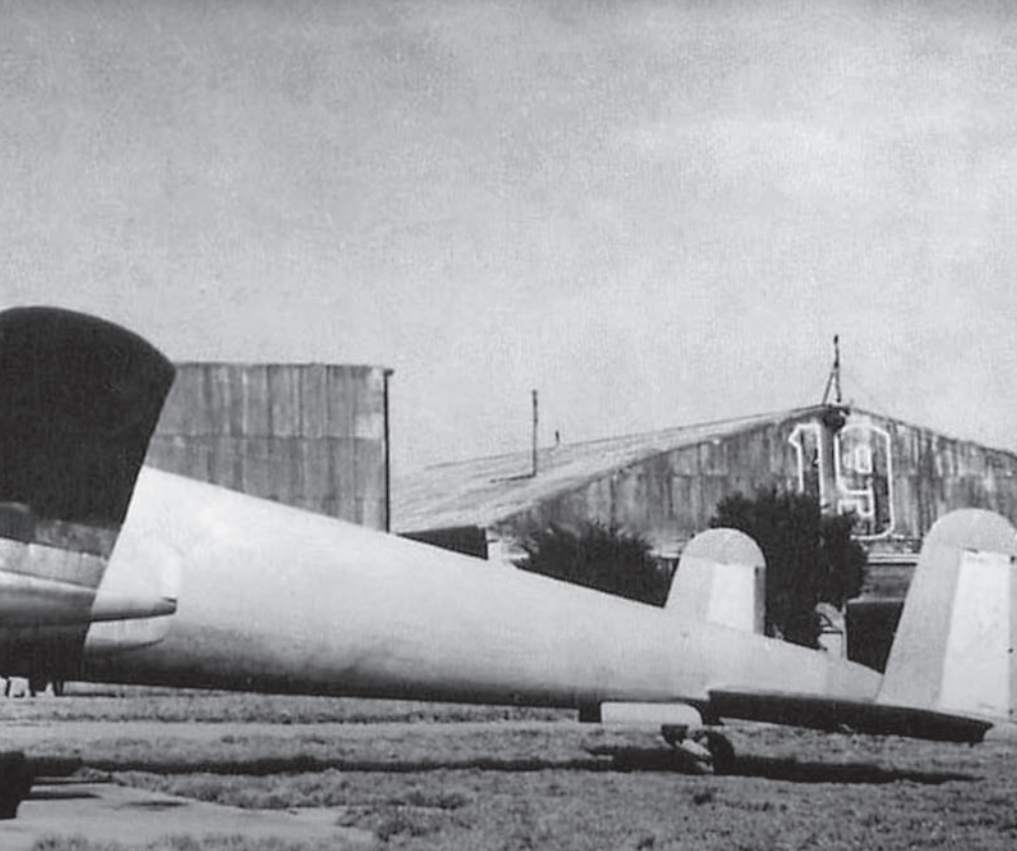
Dodatni problem bio je i u tome što Bréguet u trenutku potpisivanja ugovora za prototipove nije imao spremnu svu tehničku dokumentaciju. Stoga je početak izrade prototipova dodatno kasnio. Tako se dogodilo da su u trenutku njemačkog napada na Francusku 10. svibnja 1940. oba prototipa bila blizu dovršetka. No, i takvi su bili sposobni za letenje. Poznato je da je jedan preletio iz zrakoplovne baze Villacoublay u sjevernoj francuskoj u bazu Bône na alžirskoj obali. Ondje je uništen u njemačkom zračnom napadu u studenom 1942. Drugi su prototip Nijemci zarobili u Bréguetovoj tvornici u Angletu, ali nisu bili nimalo zainteresirani za njega. Tako je on *preživio* rat i ponovno je osposobljen za letenje. Prvi je put službeno poletio 27. studenog 1947. No, tad je već bio zastario te ga je Bréguet rabio kao leteći laboratorij, ponajviše za motore. Avion je službeno otpisan 13. rujna 1950. S njega je skinuta sva korisna oprema i, najvjerojatnije 1952., završio je u starom željezu. Moglo je biti i potpuno drukčije.

ISTEK VREMENA

Francusko ratno zrakoplovstvo imalo je ideju o razvoju teških bombardera. Uostalom, to dokazuje postojanje aviona Farman F.223/NC.223 (opširnije v. VII. dio podlistka: Farman i napad na Berlin, HV 670). Međutim, neki francuski projektanti kao da su bili *posvađani* s aerodinamikom. Farman F.223 bio je prepun loših aerodinamičkih rješenja. Kompletan nosni dio izgledao je kao da netko nije poznao postavke aerodinamike. Ali, on je još bio i dobar. Pogledate li fotografije, recimo Brégueta 410 ili Amiota 143, morate se upitati kako su ti avioni uopće uspjeli ostati u zraku?

U odnosu na njih, već je i Bloch MB 162 bio golem napredak. A tek Bre 482, s prekrasnim aerodinamičkim linijama, kao da je napravljen barem deset godina prerano. Trup je zapravo pratio optimalan aerodinamički oblik kapi. Da bi se maksimalno smanjio svaki otpor zraka, projektanti su odlučili da će se uvlačiti i stražnja noga podvozja. Za ono vrijeme bilo je to vrlo rijetko rješenje ne samo na bombarderima već i na lovačkim

*Po brzini krstarenja
Bre 482 bio bi nedohvatljiv
za lovačke avione nacističke
Njemačke sve do pojave
lovca na turbomlazni pogon
Messerschmitt Me 262*

gao je ponijeti do 2000 kg bombi, no dolet mu je bio ipak manji od prvotno zatraženog, tek 1519 kilometara. To je bila posljedica uporabe četiriju umjesto dvaju motora. S četiri motora Hispano-Suiza 12Z pojedinačne snage 1007 kW (1350 KS) najveća brzina na 8000 metara bila je 560 km/h. Još je impresivnija brzina krstarenja od čak 529 km/h. Operativni vrhunac leta bio je za ono vrijeme nevjerojatnih 12 000 metara.

Za usporedbu, američki Boeing B-17 Flying Fortress imao je najveću brzinu od 511 km/h, a brzinu krstarenja

364 km/h pri povoljnom vjetru u rep. Britanski Avro Lancaster imao je najveću brzinu od 454 km/h i brzinu krstarenja od 320 km/h. I Flying Fortress i Lancaster razvijani su u isto vrijeme kad i Bre 482, ali s bitnom razlikom što su američki i britanski projektanti imali vremena razviti ih do kraja, a francuski nisu.

PRIJEVOZ U NJEMAČKU

S brzinom krstarenja od 529 km/h na visini od 8000 m, ili s manjom brzinom, ali na visini od 12 000 m, Bre 482 bio bi *nedohvatljiv* za sve njemačke lovačke avione sve do pojave lovca na turbomlazni pogon Messerschmitt Me 262. Potonji je imao maksimalnu brzinu od 870 km/h i brzinu penjanja od 20 metara u sekundi. Što tek reći za raketni presretač Messerschmitt Me 163 Komet i njegovu nevjerojatnu brzinu penjanja od 81 m/s? Komet je do 8000 metara od trenutka pokretanja raketnog motora dolazio za malo manje od tri minute, a do 12 000 metara za manje od četiri minute. A obje su spomenute letjelice postale operativne tek 1944. godine.

Engleski izvori vole nagađati što bi bilo da Francuska nije 1940. kapitulirala te da je imala vremena dovršiti razvoj Bre 482. S druge strane, sreća je što nacistička Njemačka nije odlučila nastaviti proizvodnju aviona Bloch MB.162 ili dovršiti razvoj i pokrenuti proizvodnju Bre 482, premda joj je kronično nedostajalo teških bombardera. Već je spomenuto da je Bloch MB 162 čak bio prevezen u Njemačku te predan tvrtki Focke-Wulf na testiranje. Pritom je pronađena i sva tehnička dokumentacija potrebna za početak serijske proizvodnje. Francuske motore Gnome & Rhône 14 N 48/49 teoretski su mogli zamijeniti vlastitim, primjerice zvjezdastim motorima Bramo 323 R-2, koji su bili neznatno slabiji.

Bre 482 i ovako je bio razvijen za uporabu Nijemcima puno dražih rednih motora, pa je i izbor potencijalnih njemačkih motora za njega bio puno veći. Da je Luftwaffe od 1942. ili najkasnije početka 1943. imao na raspolaganju stotine tih teških bombardera, mogao je snažno uzvratiti na zračne udare koji su dolazili iz Velike Britanije. Američki su bombarderi prvi cilj u Njemačkoj napali 27. siječnja 1943. Bila je to podmornička baza Wilhelmshaven. Oba su francuska bombardera, a posebno Bre 482, mogla poslužiti i za razvoj još većih nacističkih bombardera. Njihov je razvoj na koncu pokrenut (projekt Amerikabomber), ali Njemačkoj je za završetak ponestalo vremena.

avionima. Umjesto jednog vertikalnog repnog stabilizatora, projektanti su se odlučili za dva manja.

Ono po čemu se Bre 482 posebno ističe potpuno je ostakljen nos. Položaj navigatora/ciljača i dvaju pilota spojen je u veliku staklenu površinu. Idući avion s takvim rješenjem američki je teški bombarder Boeing B-29 Superfortress. A to je avion koji će doslovno osigurati pobjedu nad Japanom.

Bre 482 bio je, prema tadašnjim spoznajama iz aerodinamike, gotovo savršen. Trup je bio dug 18,86 metara. Krila su imala razmak od 24,09 m i površinu 64,4 m². U cijelosti je bio izrađen od metala, uglavnom duraluminija, a masa praznog iznosila je 10 450 kg. Najveća poletna masa bila je 14 500 kg. Mo-

Bre 482 posebno se isticao po potpuno ostakljenom nosu. Položaj navigatora/ciljača i dvaju pilota spojen je u veliku staklenu površinu

Lucien Servanty (na fotografiji Andréa Crosa) bio je uz Henrija Déplantea glavni projektant aviona MB 162

CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI

Kompleks u Zaprešiću s lijepim povijesnim građevinama i zelenim površinama i danas je jedinstvena cjelina, a postupna obnova daje mu turističku, gospodarsku i društvenu funkciju

NAPISAO I SNIMIO
Domagoj Vlahović

NOVI DVORI JELAČIĆEVI

Prema popisu iz 2021. godine, grad Zaprešić u Zagrebačkoj županiji ima gotovo 19 000 stanovnika. Leži 17 km zapadno od Zagreba, u blizini utoka Krapine u Savu. Arheolozi su u tom geografski zanimljivom kutku Hrvatske pronašli ostatke iz razdoblja neolitika. Onuda je u antičko doba prolazila prometnica Emona – Siscia. Najstariji pisani spomen zaprešićkog kraja zabilježen je u ispravi iz 1209., u vrijeme hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II. Od srednjeg vijeka područje današnjeg grada bilo je u vlasništvu susedgradsko-stubičkog vlastelinstva. U povijesnim izvorima samo mjesto prvi se put spominje 1494., kao selo (*villa Zaprecheye*). U okolici se danas nalaze tri dvorca: Januševac, Laduč i Lužnica. Međutim, najistaknutija je povijesna znamenitost velikaški posjed smješten blizu središta grada. Novi dvori slavni su po najpoznatijem hrvatskom banu. Josip Jelačić (1801. – 1859.) kupio ih je 1852. od grofa Aleksandra VI. Erdődyja za 175 000 forinti.

Prema nekim izvorima, prvo spominjanje Novih dvora, pod imenom *Curia nova*, datira potkraj XVI. stoljeća. Tad su navodno bili jedna od plemićko-vlastelinskih kurija u vlasništvu Zrinskih. Ipak, dostupni izvori navode i da je godina njihova utemeljenja 1611., barem tako piše u sudski ovjerenom dokumentu iz 1852. godine. Vjerojatno je glavna građevina bila tek jednokatna

Položaj imanja nije bio posebno pogodan za neku vojnu funkciju. Tomu je više odgovarala obližnja utvrda Susedgrad na obroncima Medvednice

drvena kurija. Položaj imanja sigurno nije bio previše pogodan za neku vojnu funkciju: tomu je više odgovarala obližnja utvrda Susedgrad na obroncima Medvednice. Zrinski su bili vlasnici do 1671. i pogubljenja urotnika Petra IV. u Bečkom Novom Mjestu. Njegove je posjede tad prigrabila Kruna, a 1675. vlastelinstvo kod Zaprešića dobiva (ili kupuje) barun Stjepan Čikulin, koji je već bio vlasnik Susedgrada. Nakon osamdeset godina prelazi u ruke obitelji Sermage, koja drvene građevine zamjenjuje kamenima, a kurija poprima značajke baroknog dvorca. Kad se Franciska Sermage oko 1820. udala za Karla Festetića, potonja obitelj nasljeđuje i kompleks, a 1841. prodaje ga Erdődyjima. No, oni ga drže tek desetak godina i prodaju slavlom plemiću i vojskovođi.

KAMEN S KATEDRALE

Danas se Novi dvori gotovo poistovjećuju s banom Jelačićem: nakon turbulentnih 1848. i 1849., vjerojatno je, unatoč banskim dužnostima, imao nešto više vremena posvetiti se novom, raskošnom domu. A ni put do Zagreba nije bio predug. U svakom slučaju, počeo je preuređivati staro imanje, premda je projekt današnjeg dvorca naručila još obitelj Erdődy. Dvorac je jednokatna građevina, izvorno nastala nadogradnjom barokne kurije. Ban je klasicistički dvorac adaptirao u neogotičkom stilu. Sigurno mu je najteže bilo kad je 1855.,

U neogotičkoj kapeli sv. Josipa ban je 1855. pokopao iznenada preminulu devetomjesečnu kćerkicu Anu. Nakon smrti 1859., ondje je položeno i banovo tijelo

Dvorac izvana izgleda manje-
više dobro, no tek čeka obnovu i
uređenje kako bi bio pogodan za
različite sadržaje

u novoizgrađenoj neogotičkoj kapeli sv. Josipa, pokopao iznenada preminulu devetomjesečnu kćerkicu Anu. Nakon smrti 1859., i tijelo samog bana položeno je u tu grobnicu, baš kao i tijelo njegova brata Antuna 1875. godine. Danas je cijeli kompleks lijepo, zeleno, omiljeno izletišta Zaprešićana i Zagrepčana, u kojem se održavaju mnoge kulturne i zabavne manifestacije. Površine je 20,5 hektara, a osim dvorca i kapele sv. Josipa, tu je i grobnica obitelji Jelačić, žitnica, *vršilnica*, kultivirane zelene površine te stambene i gospodarske zgrade. Među upečatljivijim je objektima neogotički mauzolej obitelji Jelačić. Dao ga je podignuti banov brat Đuro prema Josipovoj oporuci, a završen je 1886. godine. Mala građevina projekt je glasovitog arhitekta Hermanna Bolléa i kipara Ignjata Franza. Zanimljivo je da je dijelom korišten i kamen sa zagrebačke katedrale, koja je pretrpjela teška oštećenja nakon potresa 1880. godine. U trokatnoj žitnici u kojoj su se čuvali poljoprivredni proizvodi, obnovljenoj 1987., danas je Muzej *Matija Skurjeni*, posvećen hrvatskom slikaru naive. Okrugla *vršilnica* potječe iz XVII. stoljeća, obnovljena je 2018., spomenik je nulte kategorije i najstariji sačuvani objekt te vrste u Hrvatskoj.

POKLON ZA HRVATSKI NAROD

Obitelj Jelačić bila je vlasnikom kompleksa dugo nakon banove smrti, a kćeri Đure Jelačića, Vera i Anka, oporučno su ga

Neogotički
mauzolej obitelji
Jelačić, završen
1886., dao je
izgraditi banov
brat Đuro prema
Josipovoj oporuci

U trokatnoj žitnici u kojoj su se čuvali poljoprivredni proizvodi danas je Muzej *Matija Skurjeni*, posvećen hrvatskom slikaru naive

Okrugla *vršilnica*
potječe iz
XVII. stoljeća,
obnovljena je
2018., spomenik je
nulte kategorije i
najstariji sačuvani
objekt te vrste u
Hrvatskoj

*Novi dvori
i danas su
divno mjesto,
a uređenje
svih objekata
učinilo bi ih
reprezen-
tativnim i
jedinstvenim
u sjeverozapadnom dijelu
Lijepe Naše*

ostavile hrvatskom narodu. Nažalost, to nije značilo i neke bolje dane za Nove dvore, koji su desetljećima bili prepušteni propadanju. Tek krajem 1980-ih počinju se provoditi ozbiljniji projekti obnove. Zadnjih nekoliko godina u tijeku je projekt Novo ruho Novih dvora, čiji je cilj potpuna obnova kompleksa uz pomoć sredstava Europske unije. Glavni je proveditelj projekta današnji vlasnik kompleksa Grad Zaprešić, koji ga planira staviti u turističku, gospodarsku i društvenu funkciju. Šetnja Novim dvorima jako je lijepo iskustvo – i zbog parka, i zbog povijesnih građevina. Uz svaku od potonjih stoji infoploča s kratkom povjesnicom objekta. Najzanimljiviji je sam dvorac, koji izvana izgleda manje-više dobro, no tek čeka da bude obnovljen i prilagođen u smislu da bude pogodan za tri spomenute funkcije. Prema publikaciji *Novi dvori zaprešićki*, koju je 2020. izdalo Ministarstvo kulture i medija RH i koja je dostupna na njegovim internetskim stranicama, "(...) konstrukcija (zidovi i svodovi) dvorca u relativno je dobrom stanju uz prisutnost pukotina, dok je krovništvo u urednom stanju zahvaljujući recentnoj obnovi kada je izvedena i rekonstrukcija drvenog krovnog tornjića." Novi dvori i danas su divno mjesto, a uređenje svih objekata učinilo bi ih zaista reprezentativnim, jedinstvenim u sjeverozapadnom dijelu Lijepe Naše. Blizina Zagreba, Stare zagorske ceste i autoceste A2, koja vodi u Hrvatsku iz smjera srednje Europe, daljnji su preduvjeti da postanu još popularnije turističko i izletničko odredište.

DOMOVINSKI RAT

Nakon razaranja i teških borbi, Lipik je 6. prosinca 1991. postao prvi u Domovinskom ratu oslobođen grad. Još se godinama kasnije, sve do Bljeska, život u njemu odvijao u neizvjesnosti i pod prijetnjom ratne opasnosti. Na to kako se u tom vremenu živjelo i zahvaljujući čemu se pobjeđivalo podsjeća nas braniteljica i ratna liječnica doktorica Marica Topić

TEKST

Lada Puljizević

FOTOGRAFIJE

Željko Gašparović, arhiva

NA POČETKU JE BIO ... SAN

Doktorica Marica Topić danas je specijalistica fizikalne medicine i rehabilitacije, šefica odjela u Specijalnoj bolnici Lipik. Dok razgovaramo o njezinu životu i ratnim godinama, a svuda je bila i svega se živo sjeća, s nježnošću govori o braniteljima. "Moji dečki," kaže. Brinula se za njih i spašavala ih za vrijeme Domovinskog rata, u kojem je i sama bila kao liječnica i dragovoljka, bdije nad njima i danas u Specijalnoj bolnici, ali i kao predsjednica Udruge hrvatskih branitelja oboljelih i liječenih od posttraumatskog stresnog poremećaja Pakrac-Lipik. "Dokica," tepaju joj oni dok iz svih krajeva Hrvatske svraćaju u Lipik da je makar na kratko vide, tek da je pozdrave i zagre. Životni put doktorice Topić priča je o borbi, hrabrosti i neodustajanju, o boli, ljubavi i davanju. Prije nego je u proljeće 1990. došla u Lipik, ova rođena Mostarka završila

je Medicinski fakultet u Sarajevu, radila je kao liječnica u Mostaru i Gradačcu, a od rane mladosti borila se s teškom, kroničnom bolesti. Odlazak iz Mostara bio je neizbježan, morala je jer – kako bilježi kamera ranih devedesetih snimajući lijepu mladu ženu, doktoricu Topić, dok govori o svojem životu – nakon što je tamo izgubila sina, u tom gradu prepunom bolnih uspomena više nije mogla ostati. A put je, igrom slučaja, vodi u Lipik.

No, tko zna što je u ljudskom životu slučajnost, a što neka viša zadatost?

Prva granata koja je u svitanje 19. kolovoza 1991. pala na Lipik pogodila je dom za nezbrinutu djecu. Doktorica Topić već je od ožujka te godine dragovoljka, braniteljica na prvim crtama Pakraca i oko Lipika; u rujnu s liječnicima odlazi u Vukovar, a vraća se Kukuruznim putem, izvlačeći konvoj s posljednjim spašenim ranjenicima. Nakon toga u selu iznad Pakraca organizira ratnu ambulantu, unatoč svojoj bolesti koja se u ratnom stresu razbuktava ni ne pomišlja na odlazak i svega dan nakon što je Lipik oslobođen, 7. prosinca 1991. vraća se u njega. Vrijeme će pokazati da mu se naprosto morala vratiti. Počinje 1992. godina, Lipik je oslobođen ali rat još traje, mir je godinama daleko. UNPROFOR je stigao, no život na crti razdvajanja

Prva granata koja je u svitanje 19. kolovoza 1991. pala na Lipik pogodila je dom za nezbrinutu djecu. Zahvaljujući inicijativi doktorice Topić bila je to i prva obnovljena društvena zgrada. Od prosinca 1993. ponovno je postala utočište djeci i danas je jedna od najljepših zgrada u Lipiku

traje uz nesigurno primirje, stalne incidente i napetosti. U svemu tome kaotičnom i naopakom živi doktorica Topić i sanja neki svoj san, neku višu pravdu – onu u kojoj će prva u ratu srušena zgrada, doma za nezbrinutu djecu, postati prva obnovljena zgrada u Lipiku. Jer, kaže doktorica Topić danas: “Ja sam ostala bez sina, ta djeca su ostala bez roditelja i to je meni bila rana na srcu.” Pa nastavlja: “Ta zgrada razrušenog dječjeg doma bila je moja zgrada nade koja čeka nekog čarobnjaka da je dignu iz pepela. Tada nisam znala da će pukovnik Mark Cook dijelom biti taj čarobnjak.” A pukovnik Mark Cook bio je zapovjednik britanskog kontingenta međunarodnih snaga UNPROFOR-a koji je u ljeto 1992. stigao u Hrvatsku, došao u Lipik i upoznao doktoricu Maricu Topić. Kad je poželio bolje upoznati grad i o njemu saznati više, ona ga je provela razrušenim ulicama i prvo što mu je pokazala

bila je zgrada razrušenog doma za djecu. “Kada je čuo da je prva na grad ispaljena granata ciljala i pogodila baš taj dom, bio je šokiran. Kao pukovnik jedne vojske mogao je razumjeti da se gađaju strateški i vojni objekti, ali gađati bolnicu, crkvu, dječji dom? To mu je bilo nevjerojatno,” sjeća se doktorica danas.

Ubrzo zatim, u kolovozu 1992. dolazi do snažnog pogoršanja njezine bolesti. Ratno vrijeme, stalni stresovi, premorenost, nemogućnost pravilne prehrane, nedostatak lijekova dotjerali su je do odjela intenzivne njege u zagrebačkoj bolnici i gurnuli je do samog ruba. Bila je loše, jako loše, bila je spojena na cjevčice, infuzije, aparate, bilo je neizvjesno, bilo je teško i tada ju je u bolnici posjetio pukovnik Mark Cook. Zatvarajući oči, prizivajući te slike u sjećanje, doktorica Topić polako prepričava razgovor: “Rekla sam mu: ‘Imam posljednju želju.’ ‘Koju?’, pitao je on. ‘Da nađeš nekoga tko će sagraditi onaj dom, tko će ispuniti moj san, tko će vratiti djecu i dati im dom u Lipiku’. Pukovnik Cook je tada rekao: ‘Neću tražiti nikoga, ti i ja ćemo to napraviti.’” I onda zaključuje: “Liječnik sam i ne znam koja bi me terapija tada, u onako lošem stanju mogla podići – ali ja sam za tjedan dana ustala i napustila bolnicu.”

Doktorica Topić i pukovnik Cook nakon toga su posjetili lipičku domsku djecu koja su bila smještena u Selcu i najavili im svoj plan, obećali im povratak u Lipik, a onda su zajedno s tadašnjim ravnateljem doma Goranom Niklesom započeli svoj humanitarni pothvat. Posla je bilo i više nego su očekivali. Trebalo je skupiti papire, dozvole, novac. Pukovnik Cook, direktor projekta izgradnje doma, animirao je inozemne donatore, doktorica Topić komunicirala je s hrvatskom dijasporom od daleke Australije, Novog Zelanda i Amerike do europskih zemalja. Nakon što je pukovnik Cook britanskom novinaru Martinu Bellu ispričao priču o dječjem domu, BBC ju je objavio u svojim vijestima i cijela je Engleska tada čula za Lipik, za Hrvatsku i dječji dom koji je bio meta neprijateljske artiljerije. Mark Cook išao je Engleskom, po crkvama, govorio je i motivirao ljude, skupljali su i

DOMOVINSKI RAT

Doktorica Marica Topić danas živi i radi u Lipiku. Odlikovana je Spomenicom Domovinskog rata, Redom hrvatskog trolista i Redom Danice hrvatske s likom Katarine Zrinske. Dobitnica je Plakete Grada Lipika, Pečata Grada Pakraca, Plakete Bedema ljubavi, Zahvalnice i Plakete MUP-a SJP Bjelovar... O njezinu su životu i radu napisani mnogi članci u Francuskoj, SAD-u, Engleskoj, Češkoj, Slovačkoj. BBC je o njoj snimio dokumentarni film *Usprkos svemu*, a HRT film *Tri moja pakla*.

donirali funte. Uključili su se i londonski vatrogasci, mnogo malih donatora koji su nudili i slali pomoć djeci. "Bila je to medijska ekspanzija Lipika," zaključuje doktorica Topić, koja je tada pokrenula i hrvatsku Vladu: prvo do ministra obrane Gojka Šuška, pa do predsjednika dr. Franje Tuđmana – a o danu kada je postigla cilj, kada je saznala da će hrvatska Vlada u projektu obnove doma sudjelovati pokrивajući 50 % troškova, kaže: "Ja se ne sjećam kako sam poslije izašla iz tog ureda i sišla s Pantovčaka, ja ništa nisam vidjela koliko sam bila sretna." Od ljeta 1992. do prosinca 1993. nizale su se etape radova. Doktorica Marica Topić pripovijeda: "Vojnici pukovnika Cooka dolazili su ovamo, na gradilište, od petka popodne do nedjelje popod-

Doktorica Marica Topić ispred dječjeg doma u Lipiku, na kojem je postavljena spomen-ploča u znak zahvalnosti pukovniku Marku Cooku

ne. U grupama ih je bilo od 12 do 18, i kako je tko imao slobodnog vremena, priključivao se grupama. Svi su htjeli pomoći, građani Lipika na sve su načine pokazivali gostoljubivost. Ja sam vodila računa da ne budu gladni, žedni, da budu dobro smješteni, upoznava sam ih s mještanima, pričala im o našoj zemlji, tko smo i što želimo, za što se borimo. Tu se tada razvio jedan prekrasan odnos." I tako su se uoči Božića, 15. prosinca 1993., usred rata koji je u Hrvatskoj još uvijek trajao, u gradu koji je još uvijek bio na agresorskom nišanu, usprkos svemu naopakom i

Radovi na obnovi trajali su 18 mjeseci, sudjelovali su brojni volonteri, a priča o dječjem domu, Lipiku i Hrvatskoj proširila se svjetskim medijima. Mnogi su se prijestolonasljednik princ Hasan II. bin Talal

UNPROFOR je stigao, no život na crti razdvajanja traje uz nesigurno primirje, stalne incidente i napetosti. U svemu tome kaotičnom i naopakom živi doktorica Topić i sanja neki svoj san, neku višu pravdu – onu u kojoj će prva u ratu srušena zgrada, doma za nezbrinutu djecu, postati prva obnovljena zgrada u Lipiku

kaotičnom, u Lipiku okupili visoki predstavnici Hrvatske i država koje su sudjelovale u obnovi, humanitarnih organizacija i volontera, Marica Topić i Mark Cook – i puno, puno smijeha i radosti djece koja su se nakon progonstva vratila kući. Svečano je tada otvorena prva obnovljena i prva u ratu srušena zgrada u Lipiku – otvoren je dječji dom.

I danas je on sigurno utočište za svu djecu kojima ono treba, a oni koji su u njemu odrasli spominju ga sa zahvalnošću. Doktorica Marica Topić i danas živi u Lipiku, brine se za branitelje i veterane, brine se za domsku djecu. Sve ih poimence zna. Za jedne je ratna heroína, za druge je “teta doktorica Marica”. A oni svi su njeni.

uključili u humanitarnu akciju, među njima i jordanski

Dom za djecu Lipik, službeno – Centar za pružanje usluga u zajednici Lipik, obilježio je 8. prosinca 2022. stogodišnjicu postojanja, a okupljeni su se prisjetili i otvorenja u ratu razrušenog doma, od kojeg je prošlo 29 godina. Pred sadašnjim i nekadašnjim štićenicima doma, djecom i djelatnicima doktorica Marica Topić tada je rekla kako zahvaljuje Bogu što ju je stavio u pravo vrijeme na pravo mjesto pa je tako mogla poduzeti sve što je trebala u vezi s obnovom dječjeg doma stradalog u Domovinskom ratu. Videovezom se uključio i nekadašnji britanski časnik pukovnik Mark Cook, koji je nakon prisjećanja na događaje devedesetih godina izjavio kako ih nikada neće zaboraviti. “Nikad neću zaboraviti dan kada sam došao u Lipik. Ponosan sam na ono što smo tamo, uz pomoć doktorice Topić i tadašnjeg ravnatelja Gorana Niklesa te vojnika i dobrih ljudi uspjeli napraviti, obnoviti dom za djecu,” zaključio je. Sadašnji ravnatelj Ivan Pušćenik tom je prigodom rekao: “Tisuće i tisuće ljudi ovdje su podijelile i dobile ljubav. Ovdje se nije radio ‘posao’, ovdje se živio život, ovdje se događao život, svaki dan, stotinu godina. Djeca su budućnost, djeca su smisao, djeca su početak svega. Bez obzira na nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, boju kože, jezik kojim govore – djeca su uvijek samo djeca. Ovaj je dom stotinu godina primjer svega dobrog. Ovaj simbol zajedništva i tolerancije pogodila je i prva granata ispaljena na Lipik 19. kolovoza 1991. godine. Zahvaljujući doktorici Marici Topić, pukovniku Marku Cooku te bivšem ravnatelju Goranu Niklesu i danas smo ovdje.”

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA

BARIJERE POSTOJE, ALI SVLADAVAJU SE KAD SMO JEDINSTVENI

TEKST I FOTO
Lada Puljizević

U Hrvatskom domu "Dr. Franjo Tuđman" u Pakracu održana je 9. i 10. prosinca Međunarodna konferencija "Palijativna skrb za hrvatske branitelje – Gdje smo?". Konferenciju je organizirao Palijativni tim LiPa pod pokroviteljstvom Ministarstva hrvatskih branitelja, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Požeško-slavon-

ske županije, Grada Pakraca i Grada Lipika. Inicijativa Palijativnog tima LiPa prethodno je prošla na javnom pozivu Ministarstva hrvatskih branitelja za financiranje i sufinanciranje aktivnosti psihološkog i socijalnog osnaživanja te podizanja kvalitete življenja hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, članova njihovih obitelji te stradalnika iz

Starenje i poboljšavanje braniteljske populacije te njezina rastuća potreba za palijativnom medicinskom skrbi sve su češći problemi s kojima se kao društvo suočavamo. U vremenu koje dolazi pitanja multidisciplinarne skrbi za hrvatske branitelje kao posebnu, ranjivu skupinu dobivaju prioritetnu važnost. Suočavanje s tim problemom odmah i sada, aktivno djelovanje, planiranje i preuzimanje odgovornosti jedini je put kojim kao zrelo društvo možemo braniteljima danas vratiti barem dio onoga što su oni dali boreći se i stvarajući ovu zemlju. Korak prema tome bila je Međunarodna konferencija "Palijativna skrb za hrvatske branitelje – Gdje smo?" održana u Pakracu

Domovinskog rata kao i aktivnosti promicanja vrijednosti Domovinskog rata.

ŠTO JE PALIJATIVNA SKRB?

Medicinu dijelimo na preventivnu, kurativnu i palijativnu. Palijativna skrb, prema suvremenim definicijama, započinje trenutkom dijagnoze neizlječive bolesti s očekivanim smrtnim ishodom, a završava krajem razdoblja

žalovanja nakon smrti bolesnika. Palijativna skrb afirmira život, smrt smatra normalnim procesom koji niti ubrzava, niti odgađa. Cilj palijativne medicine postizanje je najveće moguće kvalitete života oboljelog od neizlječive bolesti kao i članova njegove obitelji. U tom smislu palijativna skrb je interdisciplinarna, ukupna i aktivna skrb o bolesniku kojeg medicina ne može izliječiti, ali mu suzbijanjem bola, olakšavanjem socijalnih, psiholoških i duhovnih poteškoća osigurava dostojanstvo i najbolju moguću kvalitetu života do smrti.

Braniteljska je populacija zbog starenja, a pogotovo zbog posljedica pretrpljenih psihofizičkih trauma tijekom sudjelovanja u Domovinskom ratu te učestale kasnije socijalne izolacije prepoznata kao vulnerabilna društvena skupina u kojoj ubrzano raste potreba za palijativnom skrbi. No, kako doći do branitelja kojem treba pomoć? Kako branitelja upoznati s njegovim pravima? Koju vrstu palijativne skrbi on treba? Kako komunicirati i zadobiti povjerenje branitelja i članova njegove obitelji? I tko bi, na kraju, sve to trebao napraviti? Tijekom dvodnevno skupa tridesetak je sudionika – zdravstvenih i socijalnih radnika, psihologa, predstavnika braniteljskih udruga, ali i branitelja-volontera svojim izlaganjima pokušalo dati odgovore na brojna pitanja i pridonijeti boljem razumijevanju ovog, u našem društvu još uvijek nedovoljno aktualiziranog problema. Presjek stanja dali su i predstavnici Ministarstva hrvatskih branitelja te Ministarstva zdravstva.

ENTUZIJAZAM VOLONTERA

Unatoč jedinstvenom zakonodavnom okviru, praksa palijativne skrbi neujednačeno je zastupljena u različitim dijelovima Hrvatske – a tamo gdje je ima i gdje je dobro organizirana ona je gotovo uvijek rezultat iznimnog zalaganja i entuzijazma pojedinaca, najčešće volontera. U tome se posebno ističe rad mobilnog palijativnog tima Doma zdravlja Vukovar, koji je povezan s Humanitarnom udrugom "Branitelj pomaže branitelju" i Nacionalnom memorijalnom bolnicom "Dr. Juraj Njavro" Vukovar. O tim su iskustvima tijekom Konferencije govorili Ahnetka Stjepanović, glavna sestra – pomoćnica ravnateljica za sestrinstvo Doma zdravlja Vukovar, te Željko Miškulin, predsjednik Humanitarne udruge "Branitelj pomaže branitelju". Zanimljivo izlaganje o primjerima rada s hrvatskim braniteljima na području socijalne uključenosti i palijativne skrbi, psihosocijalne potpore i izgradnje osobnih kompetencija branitelja održao je Nenad Bunoza iz Udruge veterana 122. br HV Đakovo. O važnosti boljeg povezivanja stručnjaka na svim razinama, a osobito koordinatora za palijativnu skrb i koordinatora za hrvatske branitelje u zdravstvenim ustanovama te savjetnika za palijativnu skrb pri područnim službama Ministarstva hrvatskih branitelja govorila je prof. dr. sc. Marijana Braš, prim., dr. med. (Centar za palijativnu medicinu, medicinsku etiku i komunikacijske vještine – CEPAMET); na probleme palijativne skrbi za hrvatske branitelje u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i lokalnoj zajednici upozorila je doktorica Vlasta Vučevac. Prof. prim. dr. sc. Silva Butković Soldo naglasila je potrebu individualnog pristupa, kao i uključivanja hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji u društvenu zajednicu, dok je prof. prim. dr. sc. Ninoslav Mimica, dr. med., predstojnik Klinike za psihijatriju Vrapče, upozorio na problem sve većeg broja hrvatskih branitelja koji u mlađoj dobi od opće populacije obolijevaju od neurokognitivnih poremećaja. Ova pojava pripisuje se nizu faktora, od kumuliranog ratnog stresa, PTSP-a, trauma glave, komorbiditetnih tjelesnih

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA

Ne moramo ići istom brzinom, ali moramo u istom smjeru

Prof. dr. sc. Veljko Đorđević, psihijatar s golemim iskustvom u pomaganju braniteljima; izvanredni profesor na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu; osnivač i prvi predstojnik Centra za palijativnu medicinu, medicinsku etiku i komunikacijske vještine Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održao je krajem prvog dana predavanje o komunikaciji u palijativi. Posebno se osvrnuo na važnost rada volontera u pružanju palijativne skrbi, i to pomoći koju branitelj može pružiti branitelju. Spominjući kao primjer hrvatskog branitelja, prvog redarstvenika Željka Miškulina, koji i sam ima dugu povijest ranjavanja i teških bolesti, a koji je unatoč tomu pokrenuo Udrugu "Branitelj pomaže branitelju" pa je danas s njezinim članovima volonter u mobilnom palijativnom timu i jedan od najvećih boraca za osiguravanje prava palijativne skrbi braniteljima na području Vukovara, profesor Đorđević rekao je: "Željko Miškulin sa svojom bolešću, ne jednom nego ne znam koliko njih, on vodi Udrugu 'Branitelj pomaže branitelju'. Zajedno u ratu, zajedno u miru. Znači, postoje heroji koji su to bili u ratu, ali postoje heroji čovječnosti i danas, ovdje, kao što je Željko."

Konferencija na kojoj je i Željko Miškulin govorio o svojim iskustvima rada s braniteljima pokazala je kako se nerijetko nepovjerljivi, socijalno izolirani branitelji do kojih je možda teško doprijeti puno lakše otvaraju onome za koga su sigurniji da će ih razumjeti. "Jako je teško raditi s čovjekom koji je razočaran, koji je pokušao suicid, koji ima PTSP. Ali kad bolesnom branitelju u kuću dođe čovjek s kojim je on bio na bojišnici, s kojim je proveo određeno vrijeme, s kojim je stvorio komunikaciju i zajednički odnos u smislu socijalnog kapitala među ljudima, onda se događaju sasvim drugi obrasci u komunikaciji, onda se može dogoditi da bolesni branitelj 15-20 minuta sam govori. Zbog ovoga što vi, branitelji-volonteri možete postići s populacijom hrvatskih branitelja, prije nekoliko godina educirali smo u Osijeku skupinu od više od 100 branitelja – da ih pripremimo, da ih naučimo što će raditi, kako će raditi u mobilnim palijativnim timovima. Branitelji se moraju aktivirati, educirati. Samo branitelj može dobro čuti svog suborca," istaknuo je profesor Đorđević pa nastavio: "Samo oni koji uče mogu napredovati – tu mislim i na vas, branitelje-volontere iz udruga. Vi ste dio našeg tima. Vi ste ljudi koji nekad osvjetljavate put i nama koji se smatramo stručnjacima. Zato sam bio večeras ganut kada sam čuo što radite u Osijeku, Pakracu, Vukovaru. Znači, barijere postoje, ali barijere se svladavaju. Možemo ih svladati kada smo svi jedinstveni. Takvi smo bili u ratu, da nije bilo tog zajedništva ne bi bilo ni Hrvatske, takvi smo i danas u nogometu, evo zajedništvom smo danas pobijedili i Brazil! – isto takvo zajedništvo trebamo postići i u palijativi. Nitko ne bi smio biti izoliran. Ne moramo ići istom brzinom, ali moramo ići u istom smjeru: vratiti čovjeku dostojanstvo, vratiti život dostojan čovjeka."

i psihičkih bolesti do štetnih navika (pušenje, alkohol, droge, pretilost) i ranog odlaska u mirovinu. Doc. dr. sc. Lovorka Brajković, klinički psiholog i psiholog u palijativnoj skrbi, iznijela je podatke o povezanosti PTSP-a s razvojem malignih bolesti kod branitelja. Anesteziolog Mato Devčić, dr. med., ravnatelj Opće bolnice Koprivnica, iznio je pozitivna iskustva iz liječenja palijativnih bolesnika kroz dnevno-bolničke kapacitete, dok je o životu kao nuspojavi životnih odluka na zanimljiv način progovorio doktor Goran Čičin Radin Sarajlić, spec. obiteljske medicine.

U Konferenciju su se videovezom uključili prof. dr. sc. Christian Ostgate, predsjednik EAPC-a (European Association for Palliative Care), te doktor Goran Mijaljica, psihijatar, voditelj Centra za krizna stanja i traumu Poliklinike za djecu izbjeglice u Švedskoj.

ZAKLJUČCI KONFERENCIJE

Tražeći načine da se potrebitima pruži bolja i dostupnija palijativna skrb, na Konferenciji u Pakracu doneseni su brojni zaključci. Zaključeno je kako su na području palijativne skrbi za hrvatske branitelje nužni iskoraci, bolja intersektorska i interdisciplinarna koordinacija i komunikacija te žurna izrada kvalitetnog Akcijskog plana palijativne skrbi hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji, koji bi trebao postati krovni dokument postupanja. Mobilni palijativni timovi trebaju zaista postati interdisciplinarni timovi, i uz

liječnika i medicinsku sestru u njih je potrebno uključiti psihologa, socijalnog radnika i fizioterapeuta te dodatno i prema potrebi stomatologa, duhovnika, ljekarnika i dr. U županijama u kojima ima više hrvatskih branitelja potrebno je povećati broj palijativnih timova.

Potrebno je napraviti dobru evaluaciju i korekciju postojećih preventivnih sistematskih pregleda za branitelje. U tom kontekstu jedan je od zaključaka Konferencije da se sistematski pregledi za hrvatske branitelje dijelom "spuste" na primarnu zdravstvenu zaštitu i obiteljske liječnike. Također, sistematske preglede potrebno je proširiti te u njih uključiti procjenu neurokognitivnog stanja (Mini-Mental State Examination – MMSE), uz pregled stomatologa i dermatologa. Konačno, potrebno je uvesti obvezno izvještavanje o provedenom u županijski Zavod za javno zdravstvo, odnosno HZJZ.

Uzimajući u obzir činjenicu da je od početka Domovinskog rata prošlo više od 30 godina i da se događa neizbježna smjena generacija među zdravstvenim djelatnicima te da mladi stručnjaci nemaju dovoljno spoznaja i iskustva u radu s veteranskom populacijom, na Konferenciji je zaključeno kako je potrebno pokrenuti nove edukacijske programe za studente medicine, specijalizante, medicinske sestre na studiju sestrinstva te drugim studijima koji educiraju osobe za rad u pružanju palijativne skrbi (socijalni rad, psihologija, teologija, farmacija, fizioterapija, radna terapija i dr.)

Potrebno je organizirati jedinstvenu edukaciju branitelja-volontera u palijativnoj skrbi, koristeći primjere dobre prakse, a koja bi se provela u svim županijama Republike Hrvatske te puno više uložiti u edukaciju i senzibilizaciju šire javnosti.

Konferencija o palijativnoj skrbi za hrvatske branitelje održana u Pakracu bila je posvećena dragovoljki, braniteljici Domovinskog rata, medicinskoj sestri iz Lipika Mirjani Cahun, koja je preminula početkom prosinca u 59. godini života. Sebe je posvetila pomaganju drugima, sestrinstvo je bilo njezina profesija, ali i životna misija, a posebno se predano brinula o braniteljima.

Doktorica Maja Grba-Bujević, saborska zastupnica i potpredsjednica saborskog Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku, ravnateljica Hrvatskog zavoda za hitnu medicinu

Područja na kojima moramo još puno napraviti

"Odbor se, uz ostalo, bavi i hrvatskim braniteljima te posebno medicinom kod hrvatskih branitelja. Zato je i tema ove Konferencije vrlo interesantna. Mi u Odboru već se neko vrijeme bavimo palijativnom medicinom, a istaknuli smo da nam je posebno važna palijativna medicina kod hrvatskih branitelja i kod djece. To je onaj dio palijativne medicine koji u Hrvatskoj praktički i ne postoji i to su područja na kojima moramo još puno napraviti.

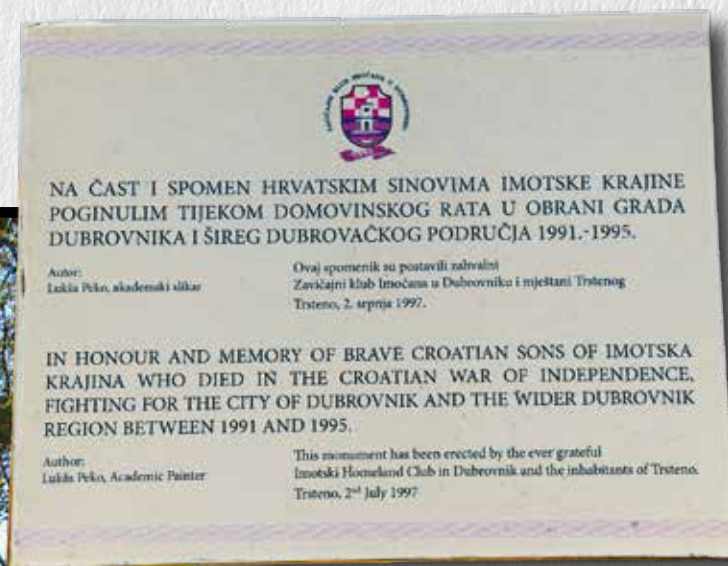
U palijativnoj medicini i skrbi za branitelje u Hrvatskoj ima primjera izvanredno dobre prakse, ali oni su vezani uz pojedina područja, pojedine ljude, oni su vezani uz entuzijazam pojedinaca i to nije dobro. Mislimo da u sustav treba uvesti organizirani oblik kako bi se svugdje braniteljima pružila skrb na isti način. Napor koji u tom smislu ulaže Ministarstvo hrvatskih branitelja za svaku je pohvalu. Branitelji su vulnerabilna skupina, u Domovinskom ratu prošli su krvav put koji je ostavio fizičkih i psihičkih tragova i sada dolaze na naplatu sve teške stvari u kojima i s kojima se živjelo. Međutim, važna je i suradnja samih branitelja jer, recimo, odaziv na preventivne braniteljske preglede nije zadovoljavajući, vrti se oko 37 posto, što je premalo. Važno je naglasiti, apelirati na branitelje da se odazovu na poziv za preventivni pregled jer ako uhvatimo bolest u samom početku izgledi za izlječenje puno su bolji.

Mobilni palijativni tim sastoji se, za sada, od sestre i doktora. Ja kao zdravstveni radnik mislim da tu ima mjesta za još neke, ali službeno priznate. Posebnu važnost u svemu imaju volonteri i mislim da bismo ih kroz zakonodavstvo trebali službeno uvesti u zdravstvene ustanove svih tipova. Uvjerena sam da bi branitelj-volonter koji bi bio u takvom timu, koji bi prije toga prošao potrebnu edukaciju, znatno olakšao rad palijativnom timu zato što branitelji neki puta drže svoje stvari za sebe i lakše se otvore drugom branitelju. To su stvari koje bi trebalo napraviti i ja ću o tome sigurno razgovarati s kolegama."

TRENUTAK SJEĆANJA

Podizanje spomenika u Trstenom za 36 poginulih hrvatskih branitelja iz Imotskog nije bilo laka zadaća. Trebalo je paziti na puno toga, jer na mjestu gdje je postavljen nalazi se i spomenik kralju Tomislavu, kao i platane, koje su prirodni fenomen, i trebalo je posložiti niz rješenja. Kako se ne bi narušilo prirodnu vizuru mjesta, spomenik nije smio biti visok. Ipak, uspjelo se....

SPOMENIK IMOTSKIM BRANITELJIMA

Više od pet tisuća branitelja iz Imotskog sudjelovalo je tijekom Domovinskog rata u obrani šireg dubrovačkog područja, a njih 36 u tim je borbama poginulo. Na inicijativu imotskih branitelja, poginulim Imoćanima u čast u Trstenom je podignut spomenik, čiji je autor istaknuti akademski umjetnik Lukša Peko.

Spomenik je podignut 1997., a svake se godine 2. srpnja na tom mjestu održava komemorativni skup. Datum je pomno odabran jer se tad obilježava oslobađanje zloglasnog neprijateljskog uporišta na Golubovu kamenu,

PRIPREMIO
Željko Stipanović

FOTO
Tomislav Brandt

preko čijeg vrha prolazi državna granica između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Nakon što su ga dubrovački branitelji više puta neuspješno pokušali zauzeti, Golubov kamen postao je simbol agresije, okruženja i potpune blokade Grada.

Zadaću za oslobađanje tog položaja dobila je 3. imotska bojna u operaciji Tigar. S tog mjesta, smještenog neposredno iznad izvora rijeke Omble na nadmorskoj visini od 422 metra, agresor je od 1991. kontrolirao i razarao cijelu Rijeku dubrovačku, onemogućavajući bilo kakvo kretanje jedinom prometnicom koja je vodila iz Dubrovnika ili prema njemu. Premda je ranjeno osam gardista, među kojima i zapovjednik Zdenko Šanić, nakratko su uspjeli ovladati Golubovim kamenom, ali ih je neprijateljsko topništvo prisililo na manji uzmak. Nastavak napada uslijedio je 2. srpnja, snagama ojačanim pripadnicima 1. i 2. satnije. Unatoč novim teškim gubicima, Bojna je zauzela cjelokupan plato i nastavila napredovati prema Uskoplju, Vukošu i Planiku, gdje se spojila sa snagama 4. bojne 4. brigade ZNG-a.

Zato spomenik u Trstenome, podignut ispod platana – zaštićene prirodne baštine – osim svoje osnovne poruke, a to je trajno sjećanje na poginule na Južnom bojištu – svjedoči i o zajedništvu i duhovnim vrijednostima snage Hrvata u obrani domovine.

Kršćanski blagdan Isusova rođenja prvi je put uveden u Rimu u VI. stoljeću, a datum 25. prosinca, kao dan Isusova rođenja, prvi je put zabilježen 354. godine

FILATELIJA

Ovogodišnji motiv hrvatske božićne marke, tiskane u nakladi od 400 tisuća primjeraka, prikazuje zidnu sliku *Poklonstvo kraljeva i pastira* iz đakovačke katedrale

MARKE – BOŽIĆ 2022. IZ ĐAKOVA

TEKST Ivo Aščić

Poklonstvo kraljeva jedan je od najčešćih božićnih motiva na poštanskim markama

U tekstu koji prati marku akademkinja Željka Čorak, među ostalim, piše: "Prvi dojam što ga taj prizor ostavlja jest svečanost. Nema intimne scenografije štalice, slame, životinja koje griju Isusa. Madona s Djetetom sjedi na prijestolju, svetokrugovi im oko glava, anđeli pridržavaju grimiznu tkaninu sa zlatnim ornamentima kao pozadinu. Nad prijestoljem zvijezda repatica iz nebeskih sfera lije mlaz svjetlosti. Tamna jezgra u sredini zvijezde možda je Božje oko. Ta zvijezda često u sebi nosi poruku sudbine: kad vodi kraljeve, u središtu joj zna biti lik Djeteta; iznad scene Rođenja u zvijezdi je ponekad križ. Tako slikari razbijaju jednovremenski sadržaj slike, uključujući u nju nagovještaje budućnosti. Seitzova scena već je cijela pomaknuta iz

okružja siromaštva i skromnosti u budućnost slave. Kompozicijom vlada dinamična simetrija; likovi su realistični u opremi (tako su pučki likovi odjeveni u slavonske i bosanske nošnje, prema teritorijalnom ustroju Strossmayerove biskupije, ali nose i masline, u široj viziji Hrvatske); zaustavljeni su, međutim, u pokretima,

Prosinac je mjesec koji obiluje lijepim običajima i protječe u blagdanskom darivanju, počevši od Svetog Nikole

Stoljećima je Božić neiscrpno umjetničko nadahnuće kršćanskim narodima. Zadnjih stotinjak godina njegovo viđenje ogleda se i na poštanskim markama

Središtem Đakova, srca Slavonije, dominira katedrala svetog Petra, veličanstven spomenik sakralne umjetnosti

Josip Juraj Strossmayer (1815. – 1905.), đakovački biskup i hrvatski političar

zaledeni u trenutku, i sami iz slike stvaraju veliki sveukupni ornament. Pod Poklonstvom kraljeva i pastira stoji, za kraljeve: DOŠAV KRALJI S IZTOKA POKLONIŠE SE GOSPODINU I DARIVAŠE GA / ZLATOM, TAMJANOM I MYRRHOM /; za pastire: DOČI ČEJU ŽURNO I VESELO PRINOSEĆ / PRVENCE OD VINOVE LOZE PŠENICE MASLINE POVRTLJA I OVACA." Đakovo je grad u Slavoniji, četrdesetak kilometara jugozapadno od Osijeka, danas možda najpoznatiji po monumentalnoj neoromaničkoj katedrali sv. Petra, izgrađenoj prema zamisli biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Prvi se put pod imenom *Dyaco* spominje 1244. u darovnici Bele IV. Herceg Koloman darovao je 1238. godine Đakovo bosanskom biskupu Ponsi. Biskup je, zbog nemira u svojoj zemlji, u taj grad preselio sjedište Bosanske biskupije. Stalnim sjedištem Bosanske biskupije postaje 1349. godine. Od 1536. pa sve do 1687. godine Đakovo je pod osmanskom vlasti.

www.hrvatski-vojniki.hr

Pratite nas i na društvenim mrežama

facebook

twitter

YouTube

LinkedIn

Sve što vas zanima pišite nas:
hrvajnik@monih.hr

